

DET KONGELIGE
FORSVARSDPARTEMENT

Prop. 1 S

(2009–2010)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2010

Utgiftskapitler: 1700–1795

Inntektskapitler: 4700–4799

Innhold

Del I		3.5.4	Høyt internasjonalt engasjement ...	39
Innledende del	7	3.5.5	Betydelig materiellfornyelse	39
1 Hovedmål og prioriteringer	9	3.5.6	Økonomiske målsettinger	40
1.1 Mål og oppgaver i forsvarssektoren	9	3.5.7	Oppsummering	40
1.2 Den videre utvikling av Forsvaret 2009–2012	10	Del II		
1.3 Økonomiske rammer for 2010	12	Budsjettforslag		41
1.4 Hovedprioriteringer i 2010	13	Programområde 04 Militært forsvar		43
2 Sikkerhetspolitiske rammer og norske hovedprioriteringer	21	<i>Programkategori 04.10 Militært forsvar m.v. ..</i>		<i>43</i>
2.1 Hovedprioriteringer og målsettinger i norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk	21	Kap. 1700 Forsvarsdepartementet		44
2.2 Militær-politisk utvikling	22	Kap. 4700 Forsvarsdepartementet		46
2.2.1 Nærområdene og Russland	22	Kap. 1710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg		46
2.2.2 Internasjonal utvikling	23	Kap. 4710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg		48
2.3 Militær-politiske relasjoner og samarbeid	24	Kap. 1716 Forsvarets forskningsinstitutt		48
2.3.1 FN – multilateralisme og globalt engasjement	24	Kap. 1719 Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartementet		49
2.3.2 NATO og transatlantiske relasjoner	24	Kap. 4719 Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartementet		53
2.3.3 EU	26	Kap. 1720 Felles ledelse og kommandoapparat		53
2.3.4 Norden og Baltikum	26	Kap. 4720 Felles ledelse og kommandoapparat		55
2.4 Sikkerhet i våre nærområder og globalt	27	Kap. 1723 Nasjonal sikkerhetsmyndighet		55
3 Rapport for virksomheten 2008	28	Kap. 4723 Nasjonal sikkerhetsmyndighet		56
3.1 Forsvarsdepartementet	28	Kap. 1725 Fellesinstitusjoner og -utgifter under Forsvarsstaben		57
3.2 Økonomiske rammer	29	Kap. 4725 Fellesinstitusjoner og -inntekter under Forsvarsstaben		58
3.3 Forsvarets måloppnåelse	29	Kap. 1731 Hæren		59
3.3.1 Leveranser	29	Kap. 4731 Hæren		61
3.3.2 Økonomi	33	Kap. 1732 Sjøforsvaret		61
3.3.3 Interne prosesser	33	Kap. 4732 Sjøforsvaret		63
3.3.4 Mennesker, læring og utvikling	35	Kap. 1733 Luftforsvaret		63
3.4 Forsvarsbygg, Nasjonal sikkerhetsmyndighet og Forsvarets forskningsinstitutt	36	Kap. 4733 Luftforsvaret		65
3.4.1 Forsvarsbygg	36	Kap. 1734 Heimevernet		65
3.4.2 Nasjonal sikkerhetsmyndighet	36	Kap. 4734 Heimevernet		67
3.4.3 Forsvarets forskningsinstitutt	37	Kap. 1735 Etterretningstjenesten		67
3.5 Forsvarsomstillingen 2005–2008 ..	37	Kap. 1740 Forsvarets logistikkorganisasjon ...		68
3.5.1 Måloppnåelse	37	Kap. 4740 Forsvarets logistikkorganisasjon ...		70
3.5.2 En mer anvendbar og deployerbar styrkestruktur	37	Kap. 1760 Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg		70
3.5.3 Sterk vektlegging av personell- området	38	Kap. 4760 Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg		82
		Kap. 1790 Kystvakten		82
		Kap. 4790 Kystvakten		84

Kap. 1791 Redningshelikoptertjenesten	84	5.11	Etablering av et nytt avtaleverk mellom Forsvaret og Avinor	98
Kap. 4791 Redningshelikoptertjenesten	85			
Kap. 1792 Norske styrker i utlandet	85			
Kap. 4792 Norske styrker i utlandet	88	6	Sektorovergrepene	
Kap. 1795 Kulturelle og allmennyttige formål	89		miljøpolitikk	100
Kap. 4795 Kulturelle og allmennyttige formål	91	7	Oppfølging av § 1a i	
Kap. 4799 Militære bøter	91		likestillingsloven	102
		7.1	Oppfølging av likestillingsloven § 1a i Forsvarsdepartementet	102
Del III		7.2	Oppfølging av likestillingsloven § 1a i Forsvaret	102
Omtale av særlige tema	93			
5	Informasjonssaker			
5.1	Evaluering av avdelingsbefalsordningen		Forslag til vedtak om bevilgning for budsjettåret 2010, 1700–1795, 4700–4799	105
5.2	Genderperspektivet i operasjoner .			
5.3	Byrdefordeling ved beordring til tjeneste i utlandet		Vedlegg 1	
5.4	Tiltak vedrørende verneplikt		Ordninger tilknyttet verneplikten	111
5.5	Forskning iht. St.meld. nr. 36 (2006–2007)			
5.6	Drift av Forsvarets veteransenter – Bæreia		Vedlegg 2	
5.7	Havovervåking i nordområdene		Forsvarets operative struktur 2012	112
5.8	Oppbyggingen av sikkerhetsstrukturen i Afghanistan			
5.9	Nærområdeinitiativet		Vedlegg 3	
5.10	Norges samarbeid med det europeiske forsvarsbyrå (EDA)		Standardiserte nøkkeltall for forvaltningsorganer med særskilte fullmakter – Forsvarets forskningsinstitutt	113

Tabelloversikt

Tabell 1.1	Forsvarsrammen 2010 ift. 2009 ..	12	Tabell 4.9	Budsjettekniske endringer	62
Tabell 3.1	Bevilgningsmessige endringer i 2008	29	Tabell 4.10	Budsjettekniske endringer	64
Tabell 4.1	Budsjettekniske endringer	45	Tabell 4.11	Budsjettekniske endringer	66
Tabell 4.2	Prosjekter over 100 mill. kroner	47	Tabell 4.12	Budsjettekniske endringer	68
Tabell 4.3	Budsjettekniske endringer	49	Tabell 4.13	Formålstabell	72
Tabell 4.4	Forsvarsattacheer ved norske utenriksstasjoner i 2010	50	Tabell 4.14	Kategori 1-prosjekter	72
Tabell 4.5	Militærrådgivere i utenlandske delegasjoner	50	Tabell 4.15	Relaterte prosjekter – fregatt	76
Tabell 4.6	Budsjettekniske endringer	53	Tabell 4.16	Fellesfinansierte prosjekter (postene 44, 48 og 01)	81
Tabell 4.7	Budsjettekniske endringer	57	Tabell 4.17	Budsjettekniske endringer	82
Tabell 4.8	Budsjettekniske endringer	59	Tabell 4.18	Budsjettekniske endringer	86
			Tabell 4.19	Budsjettekniske endringer	89

Prop. 1 S

(2009–2010)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2010

Utgiftskapitler: 1700–1795

Inntektskapitler: 4700–4799

*Tilråding fra Forsvarsdepartementet av 2. oktober 2009,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

*Del I
Innledende del*

1 Hovedmål og prioriteringer

1.1 Mål og oppgaver i forsvarssektoren

Regjeringens forsvarspolitiske hovedmål er et forsvar som er i stand til å møte utfordringene i raskt skiftende omgivelser, og verne om Norges sikkerhet, interesser og verdier. Stortinget behandlet 19. juni 2008 den nye langtidsplanen for Forsvaret for perioden 2009–2012, jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008) til St.prp. nr. 48 (2007–2008) «Et forsvar til vern om Norges sikkerhet, interesser og verdier». Stortingets behandling av den nye langtidsplanen viser at det fortsatt er bred politisk enighet om hovedlinjene i norsk sikkerhets- og forsvarspolitik, noe som er viktig i en tid hvor rammebetingelsene endrer seg raskt.

Forsvaret er et av statens viktigste sikkerhetspolitiske instrumenter. I en verden i endring vil mye av hovedbegrunnelsen for Forsvaret være å bidra til det grunnleggende ansvar for å skape sikkerhet for staten, befolkningen og samfunnet, samt å beskytte og fremme våre interesser og verdier. Norge står i dag overfor betydelige utfordringer både i våre nærområder og internasjonalt.

I våre nærområder står vi overfor økende utfordringer som følge av både vår geopolitiske plassering og våre strategiske ressursinteresser. Nordområdene er av stor militærstrategisk betydning, og utfordringer knyttet til ressursforvaltning, uavklarte juridiksjonsspørsmål og miljøfaktorer kan også ha betydning for sikkerhets- og forsvarspolitikken. Alle disse forholdene bidrar til å øke oppmerksomheten om nordområdene. Nordområdene er av denne grunn regjeringens viktigste strategiske satsingsområde. Dette skal reflekteres også i den videre utviklingen av Forsvaret. Forsvarets mest sentrale rolle er å bidra til å sikre norsk suverenitet, og forebygge og håndtere sikkerhetsutfordringer i våre nærområder, for derigjennom å bidra til ivaretagelse av vår sikkerhet, interesser, verdier og til regional stabilitet. Dette tilsier også vekt på nasjonale oppgaver som suverenitetshevelse og evne til krisehåndtering, bl.a. gjennom militær tilstedeværelse.

Globaliseringsutfordringene er samtidig det klareste uttrykk for at norsk sikkerhet og internasjonal sikkerhet i dag henger meget nært sammen. Landegrenser gir ikke sikkerhet ift. nye grense-

verskridende trusler. Norge har dessuten mange interesser som vi deler med andre, inkl. å bidra aktivt til å fremme en FN-ledet verdensorden, multilateralisme, respekt for menneskerettighetene, og motvirke internasjonal terrorisme og spredning av masseødeleggelsesvåpen. Som en integrert del av det internasjonale samfunn må Norge derfor ivareta sine interesser i nært samvirke med andre. Signifikante norske bidrag til arbeidet for internasjonal fred og sikkerhet er ikke bare et supplement til vår nasjonale sikkerhet, men en forutsetning for å kunne ivareta denne. Ivaretagelsen av våre samlede interesser og verdier skjer følgelig i dag gjennom Forsvarets aktive deltagelse både hjemme og ute i fredsoperasjoner i samarbeid med allierte og partnere.

Utfordringene sett under ett krever at Forsvaret må være i stand til å løse et bredt spekter av oppgaver både hjemme og ute. Forsvaret skal, innenfor sitt ansvarsområde, og i samarbeid med andre nasjonale myndigheter, bidra til å oppfylle følgende forsvarspolitiske målsettinger:

- alene og sammen med allierte sikre norsk suverenitet, norske rettigheter, interesser og verdier, samt bevare norsk handlefrihet mot militært og annet press,
- gjennom deltagelse i flernasjonale fredsoperasjoner forankret i et klart og utvetydig folkerettslig grunnlag og internasjonalt forsvarssamarbeid, bidra til fred, stabilitet, håndhevelse av internasjonal rett og respekt for menneskerettighetene, samt forebygge bruk av makt fra stater og ikke-statlige aktører mot norsk og internasjonal sikkerhet,
- sammen med allierte bidra til kollektivt forsvar av Norge og andre allierte iht. våre allianseforpliktelser, og til å møte ulike typer anslag og angrep for å sikre norsk og kollektiv sikkerhet,
- bidra til å ivareta norsk samfunnssikkerhet, redde liv og begrense konsekvenser av ulykker, katastrofer, anslag og angrep fra statlige og ikke-statlige aktører.

Langtidsplanen beskriver videreutviklingen og oppbyggingen av Forsvaret for å oppfylle disse forsvarspolitiske målsettingene. Forsvaret skal være et moderne, fleksibelt og alliansetilpasset sikker-

hetspolitisk virkemiddel. Den operative strukturen skal utvikles og styrkes med vekt på å kunne bidra til å håndtere utfordringene i nordområdene. Det skal videre være en god balanse mellom reaksjons- evne og utholdenhet slik at Forsvaret er best mulig i stand til å håndtere oppgavene hjemme, samtidig som Forsvaret er engasjert i operasjoner i utlandet. Forsvarets virksomhet skal fortsatt baseres på et nært samarbeid med sivile myndigheter og på verneplikten som et fundament for Forsvaret. Det grunnleggende i langtidsplanen er økt operativ evne og en balanse mellom oppgaver, struktur og ressurstilgang. Arbeidet med å videreføre langtidsplanen vil fortsatt ha høyeste prioritet. Planen legger opp til et betydelig økonomisk løft for Forsvaret i perioden.

Forsvarets oppgaver er innrettet for å kunne håndtere utfordringer i våre nærområder – norsk territorium og tilstøtende områder, og da spesielt i nord – til sjøs, på land og i luften. Evnen til overvåking og etterretning, suverenitetshevdelse og episode- og krisehåndtering er grunnleggende og bestemmende for utformingen av forsvarsstrukturen. Nordområdene er det viktigste satsingsområdet, og Forsvarets tilstedeværelse og evne til suverenitetshevdelse i nord vil derfor bli prioritert. Samtidig er evnen til å bidra til kollektivt forsvar hjemme og ute, og deltagelse i fredsstøttende operasjoner, av stor betydning og følgelig også bestemmende for dimensjoneringen og utformingen av forsvarsstrukturen. Regjeringen legger opp til et aktivt internasjonalt engasjement og prioriterer FN-ledede operasjoner. Summen av de dimensjonerende oppgavene forutsetter et forsvar med tilstrekkelig kvalitet, hvor bl.a. et godt øvings- og treningsnivå, evne til å samvirke med allierte, god reaksjonsevne, utholdenhet, egenbeskyttelse, strategisk mobilitet og deployerbarhet er avgjørende.

Regjeringen vil opprettholde et forsvar som er forankret i samfunnet, som et grunnlag for å bevare forsvarsviljen og dermed forsvarsevnen.

Personell og kompetanse skal vies stor oppmerksomhet de kommende år. Forsvaret skal være en attraktiv og trygg arbeidsplass også i fremtiden. Gjennom personellpolitikken skal grunnlaget legges for å rekruttere, beholde og videreutvikle både militære og sivile medarbeidere med høy motivasjon og riktig kompetanse tilpasset Forsvarets behov og oppgaver. Regjeringen vil i 2010 således legge stor vekt på å videreføre arbeidet med tiltak som kan bidra til å ivareta og videreutvikle personellet, også slik at andelen kvinner i Forsvaret kan øke. Videre skal personell og deres familier gis nødvendig oppfølging før, under og etter tjeneste i utlandet.

1.2 Den videre utvikling av Forsvaret 2009–2012

Hovedprioriteringer i perioden

2010 er det andre året i langtidsplanen 2009–2012. Regjeringen vil i 2010 fortsette arbeidet med å gjennomføre de tiltak Stortinget har sluttet seg til, jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008) til St.prp. nr. 48 (2007–2008).

Følgende hovedprioriteringer gjelder i oppfølgingen av langtidsplanen for forsvarssektoren for innværende periode:

- styrke aktivitet og tilstedeværelse i nordområdene som det viktigste strategiske satsingsområdet. Målsettingen er først og fremst å ivareta norsk suverenitet, forebygge konflikter og sikre stabilitet,
- bidra til internasjonal fred og stabilitet, basert på en FN-ledet verdensorden, gjennom aktive bidrag til samarbeid og operasjoner i regi av FN, NATO og EU,
- innenfor rammen av det moderniserte totalforsvarskonseptet, ha evne til aktivt og nært samvirke med sivil sektor og generelt kunne bidra til samfunnsikkerheten,
- videreutvikle og forbedre verneplikten som et fundament for Forsvarets virksomhet og utvikling,
- videreutvikle personalpolitikk og ledelse, i tråd med utviklingen i samfunnet, slik at det legges til rette for at sektoren kan løse sine oppgaver og videreutvikles, samtidig som medarbeiderne ivaretas på en god måte.

Økonomiske rammer og forutsetninger

De økonomiske rammene skissert i langtidsplanen for perioden 2009–2012 innebærer en betydelig satsing på forsvarssektoren. Det legges opp til en gradvis opptrapping av forsvarsrammen fra 2008-nivået på 31,54 mrd. kroner til et nivå som ligger 800 mill. 2008-kroner høyere.

Saldert budsjett 2009 ga en økning i bevilgningen til forsvarssektoren. Budsjettet ble styrket med 620 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2008. Av disse var 400 mill. kroner direkte rettet mot satsinger i langtidsplanen. Dessuten ble budsjettet til operasjoner i utlandet betydelig styrket sammenlignet med saldert budsjett 2008, bl.a. for å kunne opprettholde et høyt nivå på de norske bidragene til operasjonen i Afghanistan. I tillegg ble forsvarsbudsjettet for 2009 ytterligere styrket ifm. behandlingen av revidert nasjonalbudsjett for å muliggjøre Norges deltagelse i FN-operasjonen i

Tsjad og i EUs maritime operasjon utenfor Somalia.

En grunnleggende forutsetning for den videre omstillingen av forsvarssektoren vil fortsatt være å omdisponere midler fra lavere til høyere prioritert virksomhet. Sammen med den bevilgningsmessige økningen vil dette bidra til å opprettholde et nødvendig drifts- og investeringsnivå, og å gjenskape nødvendig balanse mellom struktur, aktivitet og ressurser. Ressursene skal gå til trening og øving, samt strukturell fornyelse innenfor andre deler av den operative strukturen. I tillegg er det nødvendig å investere i infrastruktur for å sikre den videre omstillingen av Forsvaret.

De interne ressursfrigjøringstiltakene omfatter bl.a.:

- avvikling av baser og annen infrastruktur iht. forutsetningene i langtidsplanen. Om lag 375 mill. kroner vil bli frigjort når tiltakene fullt ut er implementert, hvorav om lag 275 mill. kroner forventes frigjort ved utgangen av 2012. Isolert til base- og støttevirksomheten vil dette tiltaket innebære at om lag 300 årsverk frigjøres og i overkant av 185 000 kvm bygningsareal avhendes,
- effektivisering av interne prosesser i forsvarssektoren tilsvarende et krav på minimum 0,5 pst. årlig. Det er et mål om varig å frigjøre 150 mill. kroner hvert år i perioden 2009–2012, totalt 600 mill. kroner i 2012. Den enkelte etatsleder er gitt ansvar for og myndighet til å initiere og gjennomføre effektiviseringen.

I tillegg baserer langtidsplanen seg på et årlig materiellinvesteringsnivå som ligger 1,6 mrd. kroner lavere enn det som var lagt til grunn i forrige planperiode. Det reduserte materiellinvesteringsnivået følger dels av de endringer som Stortinget har vedtatt for den operative strukturen og ambisjonsnivået knyttet til konkrete deler av strukturen, og dels en bevisst prioritering der det ikke planlegges med å ha høyest teknologisk nivå på alle områder.

Bemanningen i Forsvaret er planlagt å øke noe for å sikre en bedre personellmessig dekning innenfor utvalgte områder og dessuten tilstrekkelig utholdenhet ifm. deltagelse i operasjoner i utlandet. Samlet sett legges det opp til at antall årsverk i Forsvaret økes til omlag 16 900 innen utgangen av 2012. Det er planlagt en ytterligere oppbygging etter 2012 med ca. 500 årsverk til om lag 17 400 årsverk når full effekt av base- og interneffektiviseringstiltakene er oppnådd. Den største økningen vil skje innenfor personellkategorien avdelingsbefal.

Langtidsplanen legger opp til en fortsatt betydelig og omfattende utskifting og modernisering av Forsvarets materiell. Samlet legges det opp til at ca. 31 mrd. kroner investeres i materiell i langtidsperioden, noe som utgjør om lag 24 pst. av forutsatt forsvarsramme.

Organisatoriske endringer som skal gjennomføres i planperioden samt et fortsatt betydelig behov for fornyelse av eiendom, bygg og anlegg (EBA) i forsvarssektoren, medfører at årlig avsetning til EBA-investeringer planlegges økt fra ca. 1,5 mrd. kroner til 1,65 mrd. kroner – med en total ramme på 6,4 mrd. kroner, ila. planperioden.

Status i det første gjennomføringsåret

For 2009 har regjeringen fortsatt styrkingen av tilstedeværelsen i nord. Dette gjaldt først og fremst Sjøforsvaret og Kystvakten, men også Hæren og Luftforsvaret. Gjennomføringen av øvelse *Cold Response 2009* har medført økt nasjonal og alliert tilstedeværelse, og operativ aktivitet i nordområdene. Videre har det i 2009 vært et betydelig høyere antall flyvninger med maritime patruljefly, samt en markert økning i Marinens tilstedeværelse i nordområdene. Antall fartøyer i Kystvakten er midlertidig lavere i 2009 som følge av innføringen av en modernisert fartøystruktur med flere nye fartøyer. Når nye helikoptre er på plass vil Forsvaret være i stand til å overvåke større havområder enn tidligere. Kystvaktens kapasitet vil totalt sett forbedres som følge av moderniseringen, kompetanseoppbygging innenfor myndighetsutøvelse og samarbeid mellom etatene.

Regjeringen viderefører i 2010 det høye nivået på den militære deltagelsen i Afghanistan. Regjeringen ønsker å øke Norges militære bidrag til FN-operasjoner, og først og fremst prioritere operasjoner i Afrika. Våren 2009 ble det derfor etablert et norsk bidrag til FN-operasjonen i Tsjad med et felt-sykehus (*Norwegian Deployable Hospital* – NDH) og et brønnborelag. Norge etablerte i august 2009 også et bidrag – en Fridtjof Nansen-klasse fregatt – for deltagelse i EUs maritime operasjon (*Atalanta*) utenfor Somalia i seks måneder.

Utviklingen av Hæren fortsetter med spesiell vekt på tiltak for å opprettholde nyrekruttering på dagens nivå. Videre er styrkingen av utvalgte felleskapasiteter innenfor sanitet, vannrens, samband og informasjons- og kommunikasjonsteknologi startet for å bedre evnen til relevant operativ og forsyningsmessig støtte til enheter i operasjoner.

Forsvarets operative hovedkvarter ble etablert i Bodø 1. august 2009. Innenfor feltet informasjonsinfrastruktur vil det pågå organisatoriske endringer som vil være gjennomført senest innen utgan-

gen av 2009. Sommeren 2009 ble generalinspektørene og deres stabfunksjoner etablert utenfor Forsvarsstaben. Generalinspektørene for Hæren, Sjøforsvaret og Heimevernet ble permanent etablert hhv. på Bardufoss, i Bergen og i Oslo. Generalinspektøren for Luftforsvaret ble midlertidig etablert på Rygge i påvente av endelig valg av fremtidig kampflybase.

I 2009 har utviklingen innenfor kompetanse- og personellstrukturen blitt bedret. Tilrettelegging for å øke kvinneandelen i Forsvaret foregår gjennom bl.a. arbeidet med å innføre pliktig sesjon for kvinner. Personellpolitikken legger videre vekt på økt mangfold, styrking av veteranenes rettigheter, samt arbeidet med å sikre en bedre oppfølging av den enkelte ansatte og deres familie. Regjeringen følger opp handlingsplanen for holdninger, etikk og ledelse, og arbeider med å legge til rette for en god og forsvarlig økonomistyring og forvaltning.

I 2009 arbeides det videre for å få til en mer effektiv logistikkunderstøttelse i Forsvaret med klarere styrings- og ansvarslinjer og etablering av en mindre og enklere logistikkorganisasjon. Dette vil bl.a. innebære at sjef Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) kan konsentrere seg om sine kjerneoppgaver med vekt på materiellforvaltning.

I 2009 har driftsstabilisering av Felles integrert forvaltningssystem, Økonomiprojektet (FIF 2.0), blitt vektlagt. Dette anses som kritisk viktig, spesielt for å sikre fremtidig forsyningssikkerhet på reservedeler og dermed også økt materielltilgjengelighet. Et driftsstabilt FIF 2.0 er viktig for å opprettholde materielltilgjengelighet for styrkeproduksjon, slik at man unngår lavt kompetansenivå i deler av styrkestrukturen over tid. Dette arbeidet er også prioritert i 2010.

Utfordringer i det videre arbeidet med langtidsplanen 2009–2012

Arbeidet med å videreutvikle Forsvaret er krevende. Flere forhold er avgjørende for å realisere den ved-

tatte langtidsplanen. Sentralt i denne sammenheng er bl.a. evnen til interneffektivisering parallelt med gjennomføring av struktur- og basetiltakene. Videre har Forsvaret de første årene i planperioden kostnader bl.a. knyttet til de base- og organisasjonsgrep som det er lagt opp til i langtidsplanen.

Målene i langtidsplanen ligger fast og er styrende for den videre utviklingen av forsvarssektoren. Slik langtidsplanen redegjør for, er det utfordringer knyttet til gjennomføring av planlagt operativ aktivitet, samtidig som investeringene i strukturen skal følges opp. I tillegg legger det høye operative nivået og arbeidet med å møte krav til kvalitet og sikkerhet press på Forsvarets evne til å gjennomføre omstillingstiltak og interneffektivisering. Det vil derfor ta tid før Forsvaret kan ta ut de planlagte effektene av disse tiltakene, og dette bidrar til å gjøre årene 2009 og 2010 utfordrende mht. aktivitetsnivå.

For å realisere oppbyggingen som ligger i langtidsplanen kreves det derfor klare prioriteringer og en målrettet innsats. Etablering og opprettholdelse av en balanse mellom budsjett og virksomhet står sentralt. I denne sammenheng er målrettet ledelse og styring viktig, spesielt for å sørge for at et bærekraftig driftsnivå legges til grunn og bærekraftige organisatoriske løsninger etableres.

Implementeringen av den vedtatte langtidsplanen vil pågå i flere år fremover. Evt. avvik av vesentlig karakter knyttet til enkelttiltak og planen som helhet, samt hensynet til den mer langsiktige ivaretagelsen av de vedtatte forsvarspolitiske målsettingene, vil bli håndtert i tråd med den videreutviklede langtidsplanleggingsmodellen som regjeringen redegjorde for i St.prp. nr. 48 (2007–2008).

1.3 Økonomiske rammer for 2010

Regjeringens budsjettforslag for 2010 legger opp til et forsvarsbudsjett med en utgiftsramme på 34 930,9 mill. kroner og en inntektsramme på 1 225,6 mill. kroner.

Tabell 1.1 Forsvarsrammen 2010 ift. 2009

	(i 1 000 kr)	
	Vedtatt budsjett 2009 (2009-kroner)	Forslag 2010 (2010-kroner)
Total forsvarsramme	33 458 296	34 930 906
Drift	23 910 058	25 214 329
EBA-investeringer	2 109 562	2 047 630
Materiellinvesteringer	7 438 676	7 668 947

1.4 Hovedprioriteringer i 2010

Regjeringens forslag til forsvarsbudsjett for 2010 følger opp forutsetningene i den vedtatte langtidsplanen for Forsvaret for perioden 2009–2012, jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008) til St.prp. nr. 48 (2007–2008). Regjeringen foreslår å styrke den samlede ressursrammen til Forsvaret i 2010 med 1 472,6 mill. kroner. Dette innebærer en reell økning med 395,2 mill. kroner (1,18 pst.) sammenlignet med saldert budsjett 2009. Av disse vil 100 mill. kroner være direkte rettet mot den budsjettmessige opptrappingen i vedtatt langtidsplan. Allerede ilet de to første årene av langtidsperioden foreslår således regjeringen å tilføre 500 mill. kroner av bevilgningsøkningen på 800 mill. 2008-kroner som forutsatt i langtidsplanen. Dessuten foreslås det å styrke budsjettet til operasjoner i utlandet med 220 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2009, bl.a. for å opprettholde et høyt nivå på de norske bidragene til operasjoner i Afghanistan og gjennomføre bidraget til FN-operasjonen i Tsjad. Videre foreslås det å øke forsvarsbudsjettet med 50 mill. kroner for å dekke utgifter til en ny særskilt kompensasjonsordning til forsvarspersonell som har pådratt seg psykiske belastningsskader etter internasjonale operasjoner. Budsjettforslaget legger for øvrig opp til å fortsette arbeidet med å frigjøre ressurser gjennom nedleggelse og sammenslåinger av baser og effektiviserings tiltak iht. langtidsplanen, og reduserte utgifter til personell som ble innvilget slutt-pakke under omstillingen i perioden 2002–2005. Målet i 2010 er å frigjøre ca. 290 mill. kroner. Planlagt intern ressursfrigjøring vil, sammen med den forutsatte bevilgningsmessige økningen i vedtatt langtidsplan, bidra til å sikre et nødvendig driftsutgiftsnivå, herunder ressurser til trening og øving, strukturell fornyelse av operativ struktur og nødvendige infrastrukturinvesteringer.

Driftsbudsjettet

Regjeringens forslag innebærer et *samlet driftsbudsjett* på 25 214,3 mill. kroner i forsvarssektoren og er en økning på 1 304 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2009. Dette utgjør en reell styrking på 455 mill. kroner (1,9 pst.), hvorav den vesentligste delen av økningen målrettes mot implementering og gjennomføring av den vedtatte langtidsplanen, bl.a. ved å styrke ressursgrunnlaget for operativ aktivitet og styrkeproduksjon.

For 2010 vil regjeringen særlig vektlegge følgende forhold:

- norsk militær *tilstedeværelse i nord*. Dette er et sentralt sikkerhetspolitisk virkemiddel som

- skal bidra til å opprettholde stabilitet og forebygge ulike krisesituasjoner, og er en del av regjeringens nordområdesatsing. Suverenitetshevdelse og overvåking skal fortsatt være blant Forsvarets høyest prioriterte oppgaver. Evnen til myndighetsutøvelse til havs skal bedres ved innfasing av nye fartøyer og materiell. Videre vil aktivitet i Hæren og Luftforsvaret i nord bli prioritert og grensekontroll mot Russland vil bli opprettholdt. Utvikling av Forsvarets operative hovedkvarter utenfor Bodø fortsetter,
- videreføre på et høyt nivå norske bidrag til *internasjonal fred og stabilitet*, basert på en FN-ledet verdensorden. Dette gjøres gjennom aktive bidrag til samarbeid og operasjoner i regi av FN, NATO og EU. Norges bidrag til operasjoner i utlandet skal i størst mulig grad søkes gjennomført gjennom operativt samarbeid med andre lands styrkebidrag. Slikt samarbeid vil bidra til å redusere kostnader samtidig som evnen til å stille bidrag økes,
  - prioritere utviklingen av *Hæren og felleskapasiteter* med spesiell vekt på å videreføre kompetansen som er bygget opp ilet. 2009 innenfor kritiske områder som er nødvendige i operasjoner hjemme og ute. Videre vil trening av *Heimevernet* øke, herunder trening og øving av deler av forsterknings- og oppfølgingsstyrken,
  - som en vesentlig del av evnen til forsvar av eget territorium, legge til rette for *allierte øvelser og trening i Norge*, samt sikre mottak av allierte styrker. Ved alliert forsvar på eller utenfor norsk territorium, vil de norske styrkene inngå i en større NATO-styrke. Norsk militær aktivitet og tilstedeværelse er også et premiss for at allierte styrker kan øve i nordområdene, for derved å hurtig kunne settes inn ved en gitt krisesituasjon. Militær tilstedeværelse i nordområdene, som operativ leveranse, skal derfor fortsatt gis høy prioritet og gjennomføring av en større felleoperativ øvelse i Nord-Norge med alliert deltakelse vil ha prioritet også i 2010,
  - i tråd med Innst. S. nr. 295 (2008–2009) til St.meld. nr. 33 (2008–2009) «Kultur å forsvare. Om kulturvirksomheten i Forsvaret frem mot 2020», legge opp til å synliggjøre og videreutvikle kulturvirksomheten i Forsvaret,
  - prioritere arbeidet med å fortsette styrkingen av *personellpolitikken* og videreutviklingen av *Forsvarets øverste ledelse*. Tiltrettelegging for økt kvinneandel og mangfold i Forsvaret, følge opp veteranenes rettigheter og sikre en bedre oppfølging av den enkelte ansatte og deres familie er prioriterte innsatsområder. Handlingsplanen for holdninger, etikk og ledelse videreutvikles og følges opp i 2010,

- videreføre arbeidet med å ytterligere styrke *økonomistyringen og forvaltningen*. I 2010 vil arbeidet med å driftsstabilisere Felles integrert forvaltningssystem (FIF 2.0) bli prioritert,
- det skal legges til rette for en mer effektiv *logistikkunderstøttelse* i Forsvaret med klarere styrings- og ansvarslinjer, og arbeidet med dette fortsetter i 2010,
- gjennomføre vedtatte *basetiltak* og forutsatt *interneffektivisering*, samt andre tiltak som bidrar til intern ressursfrigjøring i sektoren.

Norske styrker i utlandet

Det legges opp til at Forsvaret viderefører omfattende bidrag til operasjoner i utlandet. Afghanistan vil fortsatt være Norges hovedinnsatsområde. Hovedfokuset blir å styrke afghanernes egen evne til å ivareta stabilitet og sikkerhet. Norsk innsats vil konsentreres rundt *Provincial Reconstruction Team (PRT)*, *Police Mentoring Team (PMT)* og *Operational Mentoring and Liaison Team (OMLT)* i Faryab-provinsen i Nord-Afghanistan. Videre vil Norge bidra med 20 mill. US dollar til NATOs støttestofond for den afghanske hæren (*ANA Trust Fund*).

Regjeringen har hatt som ambisjon å øke norsk deltagelse i FN-operasjoner, med særlig vekt på Afrika. Dette realiseres nå ved at Norge viderefører bidraget med et feltsykehus og et brønnborelag til den FN-ledede operasjonen *United Nations Mission in the Central African Republic and Chad (MINURCAT)* i Tsjad frem til mai 2010. Ambisjonen om et felles nordisk styrkebidrag til en FN-ledet operasjon, iht. de nordiske forsvarsministrenes beslutning i mai 2008, ligger fast, og arbeidet med å realisere dette fortsetter.

Det vises til del II, kapittel 1792 *Norske styrker i utlandet* for nærmere omtale av regjeringens forslag til økt prioritering av og bidrag til operasjoner i utlandet.

Hæren

I tråd med målsettingen om å styrke Forsvarets operative evne, er Hæren betydelig styrket de senere årene. Regjeringens forslag for 2010 innebærer en videreføring av det nivået som er nådd etter fortsatt oppbygging også i 2009, samt en fortsatt innfasing av pansrede kjøretøyer. I Hæren vil evne til å stille med styrker nasjonalt og til operasjoner i utlandet bli prioritert. Først og fremst gjelder det operasjoner i Norge og leveranser til NATOs *International Assistance Security Force (ISAF)*-operasjon i Afghanistan, men også stabsoffiserer til andre bidrag i utlandet. Bl.a. vil budsjett-

midler bli prioritert til å sikre lengre trenings- og utdanningstid forut for deployering i utlandet og derved øke tilgangen til godt trente styrker tilgjengelig for innsats nasjonalt og internasjonalt. Hæren vil i 2010 forberede deltagelse i *NATO Response Force* første halvår 2011.

Nasjonale oppdrag som grensevakt og vakt-hold av kongehus vil bli videreført på 2009-nivå. En robust og bærekraftig brigadekommando vil bli etablert som høyeste taktiske kommandonivå i Hæren. Flytting av jegerkompaniet til Setermoen vil bli fullført i 2010. Klargjøring av bidrag til en nordisk EU-innsatsstyrke (*Nordic Battle Group*) i 2011 vil bli gjennomført med allerede eksisterende styrkestrukturer. Forsvarets spesialkommando/Hærens jegerkommando videreutvikles. Det vises til del II, kapittel 1731 *Hæren* for nærmere omtale av regjeringens bevilgningsforslag for Hæren.

Sjøforsvaret

Sjøforsvarets budsjett styrkes ytterligere i 2010 for å dekke utgifter som følger av innfasing og driftsetting av den nye fartøystrukturen. Innfasing av Fridtjof Nansen-klasse fregatter og Skjold-klasse missiltorpedobåter vil gi et svært moderne og styrket sjøforsvar. Aktivitet innenfor MTB-våpenet vil bli økt i 2010 med prioritet til nordområdene. I tillegg forbereder Sjøforsvaret mottak av nye NH-90 helikoptre. Norge bidrar med en fregatt til EUs maritime operasjon *Atalanta*. Dette bidraget planlegges avsluttet tidlig i 2010. Operasjonen har som oppgave å beskytte sivil skipstrafikk og humanitære forsyninger til Somalia mot piratvirksomhet. Det vises til del II, kapittel 1732 *Sjøforsvaret* for nærmere omtale av regjeringens bevilgningsforslag for Sjøforsvaret.

Luftforsvaret

I Luftforsvaret vil innfasing og aktivitet knyttet til nye transportfly (C-130J) bli prioritert og flytimeproduksjonen for dette systemet økes i 2010. De to siste av fire transportfly er planlagt innfaset i 2010 og Luftforsvaret vil derved få økt transportflykapasitet. Regjeringen har lagt opp til å forlenge helikopterbidraget i Afghanistan (*Norwegian Aeromedical Detachment – NAD*) med ett år frem til oktober 2010 for å opprettholde sikkerheten til norske styrker i Afghanistan. Luftforsvaret vil i 2010 utvide testprogrammet med NH-90 maritime helikoptre. For kampfly og øvrige systemer vil det bli en videreføring av flytimeproduksjonen sammenlignet med 2009-nivået. Det vises til del II, kapittel 1733

Luftforsvaret for nærmere omtale av regjeringens bevilgningsforslag for Luftforsvaret.

Heimevernet

Kvalitetsreformen i Heimevernet vil bli videreført med vekt på rask reaksjon med godt trent og godt utstyrte styrker med totalt 45 000 personell. Innsatsstyrken vil, slik som i 2009, bli prioritert. I 2010 vil det, som forutsatt i langtidsplanen, også bli lagt til rette for å trene deler av forsterknings- og oppfølgingsstyrken. Det vises til del II, kapittel 1734 *Heimevernet* for nærmere omtale av regjeringens bevilgningsforslag for Heimevernet.

Kystvakten

Som et ledd i nordområdesatsingen og suverenitetshevdelse, er bevilningene til Kystvakten økt i de senere år. I 2010 styrkes Kystvaktens budsjett ytterligere for å ivareta driften av nye fartøyer. Fartøystrukturen er under modernisering, og ila. 2010 vil Kystvakten motta nok et nytt fartøy i Barentshav-klassen, og dermed seile 14 fartøyer mot 13 ved inngangen til 2010. Kystvaktens kapasitet forbedres som følge av moderniseringen. Ivaretagelsen av Kystvaktens oppgaver må også ses i sammenheng med Forsvarets øvrige kapasiteter som overvåking og etterretning, maritim luftovervåking og andre fartøyer. Det vises til del II, kapittel 1790 *Kystvakten* for nærmere omtale av regjeringens bevilgningsforslag for Kystvakten.

Felleskapasiteter

Støtte til operative leveranser vil bli prioritert i 2010. De operative bidragene i operasjoner i utlandet vil være understøttet i form av kommando-, kontroll- og informasjonssystemer, sanitet og logistikk.

Forsvarets sanitet vil i 2010 levere sanitetskapasiteter til operasjoner i utlandet (Tsjad, Afghanistan og Afrikas horn). Det arbeides videre med strategier for å sikre rekruttering av medisinsk fagpersonell i samarbeid med sivil sektor og andre land. Samarbeidet innenfor militærmedisin mellom Norge, Serbia og Makedonia vil bli videreført. Nasjonal militærmedisinsk poliklinikk vil i 2010 fortsatt bygge opp psykiatrikapasiteten for å følge opp veteraner fra tjeneste i operasjoner i utlandet i det første året etter hjemkomsten. Det vises til del II, kapittel 1720 *Felles ledelse og kommandoapparat* for nærmere omtale av regjeringens bevilgningsforslag for Forsvarets sanitet.

Innenfor *Forsvarets informasjonsinfrastruktur* (INI) legges det opp til en styrking av utviklingen

av nettverksbaserte systemer og viktig informasjonsinfrastruktur. I 2010 styrkes Felles integrert forvaltningssystem (FIF 2.0) for å videreføre drifts-stabiliseringen av dette. Bevilgingen til nasjonal strategisk enhet for å støtte deployering av norske styrker nasjonalt og internasjonalt (KKIS-enhet) vil bli styrket i 2010 for å kunne videreføre nivået etter oppbyggingen som har funnet sted ila. 2009. Den økte bemanningen bedrer evnen til å ivareta deployering, etablering, drift, overvåking og beskyttelse av IKT-løsninger for norske avdelinger, spesielt ved operasjoner i utlandet. Det vises til del II, kapittel 1720 *Felles ledelse og kommandoapparat* for nærmere omtale av regjeringens bevilgningsforslag for INI.

For *Forsvarets logistikkorganisasjon* (FLO) foreslås i 2010 et styrket budsjett for å sikre understøttelse av operasjoner i utlandet, videreutvikle regionale tjenester og funksjoner, samt dekke kostnader ifm. innføring av nytt forvaltningssystem. Det vises til del II, kapittel 1740 *Forsvarets logistikkorganisasjon* for nærmere omtale av regjeringens bevilgningsforslag for FLO.

FLO vil gjennomgå en omstrukturering for å redusere oppgavespekteret. Som informert om i St.prp. nr. 48 (2007–2008), jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008) og St.prp. nr. 1 (2008–2009), ble det i 2008 foretatt en helhetlig gjennomgang av Forsvarets logistikkvirksomhets fremtidige innretning. Arbeidet ble gjennomført i to faser. Den første fasen, som omfattet de fleste organisasjonsendringene knyttet til FLO, herunder materiellforvaltningen, forsyninger, IKT driftstjenester, basedrift og Forsvarets materielltilsyn, ble redegjort for i St.prp. nr. 1 (2008–2009). Som omtalt i forsvarsbudsjettet for 2009 omhandlet den andre fasen i hovedsak base- og garnisonsvedlikeholdet i Hæren og Luftforsvaret. Første til tredje linjes vedlikehold (bruker- og avdelingsvedlikeholdet) som understøtter Hæren og Luftforsvaret vil bli overført til respektive forsvarsgrener. Vedlikehold som ikke naturlig faller inn under disse forsvarsgrenene, vil bli overført til største bruker. Oppsetningsansvaret for logistikkbasene overføres til Hæren, Sjøforsvaret og Luftforsvaret, som følge av at den vesentlige del av styrkebrønnen for ressursene overføres til forsvarsgrenene. Forsvarets tunge verksteder har ikke vært omfattet av arbeidet og vil forbli i FLO.

Forsvaret vil gjennomføre de ulike omstillings-tiltakene som følger av den endrede innretningen av logistikkvirksomheten, i en prosess med flere steg. Første steg er en organisatorisk omstrukturering med fokus på å kraftsamle FLOs ressurser mot anskaffelse og styring av Forsvarets materiell og forsyninger. I tillegg gjennomføres de øvrige organisatoriske endringene som følge av den

endrede innretningen. Det er lagt opp til at den konkrete utformingen av fremtidig organisering skjer i samarbeid med de ansattes organisasjoner ila. høsten 2009, i samsvar med lov- og avtaleverk. Ny organisasjonsstruktur planlegges etablert i 2010. Deretter vil det bli gjennomført internrettede omstillingstiltak for å tilpasse og harmonisere funksjoner til de nye organisatoriske innretningene i forsvarsgrenene, og i øvrige berørte enheter. Innenfor FLOs verkstedorganisasjon vil arbeidet med ytterligere å redusere innleie av arbeidskraft til fordel for fast tilsatte fortsette.

De personellmessige konsekvensene av omstillingen er relativt små, da omstillingen i hovedsak innebærer en annen organisatorisk tilknytning innenfor Forsvaret for de som berøres av endringene. Økonomisk vil omstillingen føre til et behov for overføringer av ressurser mellom de enkelte kapitlene. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med forslag til budsjettmessige justeringer når den nye innretningen av logistikkvirksomheten er fremforhandlet og organisasjonsstrukturen etablert.

Samlet vil endringene tilknyttet Forsvarets logistikkvirksomhet rendyrke fremtidens FLO mot oppgavene knyttet til materiellinvestering, systemstyring og fagmyndighetsansvar, mens forsvarsgrenene vil få et mer helhetlig ansvar for styrkeproduksjon og operative leveranser.

Øving og trening

Opprettholdelsen av en nasjonal kompetanse i ledelse og planlegging av fellesoperative og multinasjonale operasjoner er avgjørende for Forsvarets evne til å gjennomføre effektive operasjoner. I 2010 vil Forsvaret derfor legge særlig vekt på øving av Forsvarets operative ledelse/operative hovedkvarter, planlegging og gjennomføring av fellesoperativ øving i multinasjonal kontekst, samt øving og samtrening med sivile myndigheter. Trening og øving for deltagelse i besluttede og pågående operasjoner vil bli gitt høyeste prioritet, herunder lengre trenings- og utdanningstid forut for deployering i utlandet og derved bedre muligheter for godt trent styrker tilgjengelig for innsats nasjonalt og internasjonalt.

Øvelser og annen relevant militær tilstedeværelse i Nord-Norge, sammen med utenlandsk militært nærvær, skal være med å understøtte nasjonal satsing på nordområdene. Vinterøvelsen *Cold Response*, som gjennomføres i Nord-Norge med deltagelse av nasjonale, allierte og partnerlands avdelinger, anses å være av særlig betydning. Samtidig er norsk deltagelse på øvelser i utlandet viktig

for å sikre flernasjonale og profesjonelle øvingsrammer for norske styrker.

Følgende virksomhet og fellesoperative øvelser vil bli prioritert i 2010:

- *Cold Response*: Planlegging og gjennomføring av fellesoperative operasjoner, herunder øving av nasjonalt og alliert samvirke,
- *Gemini*: Samarbeid med sivile institusjoner om kontraterroroperasjoner,
- *Gram*: Øve Forsvarets operative ledelse i nasjonal krise- og episodehåndtering.

Konseptutvikling og eksperimentering (*Concept Development & Experimentation* – CD&E) er et viktig verktøy for utviklingsaktiviteten i NATO og Forsvaret. CD&E vil, der det er naturlig, bli innarbeidet som en del av øvings- og treningsvirksomheten.

Dedikert nasjonal vertslandsstøtte til utenlandsk trening og øving skal være med på å legge forholdene best mulig til rette for slik virksomhet. Dette inkluderer trening og øving av innmeldte kapasiteter til NATO, samt drift av kompetansesenteret for vinteroperasjoner *Centre of Excellence – Cold Weather Operations*. Alliert treningssenter har siden 2009 vært samlet i et nytt konsolidert treningssenter med hovedsete og infrastruktur på Porsangmoen, og en underavdeling med infrastruktur i Åsegarden, samt dedikert infrastruktur på Evenes. Dette innebærer at hovedtyngden av landbasert alliert trening nå er samlet i Nord-Norge.

Operativ ledelse

Forsvarets operative hovedkvarter (FOH) skal være fullt operativt på Reitan ila. 2010. Krisehåndtering vil bli ivaretatt som tidligere, også i overgangsfasen i 2010 før FOH er fullt ut operativt. Det vises til del II, kapittel 1720 *Felles ledelse og kommandoapparat* for nærmere omtale av regjeringens bevilgningsforslag for FOH.

Redningshelikoptertjenesten

Forsvarets andel av budsjettet for Redningshelikoptertjenesten vil bli videreført på 2009-nivået. Faglig og budsjettmessig ansvar for tjenesten tilligger Justis- og politidepartementet, som dekker 90 pst. av de budsjetterte kostnader til operativ og teknisk drift, og setter krav til beredskap og tilgjengelighet. Justis- og politidepartementet fastlegger, sammen med Helse- og omsorgsdepartementet, bruken av 330 skvadron til luftambulansetjenester. Tilstedevakt på redningshelikopterbasene Banak, Bodø, Ørland, Sola og Rygge, samt ved detasje-

mentet i Florø, vil bli videreført. Det vises til del II, kapittel 1791 *Redningshelikoptertjenesten* for nærmere omtale av regjeringens bevilgningsforslag for Redningshelikoptertjenesten.

Norges tilskudd til NATOs driftsbudsjett

Norges bidrag til driftsbudsjettene i NATO og bidrag til materiellsamarbeid innenfor rammen av det forsvarspolitiske samarbeidet i EU vil bli videreført, mens bidraget til den norske andelen av kostnader til bruk og drift av C-17 strategiske transportfly i det multinasjonale samarbeidet for strategisk lufttransportkapasitet økes. Det vises til del II, kapittel 1719 *Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartementet*, post 78 *Norges tilskudd til NATOs driftsbudsjett* for nærmere omtale av regjeringens bevilgningsforslag til tilskudd til NATO m.m.

Øvrige driftsområder

For øvrig foreslår regjeringen en reell driftsøkning på 12 mill. kroner som i all hovedsak benyttes til å styrke vedlikehold av vernede bygg som ikke har leietagere, samt økte kostnader til utenlandsstillinger. I tillegg vil Nasjonal sikkerhetsmyndighet få en reell økning på 2 mill. kroner som knyttes til Norges deltagelse i det europeiske satellittnavigasjonsprogrammet *Galileo*. Dette er en del av Norges deltagelse i utbyggingen av dette programmet og hvor de øvrige utgiftene dekkes over budsjettet til Nærings- og handelsdepartementet. Forsvarsdepartementets driftsbudsjett, basisbevilgning til Forsvarets forskningsinstitutt og Forsvarsbyggs virksomhet vil i all hovedsak bli videreført på samme reelle nivå i 2010 som i 2009.

Investeringsbudsjettet

Regjeringen vektlegger også i 2010 gjennomføringen av betydelige investeringer for å videreføre moderniseringen av Forsvaret. Den totale investeringsrammen er 9 716,6 mill. kroner og fordeler seg med 7 668,9 mill. kroner til materiellinvesteringer og 2 047,6 mill. kroner til investeringer i eiendom, bygg og anlegg. Infrastrukturinvesteringene, som skal gjøres tidlig i langtidperioden og som er en forutsetning for nødvendige strukturtiltak og materiellinvesteringer, gjennomføres som planlagt.

Materiellinvesteringsrammen for 2010 foreslås økt med 230 mill. kroner. Dette innebærer en reell økning på ca. 65 mill. kroner i 2010 sammenlignet med 2009. For å kunne følge opp ambisjonene i langtidsplanen, legger regjeringen opp til å øke

avsetningen til materiellinvesteringer i de to siste årene av planperioden.

Regjeringen vektlegger også i 2010 gjennomføringen av en rekke store investeringer for å videreføre moderniseringen av Forsvaret. Hoveddelen av investeringsmidlene vil i 2010 gå med til å videreføre prosjekter der leveransene allerede er påbegynt.

Programområdet *sjøsystemer* vil også i 2010 kreve betydelige midler og da særlig i tilknytning til leveransene av Fridtjof Nansen-klasse fregatter og Skjold-klasse missiltorpedobåter og deres våpensystemer. Det er videre planlagt utbetalinger til Forsvarets nye enhetshelikopter samt utskifting av dagens torpedoer.

Anskaffelsen av nye transportfly til Luftforsvaret vil også i 2010 bli den største investeringen innenfor *luftsystemer*. Videre fortsetter oppgraderingen av F-16 kampfly, herunder anskaffelse av nye kortholdsmissiler og hjelmmontert sikte. Dessuten oppgraderes maritime patruljefly P-3 Orion, for å bedre flyenes kapasitet til å operere bl.a. i nordområdene.

Innenfor *landsystemer* vil det i 2010 bli vesentlige utbetalinger ifm. anskaffelsen av landbasert, indirekte ildstøtte (artilleri). Dette markerer oppstarten på samarbeidsprosjektet med Sverige. Prosjektet utvikler seg til å bli et viktig foregangsprosjekt i det forsterkede nordiske materiellsamarbeidet. For øvrig vil det fortsatt være aktivitet knyttet til å forbedre sikkerheten for personell i operasjoner i utlandet og landstyrkenes evne til å operere under ulike forhold.

Investeringer innenfor programområdet *logistikkssystemer* vil fortsatt rettes inn mot å anskaffe etableringsmateriell og sanitetsutstyr, hovedsakelig til operasjoner i utlandet.

Innenfor programområdet *spesialstyrker og soldatsystemer* utgjør anskaffelse av panserbekjempelse middels rekkevidde den klart største investeringen.

Det vises til del II, kapittel 1760 *Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg*, post 45 *Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold* for nærmere omtale av regjeringens forslag til materiellinvesteringsbudsjett.

Bevilgningen til *eiendom, bygg og anlegg* (EBA) vil bli videreført på om lag samme nivå som i 2009. Som et viktig ledd i den omfattende nordområdesatsingen, vil regjeringen styrke Hærens virksomhet i Indre Troms. Det gjennomføres derfor store investeringer i EBA for å understøtte den økte aktiviteten i dette området. Videre vil bevilgningen i 2010 i stor grad bli benyttet til:

- tiltak for å oppgradere og fornye eksisterende EBA og infrastruktur slik at disse oppfyller nye og endrede krav i lover og forskrifter,

- en rekke EBA-prosjekter som er påkrevd ifm. regjeringens økte satsing på anskaffelse av nytt materiell,
- å videreføre allerede igangsatte prosjekter som i hovedsak vil omfatte bygging av forlegninger, administrasjons- og stabsanlegg samt utdannings- og øvingsanlegg.

For nærmere omtale av de enkelte investeringsprosjektene innenfor EBA vises det til del II, kapittel 1710 *Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg*. Når det gjelder Norges bidrag til investeringer i NATO-infrastruktur i Norge og i utlandet, hvor utgiftene i 2010 reduseres netto med 127 mill. kroner, vises det til redegjørelsen i del II, kapittel 1760 *Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg* (postene 44, 48 og 75).

Samfunnssikkerhet og andre sentrale samfunnsoppgaver

Regjeringen legger vekt på styrket samfunnssikkerhet. Innenfor rammen av totalforsvarskonseptet skal Forsvaret, som en av sine oppgaver, yte støtte til samfunnssikkerhet. Det er en forutsetning at Forsvaret bidrar med utgangspunkt i tilgjengelige kapasiteter, kompetanse og de ressurser som er etablert for å løse Forsvarets dimensjonerende oppgaver. Forsvarets bidrag til samfunnssikkerhet kommer også til syne gjennom daglig løpende virksomhet, som bl.a. kystvakt, grensevakt, luftovervåking, redningstjeneste, eksplosivryddetjeneste samt Heimevernet.

Totalforsvar og sivilt-militært samarbeid

Totalforsvaret omfatter den gjensidige støtten mellom Forsvaret og sivile myndigheter i forebygging av kriser, beredskapsplanlegging, krisehåndtering og konsekvenshåndtering. Utviklingen det siste tiåret har ført til økt vekt på samfunnssikkerhet, herunder Forsvarets bistand til sivile myndigheter. Forsvaret kan på forespørsel yte bistand til politiet iht. bistandsinstruksen (instruks for Forsvarets bistand til politiet). Det er en forutsetning at Forsvarets bistand er forenlig med Forsvarets primære oppgave og at politiets eget personell og/eller materiell ikke strekker til. Forsvaret vil fortsatt være helt avhengig av bred sivil støtte knyttet til håndtering av sikkerhetspolitiske kriser og dermed krig truer. Slik støtte trengs ved håndtering av sikkerhetspolitiske kriser nasjonalt, ved mottak av allierte styrker, og når Forsvaret skal kunne bidra til kollektivt forsvar og sikkerhet i utlandet. Totalforsvarskonseptet gir en best mulig utnyttelse av samfunnets samlede ressurser, og evne til å fore-

bygge og håndtere kriser i hele krisespekteret. Konseptet vil bli videreutviklet i 2010. Forsvarsdepartementet skal, i samarbeid med Justis- og politidepartementet og andre berørte departementer, fortsette det felles arbeidet med å gjennomgå og oppdatere gjeldende ordninger og mekanismer innenfor totalforsvaret og sivilt-militært samarbeid. Dette revisjonsarbeidet vil bli videreført i 2010. Det vil som en oppfølging av dette bli foretatt en nødvendig oppdatering av totalforsvarsplanverket.

CBRN-vern

Forsvaret arbeider med å reorganisere og videreutvikle sine kapasiteter for effektivt å kunne beskytte personell og materiell mot virkningen av kjemiske, biologiske og radiologiske midler, samt atomvåpen (CBRN-vern). Dette gjennomføres for at Forsvaret skal kunne møte CBRN-vernutfordringer på norsk territorium og for å ha en tilstrekkelig beredskap mot CBRN-hendelser som kan ramme forsvarspersonell i operasjoner i utlandet. Det er planlagt anskaffelse innenfor personlig CBRN-vern i perioden 2010–2016. Videre vil arbeidet med å forbedre de nasjonale kapasitetene innenfor varslings, deteksjon og rapportering av CBRN-hendelser bli prioritert. Dette arbeidet koordineres med NATOs virksomhet der det er relevant. Forsvarets forskningsinstitutt har en omfattende forskningsaktivitet, inkl. internasjonalt samarbeid, innenfor hele fagområdet CBRN-vern.

Personellpolitikken

Forsvaret skal være en attraktiv og trygg arbeidsplass, slik at en både kan beholde og rekruttere i konkurransen om arbeidskraft. Å ta vare på den enkelte medarbeider og dennes familie er et satsingsområde for Forsvaret. De familiepolitiske tiltakene skal utvikles innenfor rammen av livsfasepolitikken. Eksempelvis skal det etableres fleksible overgangsordninger til pensjonsalder, og boligpolitikken skal anvendes som et sentralt personellpolitisk virkemiddel. Det legges videre opp til at familiepolitikken i stor grad skal utøves på lokalt nivå.

Arbeidet med å oppnå en personellstruktur som skal bidra til å gi Forsvaret økt operativ evne, har høy prioritet. Det innebærer i hovedsak en videre økning i 2010 av antall avdelingsbefal og vervet personell. For oppnå denne økningen må det skapes nødvendig rom i organisasjonen. Personellstrukturen vil bli styrt mot den langsiktige målsettingen for 2012 som er fastsatt i langtidsplanen.

For å møte de mange kravene til kompetanse i Forsvarets operasjoner og aktiviteter, og for å videreutvikle organisasjonen, legger regjeringen sterk

vekt på å bedre kjønnsbalansen i sektoren slik St.meld. nr. 36 (2006–2007) «Økt rekruttering av kvinner til Forsvaret» legger opp til. I denne satsingen inngår bl.a. fokus på rekruttering av kvinner til Forsvarets utdanninger på alle nivå samt ulike tiltak for å beholde kvinner lenger. Med ny sesjonsordning, der langt flere kvinner vil møte Forsvaret, forventes en bedre rekruttering av kvinner.

Forsvarets nye organisasjonsplaner vil bli implementert i 2010. Dette kan medføre behov for å justere Forsvarets personell- og gradsstruktur slik at en oppnår en best mulig tilpasning til organisasjonens behov. En viktig målsetting i dette arbeidet er å sikre økt kontinuitet innenfor de ulike spesialistområdene og større gripbarhet, spesielt mot behovene i operasjoner i utlandet. Arbeidet med organisasjonsplanene vil også synliggjøre, og derigjennom bidra til den pågående prosessen med å gjøre sivile stillinger mer tilgjengelige for disponering til operasjoner i utlandet. Det er videre en målsetting å vurdere sivile stillinger opp mot behovene for særskilt kompetanse innenfor områder som krever større grad av kontinuitet, f.eks. i forvaltningsfunksjoner.

For at tilpasningen av disponeringssystemet skal omfatte en større del av befal på lavere gradsnivå, og for å få en helhetlig disponeringsform for hele avdelingsbefalskorpset, legges det opp til en videre justering av befalsordningen, slik at disponering av befal på gradsnivå løytnant og lavere får større innslag av beordring, i tråd med St.prp. nr. 48 (2007–2008). For å sikre personellet forutsigbarhet vil tilpasningen av disponeringssystemet følges av normalavansement fra sersjant/kvartermester til løytnant. Årsstigen i normalavansementet fastsettes av Forsvarsdepartementet etter forslag fra Forsvaret i dialog med befalsorganisasjonene.

Regjeringen la i mai 2009 frem St.meld. nr. 34 (2008–2009) «Ivaretagelse av personell før, under og etter deltakelse i utenlandsoperasjoner». Arbeidet med å følge opp og implementere forslagene i stortingsmeldingen fortsetter i 2010. Ambisjonene i meldingen vil bli konkretisert gjennom en handlingsplan som skal utarbeides i tett samhandling mellom involverte departementer, etater og veteran- og arbeidstagerorganisasjonene. Det settes av midler til forprosjekt for forskning og utvikling på psykiske belastningsskader og fremoverskuende studier av personell som deltar i operasjoner i utlandet.

Regjeringen satser på å bedre veteranens rettigheter og kår. Det etableres en særskilt kompensasjonsordning for forsvarspersonell som, etter operasjoner i utlandet, har pådratt seg psykiske belastningsskader i perioden 1978 og frem til

1. januar 2010. Ordningen er nærmere omtalt i Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) «Om lov om endringer i lov av 2. juli 2004 nr. 59 om personell i Forsvaret (styrking av rettighetene til veteraner etter internasjonale operasjoner)» hvor den særskilte kompensasjonsordningen begrenses oppad til 35 G, og graderes etter skadelidtes varige uførhet. Kostnadene anslås til ca. 130 mill. kroner fordelt over anslagsvis tre år. Regjeringen foreslår å sette av 50 mill. kroner til dette formålet i 2010. De endelige utgiftene knyttet til erstatningsordningen vil først bli fastsatt når kravene er behandlet.

Oppfølgingen av FNs Sikkerhetsrådsresolusjon 1325 (2000) om kvinner, fred og sikkerhet og Regjeringens handlingsplan (2006) er en prioritert oppgave og skal fortsette i 2010. Dette vil gi en bredere tilnærming til gjennomføringen av operasjoner og dermed skape grunnlag for at innsatsen gir best mulig resultater.

Verneplikten

Det er bred politisk enighet om at verneplikten er det bærende elementet i Forsvarets operative virksomhet og i kontakten med befolkningen, noe som klart kom frem ifm. behandlingen av den nye langtidsplanen i Stortinget. Gjennom verneplikten får Forsvaret en stabil tilgang av godt egnet personell på tvers av sosiale og kulturelle skillelinjer. Dette mangfoldet bidrar til forankring, legitimitet, og ny og ytterligere kompetanse for å kunne løse oppgavene.

Forsvarets behov skal være styrende for førstegangstjenesten, både når det gjelder antall innkalte til tjeneste og praktiseringen av ordningen. Gjennomsnittlig antall inne til førstegangstjeneste i 2010 vil være omtrent på samme nivå som i 2009. Mannskapene i forsvarsgrenene har tolv måneders førstegangstjeneste.

Ny sesjonsordning, med todeling av klassifikasjonsprosessen og sesjonsplikt for både kvinner og menn, skal ha høyere kvalitet enn ved dagens ordning. Gevinsten over tid vil være betydelig for alle parter. Forsvaret søker en bedre fordeling av vernepliktsstyrken, noe som vil kunne gi redusert frafall før og under førstegangstjenesten. Den vernepliktige vil få raskere tilbakemelding på fordelingen, og vil med større sannsynlighet få innfridd sitt ønske om tjenestested. Dette vil også ha en gunstig virkning for Forsvarets omdømme og folkelige forankring.

Kulturvirksomheten i forsvarssektoren

Regjeringen la i 2009 frem St.meld. nr. 33 (2008–2009) «Kultur å forsvare. Om kulturvirksomheten i

Forsvaret frem mot 2020». Meldingen gir en helhetlig gjennomgang av virksomheten som pågår innenfor de nasjonale festningsverkene, forsvarsmuseene og Forsvarets musikk, men omtaler også regjeringens ambisjoner for krigsminnesmerkene. I meldingen foretas det også en helhetlig vurdering av hvordan Forsvarets kulturinstitusjoner kan utvikles videre og brukes som levende og fremtidsrettede kulturarenaer, samtidig som de ivaretar nasjonens historie og Forsvarets behov og særegne tradisjoner.

I tråd med Innst. S. nr. 295 (2008–2009) til St.meld. nr. 33 (2008–2009) vil det iverksettes tiltak som innebærer en synliggjøring og videreutvikling av kulturvirksomheten i forsvarssektoren. Regjeringen har hatt et særlig fokus på å styrke forsvars-

musikken og den årlige bevilgningen til Forsvarets musikk er styrket med 21,5 mill. kroner over de siste fire årene. I 2010 vil det høye nivået fra 2009 bli videreført for å følge opp intensjonene i St.meld. nr. 33 (2008–2009).

I budsjettene for 2008 og 2009 er det bevilget til sammen 178 mill. kroner for å starte opp det nødvendige utbedringsarbeidet på festningene basert på de gjennomførte tilstandsanalysene. I tillegg er det i samme periode bevilget 104 mill. kroner til den løpende årlige forvaltningen av festningsverkene. I 2010 foreslås bevilgningen til det ekstraordinære vedlikeholdet av festningsverkene økt med 35 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009. Dette tilsvarer en reell økning på 11,5 mill. kroner.

2 Sikkerhetspolitiske rammer og norske hovedprioriteringer

2.1 Hovedprioriteringer og målsettinger i norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk

---

Norges grunnleggende sikkerhetspolitiske interesser tar utgangspunkt i forsvaret av vår territoriale integritet og politiske suverenitet. Disse interessene omfatter beskyttelse av Norges territorium, befolkning, kritisk infrastruktur og sentrale samfunnsfunksjoner. Forsvaret må samtidig, i samarbeid med allierte og partnere, kunne bidra til internasjonal sikkerhet gjennom bl.a. fredsoperasjoner og konfliktløsning. Bruken av militære virkemidler må ses i nær sammenheng med andre sivile virkemidler for å sikre en helhetlig tilnærming som best bidrar til varig stabilitet og oppfyllelse av politiske målsettinger.

Forsvaret skal løse et vidt spekter av oppgaver, både i fred, krise, væpnet konflikt og krig. Forsvarets oppgaver deles inn i nasjonale oppgaver, som i utgangspunktet må kunne løses nasjonalt, og oppgaver som løses i samarbeid med allierte og andre samarbeidspartnere. Forsvaret har også en støttende rolle i en del oppgaver der andre sivile myndigheter har primæransvaret. Forsvarets oppgaver er således tredelt:

Boks 2.1 Forsvarets oppgaver

Nasjonale oppgaver som i utgangspunktet må kunne løses nasjonalt og uten alliert medvirkning:

- å sikre et nasjonalt beslutningsunderlag gjennom tidsmessig overvåking og etterretning,
- å hevde norsk suverenitet og suverene rettigheter,
- å ivareta myndighetsutøvelse på avgrensede områder,
- å forebygge og håndtere episoder og sikkerhetspolitiske kriser i Norge og norske områder.

Oppgaver som løses i samarbeid med allierte og andre samarbeidspartnere:

- å bidra til kollektivt forsvar av Norge og øvrige deler av NATO mot trusler, anslag og angrep,
- å bidra til flernasjonal krisehåndtering utenfor Norge, herunder fredsstøttende operasjoner.

Andre oppgaver der andre myndigheter har primæransvaret og Forsvaret i utgangspunktet har en støttende rolle:

- å bidra til internasjonalt militært samarbeid, herunder mot spredning av masseødeleggelsesvåpen, innenfor nedrustning, rustningskontroll og støtte til sikkerhetssektorreform,
- å bidra til ivaretagelse av samfunnsikkerhet og andre sentrale samfunnsoppgaver.

I en stadig mer globalisert verden er det en økende sammenheng mellom internasjonal sikkerhet, og stabilitet i nærområdene. Det brede spekter av roller Forsvaret i dag har, er derfor en direkte funksjon av de ulike og bredt sammensatte utfordringer vi står overfor. Disse utfordringene er knyttet både til vårt internasjonale militære engasjement i fjerne himmelstrøk, og mer hjemlige utfordringer knyttet til vårt eget territorium og nærområde. I motsetning til hva enkelte andre mindre allierte land har gjort, kan Norge ikke rendyrke forsvaret for innsats i operasjoner i utlandet mot ikke-statlige aktører, men må videreutvikle relevant kapasitet for begge disse oppgavesettene. Fraværet av en enkelt dimensjonerende utfordring gjør at Forsvaret også fremover må ivareta flere ulike oppgaver og roller, og dette må være styrende for hvordan Forsvaret innrettes.

Norsk sikkerhets- og forsvarspolitikkk må ta høyde for de trusler og risikoer vi til enhver tid står overfor. Det gjelder både utfordringene i våre nærområder og de utfordringene som følger av en stadig mer globalisert verden. Regjeringens viktigste satsingsområder har vært fokus på det militære nærværet i nordområdene samt bidrag til operasjoner i utlandet i regi av FN, NATO og EU, jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008) og St.prp. nr. 48 (2007–2008) «Et forsvar til vern om Norges sikkerhet, interesser og verdier». Disse prioriteringene har vært riktige. Samtidig ser vi at det sikkerhetspolitiske bildet er blitt mer komplekst og i raskere endring enn noen gang, både i våre nærområder og internasjonalt.

2.2 Militær-politisk utvikling

2.2.1 Nærområdene og Russland

Den overordnede målsettingen for regjeringens satsing i nord er å sikre fortsatt stabilitet og bærekraftig utvikling. Dialog og samarbeid lokalt og regionalt er en forutsetning for å sikre at nordområdene forblir en stabil og trygg del av Europa. Samtidig er utfordringene i våre nærområder også et resultat av hovedutfordringene globalt. Økt konkurranse om strategiske råvarer, usikkerhet tilknyttet miljø- og klimautfordringer, og nye geopolitiske utviklingstrekk, gjør at nordområdene i dag er gjenstand for økende internasjonal oppmerksomhet. Utfordringene i nord vil kunne ha forsvars- og sikkerhetspolitiske konsekvenser, og dette setter også nye krav til utformingen av våre militære styrker. For å ivareta norske interesser i nord styrkes Kystvaktens aktivitet. Dette er i samvar med de signaler som gis i «Nye byggesteiner i

nord», regjeringens oppfølging av nordområdestrategien. I dette dokumentet ble det også vist til behovet for å styrke og videreutvikle grensevaktene ved garnisonen i Sør-Varanger for å kunne ivareta overvåkingen av den norsk-russiske grensen på en mer effektiv måte. Dette er viktig for å opprettholde en troverdig evne til suverenitetshendelse langs vår felles grense med Russland. En løsning med å organisere grenseovervåkingen med utgangspunkt i to større grensestasjoner vil innebære konsentrasjon av kompetanse og reduksjon av antallet administrative oppgaver. Regjeringen tar derfor sikte på ila. 2010 å starte arbeidet med å bygge en eller begge de nye grensestasjonene. Et viktig element i «Nye byggesteiner i nord» vil dermed komme på plass ila. få år.

Norges forhold til Russland er godt. Samtidig er utviklingen av russisk utenrikspolitikk preget av stadig sterkere tradisjonell stormaktspolitikk. Dette kommer også til uttrykk i den russiske militære aktiviteten i nord, som har økt de siste årene. Dette ser vi i form av gjenopptagelse av patruljering med langtrevkende bombefly langs norskekysten og også større russisk maritim aktivitet i nord. Dette økte militære nærværet utgjør ikke en militær trussel mot Norge, men det understreker områdets militærstrategiske betydning.

13. mai 2009 publiserte det russiske sikkerhetsrådet landets nye sikkerhetsstrategi. Dette dokumentet avløser det nasjonale sikkerhetskonseptet fra 1997 og skal gjelde til 2020. Strategien er vidtfnende og legger til grunn et sterkt utvidet sikkerhetsbegrep. Trusselbildet som omtales er vidt og strategien gjenspeiler i stor grad gjeldende russisk utenriks- og sikkerhetspolitikk, preget av ønsket om å gjenreise Russland som stormakt både regionalt og internasjonalt. De strategiske kjernefysiske styrkene er gitt høy prioritet, men også reform av de konvensjonelle russiske væpnede styrker står fortsatt sentralt. Dette innebærer bl.a. overgang til mindre, mer mobile og anvendbare styrker, og med et langt større innslag av vervede avdelinger på høyere beredskap. En ny russisk militærdoktrine er også ventet i 2009.

Russland er imidlertid hardt rammet av den globale finanskrisen. Et råvarebasert økonomisk system gjør Russland svært sårbar for svingninger i råvarepriser, og under finanskrisen har dette gitt følbare og negative utslag. Dette vil ha konsekvenser, både for den videre økonomiske vektsten og for den videre moderniseringen av Russlands militære styrker. Den negative økonomiske utviklingen og et synkende befolkningstall utgjør store utfordringer for det russiske samfunn. Disse faktorer gjør at det er usikkerhet knyttet til den videre utviklingen i Russland.

En effektiv håndtering av utfordringene i nord kan bare foregå gjennom et godt samarbeid med Russland. Fra norsk side har vi over lang tid utviklet en god dialog og et konstruktivt samarbeid med vår nabo i øst, bl.a. gjennom årlige bilaterale tiltaksplaner og møter mellom våre lands militære ledere. Kystvakten har likeledes et godt samarbeid med relevante russiske samarbeidspartnere. Ett av de mest sentrale virkemidler som norske myndigheter har til rådighet for å understøtte sine overordnede sikkerhetspolitiske mål i nord, er Forsvaret. Forsvarets innsats i nordområdene er en del av normaltilstanden, og uttrykker Norges langsiktige interesser og prioriteringer. Det er viktig at det norske militære nærværet i nord er preget av forutsigbarhet og konsistens. Samtidig har det vært viktig å ha en multilateral ramme omkring samarbeidet, bl.a. innenfor NATO. Regjeringen vil videreføre denne brede tilnærmingen.

Nordområdene har igjen kommet på NATOs dagsorden, ikke minst takket være at Norge har tatt en aktiv pådriverrolle for dette. Vi ser det som positivt at NATO engasjerer seg ift. utviklingen i nord med sikte på en synlig alliert tilstedeværelse i regionen. I regjeringens nordområdestrategi vises det til betydningen av alliert nærvær i nord, bl.a. gjennom deltagelse i trening og øvelser. Utenlandsk trening og deltagelse i øvelser i våre nordlige områder er viktig, både som et bidrag til regional stabilitet, og fordi det bidrar til at allierte og partnere blir bedre kjent med forholdene i nord. Det er fortsatt stor interesse blant allierte land og partnerland for å delta i disse øvelsene, noe oppslutningen om øvelse *Cold Response* illustrerer.

North Atlantic Coast Guard Forum (NACGF)¹, som ble etablert i 2007, er et viktig samarbeidsforum i nord for å effektivisere det grenseoverskridende samarbeidet mellom de ulike lands kystvakter. I tillegg til å styrke samarbeidsrelasjonene med allierte og nordiske land, ser vi at NACGF ift. Russland kan utfylle det gode kystsamarbeidet mellom våre to land. Samarbeidet vil kunne berøre områder som narkotikatrafikk, miljøvern, fiskeriovervåking, illegal innvandring, sjøsikkerhet og sjøovervåking. Norge, som er en av de 18 opprinnelige medlemsstatene, prioriterer kjerneoppgavene til Kystvakten, dvs. fiskeriovervåking, søk og redning, og miljø. Norge, ved Kystvakten, vil ha formannskapet i 2009/2010.

¹ *North Atlantic Coast Guard Forum* (NACGF) ble stiftet i oktober 2007. De 20 medlemslandene er i dag: Belgia, Canada, Danmark, Estland, Finland, Frankrike, Nederland, Irland, Island, Latvia, Litauen, Norge, Russland, Polen, Portugal, Spania, Storbritannia, Sverige, Tyskland, og USA.

Det er i dag også økende oppmerksomhet rundt Arktis. Dette skyldes ikke minst klimaendringene, som åpner for økt transport og utnyttelse av ressursene i området. På sikt kan dette også ha sikkerhetspolitiske implikasjoner. Potensialet for samarbeid vil øke, men også potensialet for interessemotsetninger. USA offentliggjorde nylig en revidert strategi/plan for nordområdene. Canada har også utarbeidet sin egen nordområdestrategi/nordområdeplan, hvor særlig suverenitetshevdelse og tilstedeværelse er viktige elementer. Russland lanserte i mars 2009 sin arktisstrategi. Strategien stadfester Russlands rolle som en stormakt i Arktis, og at denne regionen anses som landets viktigste strategiske ressursbase.

2.2.2 Internasjonal utvikling

Internasjonalt står Norge overfor et komplekst sikkerhetspolitisk bilde i stadig endring. Innsettelsen av president Obama i januar 2009 har allerede ført til et klimaskifte internasjonalt. Obama-administrasjonen har varslet en omprøving av amerikansk politikk på en rekke områder. Vi ser en mer aktiv og inkluderende amerikansk utenrikspolitikk både mht. form og innhold. Dette vil ventelig føre til en styrking av det transatlantiske samarbeidet og forhåpentligvis også en bedring i forholdet til øvrige stormakter som Russland og Kina. Samtidig vil den globale krisen i verdensøkonomien også kunne få betydning for USAs utenrikspolitikk. USA er i dag i stor grad overbelastet militært og har begrenset kapasitet til å engasjere seg militært flere steder samtidig.

Det internasjonale bildet omfatter samtidig en rekke utfordringer, med potensielle konsekvenser også for oss. Globaliseringsprosessen fortsetter. Internasjonal terrorisme representerer en vedvarende utfordring. Spredning av masseødeleggelsesvåpen og ballistisk våpenteknologi utgjør en voksende trussel med potensielt meget alvorlige konsekvenser for regional stabilitet i Midt-Østen og Asia, men også globalt. Irans og Nord-Koreas aktiviteter mht. utvikling av masseødeleggelsesvåpen er i denne sammenheng særlig urovekkende.

Vi ser i dag en økt konkurranse på global basis om en rekke viktige strategiske ressurser og råvarer, som olje, gass, metaller, korn, fisk og rent vann. Dette kan representere en kilde til økt rivalisering mellom stater. I verste fall kan det også bidra til konflikt, spesielt i områder uten gode regimer for konflikthåndtering. I vårt nærområde kan de globale klimaendringene bli lett synlige i form av bl.a. nedsmelting av polisen, nye transportruter og stigende havnivå. Den globale finanskrisen vil

også kunne få betydning for de internasjonale maktforholdene.

Vi ser dessuten endringer i selve det geopolitiske mønsteret. USA vil fortsatt være den viktigste militære, politiske og økonomiske stormakten. Fremveksten av stormakter med globale ambisjoner som India og Kina gjør likevel at vi går mot et mer multipolart system. I samme retning trekker revitaliseringen av Russland som en regional stormakt, med ønske om å etablere interessesfærer. Dette ser vi tendenser til gjennom *Collective Security Treaty Organization* (CSTO) under ledelse av Russland. Vi ser også fare for og tegn til utfordringer mot staters territorium. Utfordringer knyttet til inter-etniske og religiøse konflikter fortsetter, og disse konfliktene kan i mange tilfeller kun løses gjennom inngripen fra det internasjonale samfunn.

2.3 Militær-politiske relasjoner og samarbeid

2.3.1 FN – multilateralisme og globalt engasjement

Utfordringene ute og hjemme understreker at det i utformingen av norsk sikkerhetspolitikk er viktig å legge et multilateralt og institusjonsbasert system til grunn, med FN som den viktigste pilaren. Norske sikkerhetsinteresser er knyttet til utviklingen av en internasjonal rettsorden bygget på FN.

FN disponerer i dag et bredt spekter av virkemidler innenfor konfliktløsning, som omfatter alt fra humanitære, via utviklingsmessige, diplomatiske og økonomiske til militære virkemidler. Gjennom Sikkerhetsrådet utferdiger FN mandater for internasjonale fredsoperasjoner. I dag er mer enn 100 000 FN-personell engasjert i 18 fredsoperasjoner verden over, hvorav ni foregår i Afrika. Regjeringen har en overordnet målsetting om å øke norsk militær deltagelse i FN-ledede operasjoner, spesielt i Afrika. I FN-operasjonen i Tsjad og Den sentralafrikanske republikk (SAR) stiller Norge i dag med et feltsykehus, i tillegg til et brønnborelag.

Det knyttes store forventninger til FNs evne til og rolle innenfor konfliktløsning, samarbeid og utvikling. Samtidig står FN overfor betydelige utfordringer. Det er fortsatt et gap mellom globale styringsutfordringer og FN-systemets kapasitet og evne til problemløsning. Dagens operasjoner er også langt mer komplekse og ser annerledes ut enn for 15–20 år siden. FN har møtt betydelige utfordringer i operasjoner i Kongo og Sudan, knyttet bl.a. til tilgjengelige ressurser og mangelfullt samtykke fra partene i konfliktene. En annen utfordring er manglende oppslutning fra vestlige land

med hensyn til å stille tropper til FN-ledede operasjoner. De nye signalene fra Washington om at USA vil bidra mer til FN-ledede operasjoner i Afrika er på denne bakgrunn viktig. Fremveksten av nye stormakter forsterker behovet for institusjonelle reformer for bedre å reflektere endringene i de nye globale maktstrukturer.

FN har gjennom de siste årene forsøkt å tilpasse organisasjonen til disse nye utfordringene. FNs tusenårserklæring legger føringer for omfattende reform av FN-systemet. Man har også iverksatt interne reformer for å bedre organisasjonens evne til å planlegge og gjennomføre fredsoperasjoner, og Norge har tatt en lederrolle i arbeidet med å videreutvikle konseptet for flerdimensjonale og integrerte fredsoperasjoner. Der hvor FN ikke selv har ressurser til å gjennomføre fredsoperasjoner har organisasjonen derfor i mange tilfeller gitt mandat til operasjoner som gjennomføres av et mindre antall medlemsland, eller regionale organisasjoner som NATO, EU og Den afrikanske union (AU). Dette har bidratt til å øke organisasjonens troverdighet som politisk og militær aktør, samt gitt legitimitet til regionale organisasjoners arbeid for fred og sikkerhet.

FNs fremtidige rolle vil i stor grad avhenge av at organisasjonen har evne til å virke samlende når felles normgrunnlag utfordres. Utfordringene øker også gjennom et trusselbilde i endring, som stiller økte krav til FNs evne til kollektiv handling. Dagens hovedutfordringer kan best løses i tråd med det som også er sentrale norske sikkerhetspolitiske mål, jf. pkt. 2.1, og hvor FN fortsatt vil spille en viktig rolle.

2.3.2 NATO og transatlantiske relasjoner

Norge baserer sin forsvars- og sikkerhetspolitikk på NATO og transatlantisk samarbeid. Vi har derfor en grunnleggende interesse av å underbygge og forsterke dette samarbeidet. NATOs artikkel 5 representerer den grunnleggende sikkerhetsgarantien for Norge, og Atlanterhavspakten gir en multilateral ramme omkring transatlantisk sikkerhetssamarbeid og konsultasjon som er av stor betydning for Norge.

NATOs toppmøte i Strasbourg/Kehl i april 2009 markerte alliansens 60-årsdag, og resulterte også i en rekke beslutninger og nye føringer for det videre arbeid. Albania og Kroatia ble tatt opp som fullverdige medlemmer av NATO, og Frankrike gjeninntreder formelt i NATOs integrerte forsvarssamarbeid og militære struktur. Erklæringen om alliansens sikkerhet ble også vedtatt, der Norges prioriteringer knyttet til å få større fokus på NATOs kjerneoppgaver og nærområder er reflek-

tert, jf. nærområdeinitiativet omtalt under del III, 5. Informasjonssaker. Toppmøtet ga også mandat for å starte arbeidet med å revidere NATOs strategiske konsept. Dette dreier seg i høy grad om NATOs fremtidige fokus og oppgaver. Etter planen skal dette arbeidet ferdigstilles innen det neste toppmøtet i alliansen, som er berammet høsten 2010 eller våren 2011. Norge deltar aktivt i dette arbeidet.

NATO har gjennom de siste årene vist betydelig evne til omstilling. Samtidig er det stort behov for videre reform av alliansen for å gjøre den mer effektiv, samt forbedre alliansens evne til å møte aktuelle og fremtidige utfordringer. Toppmøtet la derfor ytterligere føringer på å fortsette moderniseringen og effektiviseringen av NATOs militære organisasjon, kommandostruktur og militære kapasiteter. Frankrikes gjeninntreden i NATOs integrerte forsvarssamarbeid og militære strukturer vil være positivt for alliansens samlede operative evne og for dens videre omstilling. *NATO Response Force* (NRF), alliansens primære utrykningsstyrke, vil fortsette å spille en viktig rolle i omstillingen av alliansens forsvarskapasiteter. I tillegg foretas justeringer i NRF-konseptet, slik at styrkens tilgjengelighet forbedres. Fra norsk side er det viktig å videreføre NRF som en alliert reaksjonsstyrke som det kan trekkes på ved behov.

Utvidelsen av NATO har vært en suksess, spesielt ift. å skape stabilitet i NATOs nærområder. Prinsippet om at NATOs dør står åpen for nye land som er kvalifisert, står fast. Samtidig har situasjonen i Ukraina og Georgia økt utfordringene ift. den videre utvidelsesprosess, spesielt mht. tempoet i prosessen. Norge vil fortsette å legge vekt på å styrke samarbeidet med NATO-partnere og potensielle fremtidige medlemsland, med hovedfokus på å støtte reform av forsvarssektoren i landene.

Alliansen viderefører også arbeidet med å bygge partnerskap og samarbeid med ikke-allierte land. Det legges vekt på å videreføre samarbeidet med partnere innenfor alle samarbeidsfora, inkl. *Euro-Atlantic Partnership Council*, partnerskap for fred, Middelhavsdialogen og *Istanbul Cooperation Initiative*. Samtidig styrker alliansen samarbeidet med strategiske partnere som Australia, New Zealand, Japan og Sør-Korea. Det legges også vekt på å videreføre det strategiske samarbeidet med EU og FN. Disse partnerskapene bidrar til å sementere NATOs rolle som en global sikkerhetsaktør og understøtter NATOs operasjoner, særlig i Afghanistan der en rekke ikke-allierte land yter betydelige bidrag.

Forholdet mellom NATO og Russland er inne i en utfordrende fase, preget av til dels økende motsetninger. Utfordringene kommer til uttrykk i en

rekke saker, som missilforsvar, avtalen om konvensjonell rustningskontroll, Kosovos uavhengighet, fortsatt NATO-utvidelse og synet på etableringen av interessesfærer. Konflikten i Georgia i august 2008 og den russiske anerkjennelsen av utbryterrepublikkene Abkhasia og Sør-Ossetia har ytterligere bidratt til det kjølige klimaet. Etter presidentskiftet i USA har begge parter signalisert at man ønsker å fokusere på de områdene hvor man har felles interesser. Et skritt i riktig retning er overenskomsten mellom Obama og Medvedjev sommeren 2009 om en oppfølging av START-avtalen om reduksjon av atomvåpenlagrene. Dagens START-avtale utløper i desember 2009 og målet for en evt. ny avtale vil være å redusere de to landenes lagre av strategiske atomvåpen ytterligere. Norge deler målsettingen om å redusere ytterligere avhengigheten og beholdningene av kjernevåpen, og vi ønsker å bruke NATO som et instrument i denne sammenheng. Det blir også viktig å legge forholdene til rette for å gjenoppta forhandlingene om Avtalen om konvensjonelle våpen i Europa (*Treaty on Conventional Forces in Europe* – CFE).

International Security Assistance Force (ISAF)-operasjonen i Afghanistan, som Norge har deltatt i siden etableringen i 2002, fortsetter å være NATOs og Norges viktigste utfordring og største internasjonale engasjement også i 2010, jf. del III, 5. Informasjonssaker. Utfordringene i Afghanistan er både av militær og ikke-militær art, og det er en økende erkjennelse av at man nå må legge større vekt på den sivile innsatsen. I tråd med dette er det foretatt visse endringer i NATOs strategiske tilnærming i Afghanistan, med særlig vekt på en helhetlig og integrert tilnærming (*Comprehensive Approach*), et langsiktig engasjement, økt afghansk lederskap og eierskap, samt en bred regional tilnærming, hvor også Pakistan inngår. Som ledd i den nye strategiske tilnærmingen i Afghanistan gjennomgår også ISAF en betydelig omorganisering. En ny kommandostruktur med et strategisk hovedkvarter i Kabul vil etableres, samtidig som man oppretter et operativt hovedkvarter som vil bli ansvarlig for den daglige operasjonen av ISAF. Hensikten med omorganiseringen er å styrke koordineringen mellom ISAF og andre aktører, deriblant FN (*United Nations Assistance Mission in Afghanistan* – UNAMA), samt å samordne innsatsen mellom de ulike ISAF-styrkene og støtten til afghanerne. Under NATO-toppmøtet ga regjeringen tilsagn om 20 mill. USD til NATOs støttefond til den afghanske hæren i 2010, som et viktig bidrag til strategien om å styrke afghanernes egen evne til å ivareta landets sikkerhet og stabilitet.

Piratvirksomhet er en økende trussel mot det internasjonale samfunnet. Spesielt utenfor kysten

av Somalia utgjør dette en betydelig trussel mot både internasjonal skipsfart og humanitære forsyninger til Somalia. Flere nasjonale og flernasjonale maritime operasjoner for å bekjempe piratvirksomheten er iverksatt. Norge deltar i den EU-ledede operasjonen *Atalanta*. I etterkant besluttet også NATO å stille sin stående maritime styrke (*Standing NATO Maritime Group 1* – SNMG 1) for ytterligere å forsterke det internasjonale nærværet i området.

2.3.3 EU

Utviklingen av EUs sikkerhets- og forsvarssamarbeid (*European Security and Defence Policy* – ESDP) har vært preget av stor dynamikk de seneste årene, spesielt når det gjelder å styrke EUs rolle innenfor krisehåndtering. Under det franske EU-formannskapet har man oppnådd fremdrift på flere viktige områder, herunder kapasitetsutvikling, men også innenfor operasjoner. EUs første maritime militære operasjon, *Atalanta* i Adenbukten, ble igangsatt i desember 2008. I tråd med regjeringens hovedprioriteringer er det besluttet at Norge skal delta i operasjonen med en Fridtjof Nansen-klasse fregatt for en seks-måneders periode fra august 2009.

I EU er det en økende erkjennelse av at Europas militære evne må styrkes betydelig. Ett eksempel på dette er samarbeidet innenfor rammen av det fransk-britiske helikopterinitiativet, hvor også Norge har bidratt økonomisk. Helikopterinitiativet er organisert i samarbeid mellom EU og NATO, slik at NATO har hovedansvar for oppgraderingssiden, mens EUs forsvarsbyrå (*European Defence Agency* – EDA) skal stå for treningsdelen. Basert på den samarbeidsavtalen Norge inngikk med EDA i 2006, deltar Norge som fullverdig partner i flere av EDAs prosjekter og programmer.

Tross fremgang er det fortsatt utfordringer knyttet til videreutviklingen av ESDP. Forslaget i Lisboa-traktaten om å etablere et såkalt permanent strukturert samarbeid på forsvars- og sikkerhetspolitisk område i EU er lagt på is inntil man får en politisk avklaring av traktatens videre skjebne. En annen utfordring ligger i den uløste konflikten mellom Tyrkia og Kypros/Hellas, som setter en begrensning mht. hvor tett og dypt NATO-EU-samarbeidet kan utvikles videre.

Sammenlignet med NATO har EU fortsatt klare begrensninger når det gjelder hvilke militære virkemidler organisasjonen har til disposisjon. EUs generelle betydning som sikkerhetspolitisk aktør har imidlertid allerede økt, og på sikt vil EU kunne utvikle seg til å bli en viktigere sikkerhetspolitisk aktør. Dette skyldes det brede spekter av

både sivile og militære virkemidler som EU rår over. Fra norsk side legges det vekt på å arbeide aktivt for å fremme samarbeid innenfor områder som øvelser og trening, politisk og strategisk dialog, forsvarsplanlegging, kapasitetsutvikling og krisehåndtering.

2.3.4 Norden og Baltikum

Det eksisterer et bredt samarbeid på forsvarssiden mellom de nordiske landene. I dagens sikkerhetspolitiske situasjon ligger forholdene godt til rette for å utvide dette samarbeidet ytterligere. Sverige og Finland samarbeider stadig tettere med NATO gjennom alliansens partnerskapsprogrammer og gjennom deltagelse i NATO-operasjoner. Det nordiske samarbeidet utgjør et meget godt supplement til samarbeidet i NATO og med nære allierte, men uten at det kan erstatte alliansens betydning for norsk sikkerhet.

Videre bidrar de nordiske lands ulike tilknytninger til EU og NATO til at den nordiske dialogen blir en viktig innfallsport for Norges forhold til EU. Et nordisk forsvarssamarbeid på tvers av institusjonell forankring er fremtidsrettet og ønskes velkommen både i NATO og EU. Det nordiske samarbeidet kan gi betydelig merverdi i form av økt operativ evne og større kostnadseffektivitet.

Det nordiske forsvarssamarbeidet er i stadig utvikling og omfatter en rekke samarbeidsområder og fora. NORDCAPS (*Nordic Coordinated Arrangement for Peace Support*) fungerer som et instrument for å koordinere og samordne nordiske bidrag til fredsbevarende operasjoner, samt som en ramme for nordiske bidrag til sikkerhetssektorereform. Et Norden som samarbeider tettere i forsvars- og sikkerhetspolitikken, vil gjøre oss i stand til å samlet sett gi enda større bidrag til fredsoperasjoner.

Det nordiske forsvarssamarbeidet omfatter også materiellsektoren gjennom NORDAC (*Nordic Armaments Cooperation*). Helikopter, stormpanservogner, artillerilokaliseringsradarer og pansrede hjulgående personellkjøretøy, er eksempler på systemer som har vært gjenstand for et kostnadseffektivt nordisk innkjøpsamarbeid.

Det nordiske samarbeidet om kapabilitetsutvikling, NORDSUP (*Nordic Supportive Defence Structures*), ble etablert i november 2008. Hensikten med samarbeidet er å redusere kostnadene knyttet til støttevirksomhet for det enkelte land ved å etablere flernasjonale løsninger. NORDSUP bygger på den norske og den svenske forsvarsjefens mulighetsstudie fra august 2007 og den trilaterale norsk-svensk-finske oppfølgingsrapporten fra juni 2008. Rapportene vurderer en rekke potensielle

områder for flernasjonalt samarbeid i en nordisk ramme, bl.a. innenfor styrkeproduksjon, logistikk og forskning og utvikling. Over 40 konkrete tiltak er nå under iverksetting eller til nærmere vurdering.

2.4 Sikkerhet i våre nærområder og globalt

I sum tilsier dagens sikkerhetspolitiske utfordringer at nordområdene fortsatt vil være en hovedutfordring i norsk sikkerhets- og forsvarspolitik. Forsvarets tilstedeværelse vil derfor være en viktig del av regjeringens nordområdesatsing. Det legges særlig vekt på synlig militært nærvær med relevante kapasiteter for å ivareta suverenitetshevdelse, myndighetsutøvelse, overvåking, etterretning og evne til krisehåndtering. Dette vil være et direkte bidrag til stabiliteten og sikkerheten i nord.

Samtidig er mange av dagens utfordringer grenseoverskridende og sammensatte. Det tradisjonelle skillet mellom nasjonal og internasjonal sikkerhet er langt på vei visket ut. Norsk sikkerhet er derfor i økende grad knyttet til internasjonal sikkerhet og ikke kun begrenset til våre nærområder. Et sentralt element i vår sikkerhets- og forsvarspolitik er deltagelse med militære bidrag i flernasjonale operasjoner i utlandet. Deltagelse i slike operasjoner demonstrerer vår vilje til å ta ansvar for å

sikre stabilitet og menneskerettigheter i konflikt-rammede områder. Deltagelse i operasjoner i utlandet tjener vår egen sikkerhet ved å hindre at konflikter sprer seg og evt. utvikler seg til trusler mot Norge. Samtidig bidrar slik deltagelse til å understøtte organisasjoner som er av stor betydning for norsk sikkerhet, så som FN og NATO. Dette øker igjen vår evne til militært samvirke med allierte og andre samarbeidspartnere, noe som i siste instans også styrker Norges sikkerhet.

NATO utgjør fortsatt grunnstenen i norsk sikkerhets- og forsvarspolitik. Organisasjonen fungerer som det sentrale forum for transatlantisk sikkerhetssamarbeid og ivaretar den kollektive sikkerheten av medlemslandenes territorier. Norsk sikkerhet er fortsatt i stor grad knyttet til vårt nære samarbeid med USA, samtidig som betydningen av europeiske allierte er økende. EUs relative betydning som sikkerhetspolitisk aktør er økende. EUs evne til å opptre samlet utad er de senere år blitt vesentlig styrket. EU-ledede operasjoner har vært EUs mest konkrete virkemiddel for å bidra til internasjonal stabilitet og utvikling. Dette har gitt EU selvstendig evne til å gjennomføre begrensede krisehåndteringsoperasjoner, innenfor, så vel som utenfor Europa. Norge, som en del av Europa, har derfor sterk interesse av å knytte seg nært opp til EU på det sikkerhets- og forsvarspolitiske området.

3 Rapport for virksomheten 2008

3.1 Forsvarsdepartementet

Ny langtidsplan for forsvarssektoren «Et forsvar til vern om Norges sikkerhet, interesser og verdier» gjeldende for perioden 2009–2012 ble lagt frem av regjeringen 28. mars 2008, og vedtatt i Stortinget 19. juni 2008, jf. St.prp. nr. 48 (2007–2008) og Innst. S. nr. 318 (2007–2008). Den nye langtidsplanen legger grunnlaget for en balanse mellom oppgaver, struktur og ressurser i Forsvaret gjennom et økonomisk løft og intern ressursfrigjøring. Regjeringen har med dette gått videre med den omfattende og nødvendige omleggingen av Forsvaret som ble startet opp av regjeringen Stoltenberg I for perioden 2002–2005, jf. Innst. S. nr. 342 (2000–2001) til St.prp. nr. 45 (2000–2001), og videreført i langtidsplanen for 2005–2008, jf. Innst. S. nr. 234 (2003–2004) til St.prp. nr. 42 (2003–2004). Det er bred politisk enighet om hovedlinjene i den videre utviklingen av forsvarssektoren.

Hovedprioriteringene for 2008 var å ytterligere forbedre operativ evne, videreføre effektiviseringen av logistikk- og støttevirksomheten, vri ressurser mot materiellfornyelse og operativ virksomhet, ivareta tilstedeværelse og aktivitet i nordområdene, samt forbedre evne til å vedlikeholde bidrag til internasjonal krisehåndtering over tid. Forsvarsdepartementet fulgte også i 2008 opp forsvarssektoren systematisk gjennom overordnede mål og resultatkrav. Forsinkelser knyttet til bl.a. leveranse av nytt materiell resulterte i at deler av den planlagte strukturen ikke fullt ut ble etablert innen utgangen av langtidsperioden. For nærmere omtale av gjennomføringen av og resultatene for langtidsplanen 2005–2008, vises det til pkt. 3.5 Forsvarsomstillingen 2005–2008.

Regjeringen besluttet 20. november 2008 å gå inn for at dagens F-16 erstattes med nye kampfly av typen *F-35 Lightning II*. I den forbindelse ble St.prp. nr. 36 (2008–2009) i desember 2008 fremmet til Stortinget, der regjeringen bl.a. ba om tilslutning til å starte en forhandlingsprosess for fremskaffelse av F-35. Dette ble vedtatt i Stortinget våren 2009, jf. Innst. S. nr. 299 (2008–2009). Disse forhandlingene er nå innledet.

I 2008 ble *Nordic Supportive Defence Structures* (NORDSUP) etablert av de nordiske forsvarsmi-

nistre som et forum for nordisk samarbeid innenfor styrkeproduksjon, logistikk og støttefunksjoner for å møte utfordringene knyttet til kostnader og kompleksitet. Med bakgrunn i et norsk-svensk samarbeidsprosjekt ble kontrakt for utvikling av artillerisystemet *Archer* undertegnet 19. desember 2008. Utviklingskontrakten inneholder en opsjon på en serieleveranse av inntil 24 kanoner.

Forsvarsdepartementet etablerte i 2008 «Strategi for de næringspolitiske aspekter ved Forsvarets anskaffelser», jf. St.meld. nr. 38 (2006–2007) og Innst. S. nr. 117 (2007–2008). Formålet med strategien er bl.a. å styrke norsk industris deltakelse i internasjonalt materiellsamarbeid, og norske bedrifters evne til å levere hensiktsmessig materiell og tjenester til Forsvaret. Innenfor denne bredere industripolitiske satsingen, er gjenkjøp et viktig virkemiddel. Gjenkjøpsordningen innebærer at utenlandske leverandører av forsvarsmateriell må etablere industrielle samarbeidsprosjekter i Norge tilsvarende anskaffelseskostnaden. Dette innebærer årlig en verdiskapning i norsk industri som tilsvarer anslagsvis 2 mrd. kroner.

Forsvarsdepartementet arbeidet i 2008 for å styrke rettighetene og erstatningsvernet for veteraner, bl.a. gjennom å lovfeste et objektivt erstatningsansvar og rett til helsemessig oppfølging fra Forsvaret i inntil ett år etter endt utenlandstjeneste. Loven ble lagt frem og vedtatt i Stortinget våren 2009, jf. Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) og Innst. O. nr. 113 (2008–2009).

Forsvarsdepartementet gjennomførte i 2008 et omfattende utredningsarbeid når det gjelder fremtidig innretning av Forsvarets logistikkvirksomhet. Arbeidet ble gjennomført i to faser. Hovedformålet var å etablere en mindre og enklere logistikkorganisasjon med redusert kompleksitet, der virksomhet skulle rettes mer direkte mot forsvarsgrenenes behov. Forsvarsdepartementet besluttet tidlig i 2009 på bakgrunn av fase 2 av utredningen, at vesentlige deler av verkstedvedlikeholdet som FLO har ansvar for, skal overføres til Hæren og Luftforsvaret, jf. del I, 1. Hovedmål og prioriteringer for nærmere omtale av fremtidig innretning av Forsvarets logistikkvirksomhet.

3.2 Økonomiske rammer

Stortinget vedtok en utgiftsramme for forsvarsbudsjettet for 2008 på 31 540,2 mill. kroner. Endringer gjennom året gjorde at budsjettet ble økt til 32 657,2 mill. kroner, dvs. en økning på om lag 1 117 mill. kroner. Årsaken til dette var bl.a. tilleggsbevilgninger på 180 mill. kroner relatert til utgifter til Forsvarets spesialstyrkeenhet som ble satt inn i Afghanistan fra mars 2008 og 82 mill. kroner til påløpte merutgifter i forbindelse med det planlagte norsk-svenske ingeniørbidraget til FN's fredsoperasjon *African Union/United Nations Hybrid operation in Darfur* (UNAMID) i Sudan. Videre ble det tilleggsbevilget 25 mill. kroner til

delvis dekning av uforutsette kostnader i forbindelse med videreføring av den statlige slepebåtberedskapen i Nord-Norge ut 2008. I tillegg til dette tilkom lønns- og soldatkompensasjoner på 551,5 mill. kroner, økte inntekter på 270,5 mill. kroner og dekning av Forsvarets utgift til støtte under skogbrannen i Froland på 8 mill. kroner. De bevilgningsmessige endringer er vist i detalj i tabell 3.1 *Bevilgningsmessige endringer*.

Ut over nevnte bevilgningsendringer hadde forsvarssektoren til disposisjon overførte midler fra 2007, mindreforbruk på enkelte kapitler på 2 066,1 mill. kroner. Av dette utgjorde 203 mill. kroner overføringer på driftspostene, og 1 863 mill. kroner overføringer på investeringspostene.

Tabell 3.1 Bevilgningsmessige endringer i 2008

+/- Innstilling	Proposisjon	(i 1 000 kr)
+ Innst. S. nr. 270 (2007–2008)	St.prp. nr. 59 (2007–2008) «Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2008»	326 378
+ Innst. S. nr. 316 (2007–2008)	St.prp. nr. 67 (2007–2008) «Om endringer i Regulator for tillegg mv. til utskrivne vernepliktige mannskap»	26 806
+ Innst. S. nr. 307 (2007–2008)	St.prp. nr. 68 (2007–2008) «Lønnsregulering for arbeidstakere i det statlige tariffområdet 2008 mv.»	524 678
+ Innst. S. nr. 53 (2008–2009)	St.prp. nr. 85 (2007–2008) «Om endringer i statsbudsjettet for 2008 under Justisdepartementet og Forsvarsdepartementet i forbindelse med ekstraordinære utgifter for håndtering av skogbrannen i Froland»	8 000
+ Innst. S. nr. 82 (2008–2009)	St.prp. nr. 14 (2008–2009) «Om endringer i statsbudsjettet under Forsvarsdepartementet for 2008»	231 130
= Rammeøkning		1 116 992

3.3 Forsvarets måloppnåelse

Forsvarsdepartementet benyttet strategisk målstyring for å styre og følge opp utviklingen i de overordnede mål som var satt for perioden 2005–2008 slik det fremgår av Innst. S. nr. 234 (2003–2004), jf. St.prp. nr. 42 (2003–2004), og de premisser og vedtak som er gjort gjennom Stortingets behandling av årlige proposisjoner. Målene er gruppert innenfor fire hovedområder – *leveranser, økonomi, interne prosesser samt mennesker, læring og utvikling*.

3.3.1 Leveranser

Strategiske sektormål innenfor leveranseområdet for 2008 var å *utarbeide, bidra til å skaffe tilslutning*

til og gjennomføre forsvarspolitikken, og øke den operative evnen. Den vedtatte strukturen i langtidsplanperioden 2005–2008, ble i all hovedsak realisert i tråd med de mål som var satt. Omstillingen så langt har gitt et moderne innsatsforsvar som er relevant ift. den endrede sikkerhetspolitiske situasjonen i nærområdene, samtidig som Forsvaret kan yte substansielle bidrag til internasjonal fred og sikkerhet.

Årlig avgir forsvarssjefen en vurdering av Forsvaret operative evne. I denne vurderingen er operativ evne definert som den til enhver tid tilgjengelige strukturs evne til å løse Forsvarets oppgaver ift. et nødvendig og realistisk ambisjonsnivå. Den operative evnen ble i stort videreført på samme nivå fra 2007 til 2008. At den ikke ble ytterligere forbedret skyldes i første rekke store materielle

fornylingsprogrammer, herunder utskiftninger av fartøyer i Sjøforsvaret (fregatter, missiltorpedobåter), forsinkede leveranser av materiell (NH-90 helikoptre), utskifting av Luftforsvarets C-130 Hercules transportfly og oppgradering av P-3C Orion maritime patruljefly.

Betydelige deler av forsvarsstrukturen har fått en forbedret operativ evne i perioden, f.eks. Kystvakten, kampflyene og Telemark bataljon. De øvrige deler av strukturen vil få økt operativ evne etter hvert som nye og oppgraderte kapasiteter blir fullt operative, slik som fregatter, missiltorpedobåter, maritime patruljefly og C-130J transportfly.

Kvaliteten på de styrker Forsvaret stiller til nasjonal og internasjonal krisehåndtering er forbedret og det er levert styrkebidrag med god operativ evne både til daglige operasjoner nasjonalt og til operasjoner i utlandet.

For nærmere omtale av utviklingen i Forsvarets operativ evne i perioden 2005–2008, se pkt. 3.5 Forsvarsomstillingen 2005–2008.

Operasjoner og beredskap nasjonalt

Operasjoner og daglig virksomhet nasjonalt

Med operasjoner nasjonalt menes i denne sammenheng fredsoperativ virksomhet knyttet særlig til suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse. Evnen til å gjennomføre slike operasjoner var i 2008 meget god til god, på en skala fra meget god til mindre god. Virksomheten var imidlertid preget av enkelte mangler som følge av endringer i strukturen og forsinket levering av nytt materiell.

Forsvarets overvåking av norsk jurisdiksjonsområde ble utført av et vidt spekter av kapasiteter, med prioritet til virksomheten i nord. Samarbeid med andre statlige etater bidro til bedre situasjonsoversikt og dermed mer kosteffektiv bruk av Forsvarets ressurser.

Hærens evne til forebygging og håndtering av episoder og kriser ble noe forbedret i 2008, bl.a. som følge av endret innkallingsmønster med krav til en gitt reaksjonstid for deler av Brigade Nord's styrker de siste seks måneder av tjenestetiden. Brigadens evne til operativ beredskap ble imidlertid begrenset bl.a. pga. avgivelse av befal og spesialister til løpende operasjoner og av noe materiellmessige mangler.

HM Kongens Garde og Garnisonen i Sør-Varanger (GSV) løste sine oppdrag på en god måte. Grensevakten hadde imidlertid noen utfordringer knyttet til krav i Schengenavtalen vedrørende tilgjengelighet av helikopter for hurtig innsetting av lokale forsterkninger/overvåkingsressurser.

Heimevernets oppbygging av ny organisasjon og struktur gjennom kvalitetsreformen fortsatte i 2008, og strukturen ble vurdert som delvis operativ. Utfordringene var knyttet til forsinkelser på materiellinvesteringer, rekruttering til innsatsstyrker samt et lavt treningsnivå av mannskapene i forsterknings- og oppfølgingsstyrkene.

Kystvakten ivaretar i hovedsak suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse i norsk økonomisk sone, fiskerisone ved Jan Mayen og fiskerisone ved Svalbard og tilstøtende farvann. Evnen til myndighetsutøvelse var god, men med begrensninger som følge av redusert tilgjengelighet av helikopter. Kystvakten ivaretok slepebåtberedskapen i Nord-Norge med to fartøyer i 2008.

Marinens virksomhet var preget av innfasing av nye fregatter og missiltorpedobåter. Nødvendige aktivitetsreduksjoner iverksatt for at Forsvaret skulle overholde budsjettammen, medførte redusert øvingsaktivitet ift. planlagt aktivitet og dermed også redusert tilstedeværelse langs kysten.

Luftforsvaret løste i 2008 oppdragene på en god måte. Økning i russisk flyvning til vestlig luftrom og generelt høyere luftaktivitet i nord, førte til flere identifiseringer av slik type aktivitet av norske fly. I 2008 gjennomførte norske kampfly et betydelig antall identifiseringer av fremmed flyaktivitet. Tilgjengelighet på bl.a. transportfly og maritime fly var lavere enn i 2007 pga. utskifting og oppgraderinger. Forsvaret mottok i 2008 det første av fire nye C-130J transportfly. Kapasiteten for maritim overvåking og tilstedeværelse i nordområdene var i 2008 forbigående noe lavere enn opprinnelig planlagt pga. oppgradering av de maritime patruljeflyene og vedlikehold av aldrende Lynx kystvakthelikoptre, i påvente av nye maritime helikoptre.

Totalforsvar, beredskap, sivilt-militært samarbeid og Forsvarets bidrag til ivaretagelse av samfunnssikkerhet

Totalforsvarskonseptet og de underliggende sivilmilitære ordninger og mekanismer skal bidra til en mest mulig hensiktsmessig krisehåndtering i hele krisespekteret. Forsvarsdepartementet og Justis- og politidepartementet besluttet i 2008 en felles gjennomgang av disse ordningene, med oppstart i 2009.

Basert bl.a. på erfaringer fra gjennomføring av øvelser, ble det i 2008 foretatt en betydelig revisjon og oppdatering av «Beredskapssystem for forsvarssektoren». Revisjonen var koordinert med sivil sektor, og vil bidra både til styrket totalforsvar og økt samfunnssikkerhet ifm. håndtering av større kriser i fremtiden.

Felles analyseenhet mellom Politiets sikkerhetstjeneste og Etterretningstjenesten ble operativ 1. januar 2008. Dette ble gjort for å styrke samarbeidet mellom de to etatene.

Forsvarssektoren bidro bredt til ivaretagelsen av den totale samfunnsikkerheten i 2008. Foruten de mer permanente og generelle oppgavene, som redningstjeneste, kystvakt o.l., bidro samtlige forsvarsgrener med støtte til det sivile samfunn. Eksempler på slik støtte var leteaksjoner, omfattende støtte til håndteringen av skogbrannene i Os, Råde og Froland, samt støtte til sivile vaktmannskaper ifm. ras på Otta i Nord-Gudbrandsdalen. Videre støttet Forsvaret politiet med uskadeliggjøring av eksplosiver.

Forsvarets støtte til sivile myndigheter i andre land ble videreført i 2008, med hovedfokus på Afghanistan.

Forskning innenfor forsvarssektorens forskningsmiljø har også betydning for det samlede samfunnsikkerhetsarbeidet. Forskningen søkes rettet mot krisehåndtering og forebygging, med utgangspunkt i det foreliggende trusselbildet.

Konvensjonen om klaseammunisjon

Som resultat av en forhandlingsprosess hvor Norge sto sentralt ble det i mai 2008 vedtatt en internasjonal konvensjon som forbyr klaseammunisjon som forårsaker uakseptable humanitære skadevirkninger. Norge har vært tidlig ute med iverksettelsen av konvensjonen, bl.a. ved at det i 2008 ble startet opp et forarbeid for destruksjon av den norske beholdningen av denne type ammunisjon, og ved at selve destruksjonsprosessen startet i april 2009. Parallelt med dette er arbeidet med å vurdere alternative ammunisjonsstyper som vil være i overensstemmelse med konvensjonen startet.

CBRN-vern

Det ble i 2008 arbeidet for å forbedre og videreutvikle Forsvarets vern mot kjemiske, biologiske og radiologiske midler, samt atomvåpen (CBRN-vern). Som del av dette fastsatte Forsvarsdepartementet et nytt overordnet regelverk for forsvarssektorens CBRN-vern. Forsvarets forskningsinstitutt slutførte i 2008 en større modernisering og oppgradering av sitt verifikasjonslaboratorium for kjemiske stridsmidler.

Objektsikring

Forsvaret planla og øvde i 2008 på sikring av objekter som vil være viktige i krise og krig. Sikkerhets-

lovens regler for forebyggende objektsikkerhet ble endret i 2008 og et arbeid med utfyllende forskrifter ble startet opp.

Operasjoner i utlandet

Forsvarets bidrag til flernasjonale operasjoner i utlandet, med et årlig gjennomsnitt på ca. 770 personell, var også i 2008 på et høyt nivå. Hovedinnsatsområdet var Afghanistan. Forsvaret deltok også med personell til FN-operasjoner i Afrika, Midt-Østen og Kosovo, den EU-ledede operasjonen *Althea* i Bosnia Herzegovina samt i NATO-operasjoner. Forsvaret bidro også med en offiser til Organisasjonen for samarbeid og sikkerhet i Europas misjon i Georgia.

Regnskapsførte merkostnader direkte knyttet til Norges deltagelse i militære operasjoner i utlandet i 2008 var på ca. 1 315 mill. kroner. Dette var en økning på ca. 117 mill. kroner fra 2007. I Afghanistan bidro Norge til den NATO-ledede *International Security Assistance Force* (ISAF)-styrken med mandat fra FNs sikkerhetsråd. Norske bidrag var konsentrert om tre hovedelementer: et *Provincial Reconstruction Team* (PRT) i Meymaneh i Faryab-provinsen i hele 2008, en utrykningsstyrke for nordregionen, basert i Mazar-e-Sharif i første halvår, og et spesialstyrkebidrag i Kabul-området i perioden april til desember.

Fire norske kampfly, med nødvendige støttefunksjoner, gjennomførte på vegne av NATO luftovervåking (*Air Policing*) i Baltikum med base i Litauen fra medio desember 2007 til medio mars 2008.

Norge deltok i NATOs *Operation Active Endeavour* (OAE) med en ubåt i perioden medio februar til juni, som del av den pågående innsatsen mot internasjonal terrorisme og spredning av masseødeleggelsesvåpen.

Fra august 2008 deltok Norge med fem *Civil Military Cooperation* (CIMIC)-personell i FNs operasjon i Libanon (*United Nations Interim Force in Lebanon* – UNIFIL). Personellet inngikk i en italienskledet CIMIC-gruppe for en periode på ett år. I tillegg deltok Norge med et antall stabsoffiserer og observatører i *Kosovo Force* (KFOR) og *United Nations Mission in Kosovo* (UNMIK) i Kosovo, *United Nations Truce Supervision Organization* (UNTSO) i Midt-Østen, *United Nations Mission in Sudan* (UNMIS) i Sudan, *United Nations Mission in Ethiopia and Eritrea* (UNMEE) i Etiopia (til operasjonen ble terminert 31. juli 2008) samt med sjef og fem stabsoffiserer i *Multinational Force and Observers* (MFO) i Sinai.

Hurtige reaksjonsstyrker

Norge bidro med ett fartøy i *Standing NATO Mine Counter Measures Group 1* i andre halvår i 2008.

NATO Response Force

Styrker fra Hæren, Sjøforsvaret, Luftforsvaret og fellesinstitusjoner var på beredskap for *NATO Response Force* (NRF), herunder maritime overvåkingsfly og fartøyer for minerydding, samt kapasiteter for elektronisk krigføring, maritim koordinering av sivil skipstrafikk og strategisk sjøtransport.

Strategisk sjø- og lufttransport

Norge deltok i 2008 aktivt i videreutviklingen av de flernasjonale kapasitetene innenfor strategisk sjø- og lufttransport, og utnyttet aktivt disse kapasitetene gjennom:

- *Movement Coordination Centre Europe* (MCCE) i Eindhoven i Nederland med 21 medlemsnasjoner. For 2008 ga senteret Norge alene en innsparing på ca. 30 mill. kroner vedrørende strategisk sjø- og lufttransport ift. ikke å ha hatt denne tilgangen,
- *Multinational Implementation Arrangement* (MIA) med åtte medlemsnasjoner, som i 2008 besto av elleve transportskip (RO-RO),
- *Strategic Airlift Interim Solution* (SALIS). *NATO Maintenance and Supply Agency* (NAMSA) fremforhandlet på vegne av 17 deltager nasjoner en kontrakt for å sikre tilgang til såkalt *outsized cargo* lufttransportkapasitet fra januar 2006. Kontrakten innebærer at nasjonene har tilgang på strategisk lufttransport gjennom to fly av typen Antonov 124-100.

Norge fortsatte i 2008 det multilaterale samarbeidet i NATO for å skaffe alliansen strategisk lufttransportkapasitet gjennom anskaffelse av tre strategiske transportfly av typen Boeing C-17. Flyene vil operere fra flybasen i Papa i Ungarn og avdelingen vil være fullt operativ fra 2011.

Øvelser og alliert trening i Norge

Prioritet ble i 2008 lagt på øvelser og trening for sikring av kongehuset, for grensevaktene, Kystvaktene, Heimevernets innsatsstyrker og nasjonal kommandostruktur, samt for internasjonale leveranser til FN, ISAF, NRF og *Nordic Battle Group*. Det ble vektlagt å koordinere forsvarsgrenvise aktiviteter for å oppnå synergieffekter. Bidrag til operasjoner i utlandet og styrkeregisteret i NRF ble tilstrekkelig øvingsmessig prioritert.

Vinterøvelse *Cold Response* og offshoreøvelse *Gemini* ble ikke gjennomført, som omtalt i St.prp. nr. 1 (2008–2009). Dette var innarbeidet som del av budsjettforslaget for 2008, bl.a. for å prioritere innføring av Økonomiprojektet i Forsvaret. Som erstatning for *Cold Response* ble det gjennomført tre mindre øvelser i samme område og periode som øvelsen skulle funnet sted. Det ble på denne måten bl.a. lagt til rette for understøttelse av britisk marineinfanteri, slik at de fikk ivaretatt sitt øvings-/sertifiseringsbehov. Det ble videre holdt en større øvelse for spesialstyrker med betydelig allierte bidrag, særlig fra USA. Øvelse *Hammerfest* ble gjennomført som en skrivebordsøvelse med deltakelse fra bl.a. politiet, Forsvaret og oljeindustrien. Øvelse *Taurus* hadde fokus på taktisk trening på offshoreobjekter.

I øvelsene ble det generelt lagt til rette for nasjonal og alliert eksperimentering for å fremme utviklingen av nye operasjonskonsepter, samt innføring av nytt materiell, som Fridtjof Nansen-klasse fregatter.

Det ble lagt stor vekt på å øve sivilt-militært samarbeid, herunder øving av beslutningstaking og krisehåndtering.

Forsvaret, ved Landsdelskommando Nord, deltok i planleggingen av redningsøvelsen *Barents Rescue 2009* (Murmansk), som inngår i en øvingsserie under Barentssamarbeidet. Videre deltok Heimevernet i sivil-militære samvirkeøvelser regionalt og lokalt gjennom hele året.

Norge deltok med stabsoffiserer på flere av øvelsene i NATO til støtte for pågående og fremtidige operasjoner, samt trening og øvelse av deployerbare styrker. Hensikten var å bidra til sertifiseringsringen av NRF-hovedkvarterene, samt bringe kompetanse tilbake til Norge.

Interessen for å trene og øve i Norge er høy blant våre nærmeste allierte, med Storbritannia og Nederland som de største aktørene. Omfanget av utenlandsk trening og øving i Norge i 2008 var noe høyere enn i 2007.

Centre of Excellence for Cold Weather Operations (COE-CWO) ved Fellesoperativt hovedkvarter i Stavanger har arbeidet med å etablere, koordinere og operere et nettverk av ulike militære og sivile avdelinger og organisasjoner med kompetanse i å operere under vinterforhold. I 2008 tilbød senteret NATO og partnerland en utvidet kursportefølje innenfor kaldværsoperasjoner. På Forsvarets vinterskole på Elverum var kursene for befal og avdelingssjefer samt skredvarsling fullt tegnet. Evalueringen fra deltagerne var svært positiv, og interessen for kursene er betydelig og økende. I vinterperioden (januar til april) hadde de allierte

treningssentrene ved Voss og Harstad samt Bardufoss flystasjon, tilnærmet fullt belegg.

3.3.2 Økonomi

Det strategiske sektormålet innenfor økonomi innebærer en *helhetlig og målrettet bruk av tildelte budsjettmidler*. Mer konkret omfatter dette å oppnå økt kostnads- og resultat effektivitet, herunder unngå bruk av ressurser til lavt eller ikke prioriterte formål eller virksomhet. Regnskapsstatus for 2008 var meget tilfredsstillende med kun minimale avvik både innenfor drift og investering ift. bevilgning. Forsvaret viste god økonomikontroll og styring til tross for store utfordringer bl.a. i tilknytning til implementeringen av Økonomiprojektet.

Fokuset i den strategiske målstyringen innenfor økonomiområdet er å skape balanse mellom vedtatt forsvarsstruktur, aktivitetsnivå og bevilgede ressurser i den flerårige perioden. Det har vært utfordrende å balansere aktiviteten opp mot bevilgning. Samtidig har høyere årsverksforbruk og en lavere takt på interneffektivisering, gitt et høyere driftsutgitsnivå i 2008 enn forutsatt i langtidsplanen for 2005–2008.

3.3.3 Interne prosesser

De strategiske sektormålene innenfor interne prosesser var for 2008 *kostnadseffektiv styrkeproduksjon og logistikk tilpasset operativt ambisjonsnivå, og forsvarlig forvaltning*. Forsvaret arbeidet i 2008 med å forbedre evnen til effektiv ressursbruk og gevinstrealisering, for å bidra til en best mulig tilpasset og effektiv understøttelse av den operative virksomheten.

Det ble også i 2008 nedlagt et betydelig forbedringsarbeid innenfor forsvarlig forvaltning. I gjennomføringen av virksomhetsåret 2008 var innfasingen av Felles integrert forvaltningssystem, Økonomiprojektet (FIF 2.0), med løsninger for økonomi, styring og forsyning, særlig krevende for Forsvarets organisasjon. Det ble lagt ned et omfattende arbeid i forberedelse av innfasingen, bl.a. i form av opplæring, heving av datakvalitet og forbedring av fakturaflyt. Imidlertid var det nødvendig å igangsette et større arbeid for å sikre tilfredsstillende funksjonalitet. Etter innfasingen i juni 2008 har det vært arbeidet med bl.a. stabilisering, utbedring av feil og videre opplæring.

Struktur- og organisasjonsutvikling

Hæren fortsatte i 2008 utviklingen med fokus på oppbygging av de operative kapasiteter og bedring av personellutholdenheten. I Sjøforsvaret ble KNM

Otto Sverdrup, som den tredje fregatten av Fridtjof Nansen-klassen, levert og den nye tørrdokken på Haakonsværn ble åpnet. 21. MTB-skvadron ble lagt ned og de siste fartøyene av Hauk-klassen missil-torpedobåter ble faset ut. KNM Horten ble tatt ut av strukturen, etter å ha blitt benyttet for kursing og klargjøring av besetninger til de nye Fridtjof Nansen-klasse fregattene. I 2008 ble det første nye transportflyet av typen C-130J levert til Luftforsvaret og C-130E/H tatt ut av strukturen. Sjøheimvernet etablerte ny organisasjon. Forsvarets avdeling for kultur og tradisjon (FAKT) ble opprettet og er en samling av Forsvarets ulike kommandant-skap, museer og musikk under felles ledelse.

Materiell- og infrastruktur

Materiellinvesteringer

Materiellinvesteringene (post 45) i Forsvaret skal bidra til å tilpasse fremtidig struktur til nye oppgaver og utfordringer, samt skape forbedringer i eksisterende struktur der dette er nødvendig. Omfang og fremdrift tilpasses de til enhver tid gjeldende økonomiske rammer og strukturplaner. Ved behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (2007–2008) ble det bevilget 7 693 mill. kroner til materiellinvesteringer.

Status og fremdrift i de enkelte kategori 1-materiellprosjektene er omtalt under prosjektbeskrivelsen i del II, kapittel 1760, post 45.

De største anskaffelsene til Hæren i 2008 var pansrede kjøretøyer, inkl. bl.a. lette pansrede patruljekjøretøy av typen Iveco, kommando-, kontroll- og informasjonssystemer samt bro- og fergemateriell. Det ble også anskaffet et større antall nye håndvåpen.

De største anskaffelsene til Sjøforsvaret var nye Fridtjof Nansen-klasse fregatter, Skjold-klasse missil-torpedobåt og nytt sjømålsmissil. I tillegg kjøpte Forsvaret det innleide kystvaktskipet KV Harstad.

De største anskaffelsene til Luftforsvaret var nye transportfly, samt tilgang til strategisk lufttransport gjennom NATO (C-17 initiativet). Det ble videre foretatt oppgradering av maritime overvåkingsfly, samt oppdatering av kampflyvåpenet, herunder oppgradering og modernisering av F-16 og anskaffelse av nye våpen.

Innfasing av nye håndvåpen og beskyttelsesvester i Forsvaret ble startet opp i 2008.

Innenfor fellesområdet ble det startet opp flere prosjekter som skal bidra til en mer nettverksorientert infrastruktur. Nødvendige utskiftninger og oppgraderinger i stamrutenettet (hovedveiene i datanettet) ble prioritert for å sikre tilstrekkelig pålitelighet og kapasitet. Utrulling av Forsvarets informasjonssystem for høygradert nivå ble videre-

ført. Anskaffelsesprosjekt for taktisk radio, som forbedrer interoperabilitet i operasjoner i utlandet, ble startet opp i 2008.

Innenfor logistikkområdet ble det anskaffet en kirurgisk enhet samt vannrensemateriell. Videre ble det anskaffet motmidler for improviserte sprenglegemer. Det ble i tillegg anskaffet diverse logistikkmateriell til avdelinger som tjenestegjør i Afghanistan.

I LOS-programmet i Forsvaret ble hoveddelen av Økonomiprojektets løsning satt i drift sommeren 2008 som en del av innføringen av et felles integrert forvaltningssystem. Aktiviteten i 2008 var derfor preget av forberedelser til innføringen, samt å gi nødvendig støtte til å stabilisere driftssatt løsning. Det ble i tillegg jobbet med å få levert utstående deler av løsningen.

Nybygg og nyanlegg

Forsvarsbygg ferdigstilte i 2008 en rekke prosjekter, bl.a. tørrdokken på Haakonsværn, hangar for redningshelikopter i Bodø og nye kjøreløyper langs den norsk-russiske grensen.

Forsvarsbygg nådde kravene om reduksjon av prosjektkostnadene i investeringsprosjekter med 249 mill. kroner akkumulert pr. 2008, ift. målet på 223 mill. kroner for perioden 2005–2008.

I 2008 ble det investert i nasjonalfinansiert eiendom, bygg og anlegg for ca. 1 742 mill. kroner (post 47). Dette var lavere enn tilgjengelig ramme. En viktig årsak til dette var at investeringsprosessene var preget av et fortsatt stramt leverandørmarked og at det i en del tilfeller tok lengre tid enn forventet å få igangsatt nye prosjekter.

Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider

Ugifter til gjennomføring av fellesfinansierte investeringsprosjekter i Norge, som over tid dekkes av NATO gjennom tilsvarende inntekter, utgjorde (inkl. overføringer) 296 mill. kroner (post 48). I tillegg var nasjonale utgifter i tilknytning til fellesfinansierte prosjekter tilgodesett med (inkl. overføringer) 209 mill. kroner (post 44). Bygningsarbeidene for nytt *Joint Warfare Centre* gikk iht. plan, og ligger innenfor godkjent kostnadsramme. Lav fremdrift i tre NATO-prosjekter førte til både utgifts- og inntektsreduksjon for de fellesfinansierte investeringspostene.

Forskning og utvikling (FoU)

FoU-aktivitetene bevilget over forsvarsbudsjettet er innrettet mot tilpasning av teknologi for militære formål, utvikling av konsepter for militære ope-

rasjoner og understøttelse av og tilretteleggelse for investeringer. Den største delen av FoU-innsatsen har vært knyttet til pågående og fremtidige materiellanskaffelser. FoU-aktiviteter utgjør også grunnlaget for forskningsbasert undervisning ved Forsvarets skoler. Forsvarets forskningsinstitutt utfører en vesentlig del av FoU-aktivitetene.

I 2008 var forskningsinnsatsen bl.a. rettet inn mot å støtte arbeidet med anskaffelse av nye kampfly, utarbeidelse av langtidsplanen 2009–2012, jf. St.prp. nr. 48 (2007–2008), samt støtte til implementering og videreutvikling av den vedtatte forsvarsstrukturen. Det ble også, med støtte fra Forsvarsdepartementet, startet opp forskning knyttet til operasjonene i Afghanistan. Hovedfokus er erfaringshåndtering i Forsvaret og samordning mellom ulike sektorer ift. den norske innsatsen i Afghanistan. I 2008 ble det også startet opp forskning vedrørende årskullene. Hensikten med denne forskningen er å identifisere målrettede rekrutterings tiltak for å motivere både kvinner og menn til tjeneste i Forsvaret.

Nærings samarbeid og samarbeid med andre offentlige virksomheter nasjonalt og internasjonalt

Forsvaret videreførte i 2008 nærings samarbeidet og annet samarbeid med offentlige virksomheter nasjonalt og internasjonalt, for å fremskaffe og opprettholde ulike kapabiliteter som kreves for å ivareta pålagte oppgaver. Næringslivet bidro i alt fra kompliserte og integrerte prosesser innenfor materiellutvikling, produksjon og drift, til mer enkle materiell-, vare-, og tjenesteleveranser. Eksport av forsvarsmateriell og tjenester fra norsk industri utgjorde i 2008 om lag 4 mrd. kroner. Dette tilsvarer en økning på ca. 17 pst. fra 2007, og er høyere enn noe tidligere år.

Forsvaret deltok også aktivt i flernasjonale materiellprosjekter, inkl. oppfølging av det nordiske samarbeidet i *Nordic Armaments Cooperation* (NORDAC). Som del av anskaffelsen av nye transportfly ble det bl.a. etablert en avtale om industrielt samarbeid med leverandøren. Avtalen sikrer norsk industri verdiskapning tilsvarende anskaffelseskostnaden.

I arbeidet med kampflyanskaffelsen har regjeringen hele tiden lagt vekt på at en investering i denne størrelsesorden skal gi gode muligheter for industrien i Norge. Videre ble *Nordic Supportive Defence Structures* (NORDSUP) etablert av nordiske forsvarsministre som et forum for nordisk samarbeid innenfor styrkeproduksjon, logistikk og støttefunksjoner for å møte utfordringene knyttet til kostnader og kompleksitet.

3.3.4 Mennesker, læring og utvikling

Strategiske sektormål innenfor mennesker, læring og utvikling var *riktig kompetanse, på rett plass, til rett tid og i rett omfang, en organisasjonskultur preget av ansvarlighet, læringsevne og endringsvilje, og medarbeidere med økt trivsel og motivasjon og målrettet anvendelse av ny teknologi.*

Arbeidet med å endre sammensetningen av personellkorpset ble videreført i 2008. I hovedsak var målsettingen å oppnå en ytterligere økning av antall avdelingsbefal og vervede og en tilsvarende reduksjon av kontraktsbefal og sivile. For avdelingsbefalet var det en positiv økning i 2008. For de øvrige personellkategoriene, og det totale årsverksforbruket, ble ikke målene nådd slik det var forutsatt i langtidsplanen for 2005–2008. Det gjelder spesielt reduksjonen av antall sivile. Ifm. langtidsplanarbeidet for perioden 2009–2012 ble det foretatt analyser som viste at Forsvarets personellbehov var større enn det som tidligere var lagt inn som plantall for perioden 2005–2008. Det var derfor nødvendig å begynne dreiningen mot den nye strukturen allerede i 2008.

Det ble i St.prp. nr. 1 (2007–2008) åpnet opp for mer fleksibel og målrettet anvendelse av bonusordningen for avdelingsbefal, ved at etablerings- og utdanningsbonusen også kan anvendes mens avdelingsbefalet er inne til tjeneste. Det har imidlertid vært naturlig å se bonusordningen for avdelingsbefal i sammenheng med en helhetlig evaluering av hele avdelingsbefalsordningen. Det vises til del III, 5. Informasjonssaker.

Krigsskoleutdannet personell fikk fra 2008, i tråd med St.prp. nr. 1 (2007–2008), fast tilsetning som yrkesbefal etter endt og bestått tre-årig grunnleggende offisersutdanning.

Forsvarsdepartementet iverksatte arbeidet med å utrede ordningen for vernepliktig akademisk befall (VAB-ordningen). Den planlagte reguleringen av vernepliktig akademisk befall avlønning ble iverksatt i 2009.

Målet om å øke antall kvinner i Forsvaret har sammenheng med behovet for kompetanse og økt mangfold i organisasjonen. St.meld. nr. 36 (2006–2007) «Økt rekruttering av kvinner til Forsvaret» fremmet en rekke tiltak for å øke kvinneandelen. Tiltak knyttet til meldingen ble reflektert i Forsvarets virksomhet i 2008. I 2008 var 11,5 pst. av de som fullførte grunnleggende befalsutdanning kvinner. Dette danner et godt grunnlag for fremtidig økt andel kvinnelig befall. Selv om det er et godt stykke igjen til tilfredsstillende kvinneandel, kan det registreres en positiv utvikling mht. kvinneandelen i Forsvaret. Ved utgangen av 2008 var andelen kvinner blant befall og vervede 8,3 pst. mot

7,5 pst. i 2007. Forsvaret fortsatte i 2008 sitt arbeid med oppfølging av tiltakene i handlingsplanen for holdninger, etikk og ledelse. Det ble særlig lagt vekt på forsvarlig forvaltning av personell og ressurser, samt utvikling av et helhetlig konsept for lederopplæring og -utvikling.

I 2008 deltok i overkant av 2 000 elever på høyskole- eller universitetskurs i regi av Voksenopplæringen i Forsvaret. Den største opplæringsaktiviteten i regi av voksenopplæringen finner sted på områder som faller inn under fag i den videregående skole. I alt ble det i 2008 avlagt i underkant av 6 000 eksamener eller offentlig godkjente prøver av personell som gjennomfører førstegangstjeneste. I tillegg har noe over 7 000 personer deltatt på fellesorienteringer som er gitt om yrkesvalg og studier. Om lag 1 700 personer ble av voksenopplæringen gitt individuell veiledning ifm. karriereplanlegging, valg av yrker eller studier.

Avvikling av den særlige ordning for sjømenns vernepliktsforhold ble i 2008 utsatt. Tiltaket vil bli sett i sammenheng med revidering av forskrift om fritaksordningen og en ny forskrift til Vernepliktsloven. Dette arbeidet vil bli sluttført i 2010.

Det var i 2008 en betydelig økt søknadsmasse til grunnleggende befalsutdanning. Også antall kvinnelige søkere økte sterkt. Utdanningskvotene på dette utdanningsnivået økte markant, noe som vil bedre rekrutteringsgrunnlaget både til avdelingsbefal og til krigsskolene. Antallet søkere til krigsskolene lå på omtrent samme nivå som i 2007.

Det var også i 2008 fokus på å ivareta personell før, under og etter deltagelse i operasjoner i utlandet. Flere tiltak for å styrke veteranenes rettigheter og oppfølgingen av disse ble gjennomført eller startet opp. Det ble avsatt økte ressurser på veteranområdet, bl.a. til flere årsverk, nye familietilbud og såkalte «lavterskelordninger», som sosiale samlinger og kameratstøtteordninger. Videre ble arbeidet med St.meld. nr. 34 (2008–2009) «Fra vernepliktig til veteran» påbegynt, jf. Innst. S. nr. 298 (2008–2009). Denne meldingen ivaretok også Stortingets anmodning i vedtak nr. 594 av 19. juni 2008.

I januar 2008 besluttet regjeringen å etablere et velferds- og rekreasjonssenter for Forsvarets veteraner på Bæreia ved Kongsvinger, jf. omtale under del III, 5. Informasjonssaker. Veteransenteret ble overtatt av Forsvaret i juni 2008, og skal være en arena der veteraner kan samles, dele sine erfaringer, delta i familieaktiviteter og arrangere gjensynstreff og aktiviteter i regi av de frivillige veteranorganisasjonene. I tråd med regjeringens satsing på psykisk helse, fortsatte styrkingen av psykologi-/psykiatrikapasiteten i Forsvarets sanitet gjennom Nasjonal militærmedisinsk poliklinikk og Forsvarets stressmestringsteam.

Familiepolitiske tiltak ses i sammenheng med livsfasepolitikk og med ivaretagelse av personell ifm. operasjoner i utlandet. Forsvaret drev i 2008 en aktiv familiepolitikk og en rekke tiltak ble gjennomført, herunder bl.a. familiedager og -samlinger, samlivskurs, samt oppfølging av familien når et familiemedlem er i utenlandstjeneste.

Verneplikten

Forsvarets behov (rekvirert styrke) var i 2008 på 10 276. Totalt 34 014 personer ble klassifisert på sesjon i 2008. Av disse var 3 187 kvinner. Det møtte 13 113 til tjeneste 1. dag. Første dag med utdanning hadde Forsvaret 10 151 mannskaper til militær opplæring, herav 803 kvinner. I 2008 ble ca. 4 250 vernepliktige overført for disponering og tjenestegjøring i Heimevernet, av disse var ca. 290 kvinner. En viktig milepæl i arbeidet med statusheving av verneplikten ble nådd 1. januar 2008. Da ble dimisjonsgodtgjøringen økt til 25 000 kroner. Pr. 1. juli samme år ble dimisjonsgodtgjøringen ytterligere hevet til 26 850 kroner. Samtidig ble tjenestetillegget hevet fra 130 til 140 kroner, hvilket utgjør en økning på 7,3 pst. Forsvaret etablerte i 2008 et kontaktsenter som har til hensikt å være et kontaktpunkt mellom Forsvaret og de vernepliktige. Senteret har fått svært mange henvendelser og anses å være et godt virkemiddel for å kommunisere med vernepliktige mannskaper.

3.4 Forsvarsbygg, Nasjonal sikkerhetsmyndighet og Forsvarets forskningsinstitutt

3.4.1 Forsvarsbygg

Forsvarsbygg sluttførte i 2008 tilstandsanalyser av gjenværende del av eiendom-, bygg- og anleggsmassen (EBA-massen) slik at tilstanden for alle bygg og anlegg i Forsvarsbyggs portefølje nå er kontrollert. Tilstanden for hele porteføljen er således kjent og vil danne et godt grunnlag videre for å måle utviklingen i tilstandsgrad. Om lag 20–25 pst. av EBA-massen skal gjennomgås i 2009 med tanke på å fastslå utviklingen i tilstandsgraden. Gjennomsnittlig teknisk tilstand vurderes å være relativt god, selv om det er avdekket et betydelig vedlikeholdsbehov.

I 2008 gjennomførte Forsvarsbygg en ytterligere effektivisering basert på avtalte priser for tjenesteytelsene forvaltning, løpende drift, vedlikehold, utvikling og renhold. Stortingets krav til effektivisering og rasjonalisering av Forsvarsbyggs eiendomsforvaltning med 20 pst. innen utgangen

av 2006 og ytterligere minimum 10 pst. innen utgangen av 2008 ble nådd. Forsvarsbygg har i tillegg effektivisert virksomheten ytterligere for å kompensere for økte kostnader knyttet til bl.a. lønnsvekst og betydelig prisstigning på materiell og tjenester.

Tilstandsanalysen som ble gjennomført ved alle nasjonale festningsverk i 2007 viste at det foreligger et stort udekket vedlikeholdsbehov ved festningene og at mange festningsmurer er i kritisk forfatning. På denne bakgrunn, og med utgangspunkt i regjeringens målsetting om at fredede og fredningsverdige kulturminner og kulturmiljøer skal være sikret «ordinært vedlikeholdsnivå» innen 2020, ble det vedtatt omgruppert 66 mill. kroner innenfor forsvarsrammen i 2008 for å få til en rask oppstart av arbeidet med dette vedlikeholdet.

I 2008 oppnådde Forsvarsbygg et netto resultat på 182,0 mill. kroner ved avhending og salg av grunneiendommer, og det ble avhendet ca. 83 400 kvm. Det gjenstår fremdeles å avhende ca. 400 000 kvm som er utrangert tidligere. Avhendingsobjektene har endret noe karakter og krever nå gjennomgående mer tilrettelegging for sivil bruk. Nettoresultat ble derfor lavere enn i 2007, men høyere enn budsjettert.

3.4.2 Nasjonal sikkerhetsmyndighet

Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) videreutviklet i 2008 sin tilsynsmetodikk. Målet er at tilsynsfokuset skal løftes til overordnet nivå og at tilsynsrapportene skal oppfattes som nyttige verktøy for sikkerhetsarbeidet i virksomhetene. Basert på tilsynsvirksomheten utarbeidet NSM rapporten «Rapport om sikkerhetstilstanden i 2008».

I desember 2008 ble Norges første nasjonale «cyberøvelse» avholdt, IKT'08. Øvelsen ble ledet i samarbeid mellom Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) og NSM. NSM hadde det IKT-faglige ansvaret i øvelsen.

NSM har fått ansvaret for å produsere og vedlikeholde et oppdatert IKT-trusselbilde og ga i 2008 ut flere situasjonsrapporter og varsler. Koordineringsgruppen for IKT-trusselbildet med representanter fra NSM, Politiets sikkerhetstjeneste (PST) og Etterretningstjenesten, er etablert slik det er forutsatt i St.meld. nr. 22 (2007–2008) «Samfunnsikkerhet. Samvirke og samordning», jf. Innst. S. nr. 85 (2008–2009).

NSM påbegynte i 2008 arbeidet med å utvikle en nasjonal *cyber defence*-strategi. Det ble videre gjennomført høringer av forslag til endringer i forskriftsverket til sikkerhetsloven.

3.4.3 Forsvarets forskningsinstitutt

Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) økte i 2008 omsetningen med 3 pst., et resultat av instituttets økning i oppdragsforskning. Basisbevilgningen, som i 2008 utgjorde om lag 22,5 pst. av FFIs inntekter, finansierer grunnlagsstudier og forskningsstrategiske programmer. I 2008 utgjorde oppdragsforskningen rundt 62 pst. av FFIs samlede aktivitetsnivå. Oppdragene ble gitt innenfor et bredt spektrum av fag- og kompetanseområder, bl.a. knyttet til fremskaffelse av nytt materiell. FFI ga også i betydelig grad råd om valg av teknologiløsninger og operasjonskonsepter.

FFI utførte også i 2008 forvaltningsoppdrag for Forsvarsdepartementet. Forvaltningsoppdragene omfattet støtte til utarbeidelsen av den nye langtidsplanen, jf. St.prp. nr. 48 (2007–2008), og deltakelse i internasjonale vitenskapelige og teknologiske fora, herunder representasjon for Norge i forskningsprogrammer og forskningssamarbeid knyttet til NATOs *Research and Technology Organisation*. Forvaltningsoppdragene utgjorde i 2008 noe mer enn 2 pst. av den samlede omsetningen ved FFI.

Oppdrag fra sivile kunder i inn- og utland utgjorde i 2008 rundt 10 pst. av aktivitetene ved FFI.

Kvaliteten på FFIs aktiviteter måles bl.a. ved antall publikasjoner i tidsskrifter med referee-ordning pr. forskerårsverk (0,22 i 2008 mot 0,17 i 2007), antall foredrag på konferanser med utvelgelseskomité pr. forskerårsverk (0,29 i 2008, det samme som i 2007) samt kundetilfredshet, som måles for alle prosjekter som avsluttes. Karakterene for kundetilfredshet gis i skalaen 1 til 6, der 6 er beste karakter. FFI oppgir i sin årsrapport at den gjennomsnittlige brukertilfredshet for 2008 var 4,8 (5,2 i 2007).

3.5 Forsvarsomstillingen 2005–2008

Langtidsperioden 2005–2008 videreførte den modernisering av Forsvaret som ble påbegynt i planperioden 2002–2005. Frem mot 2008 skulle Forsvaret videreutvikles som et effektivt sikkerhetspolitisk virkemiddel, som kunne løse summen av sine oppgaver på en troverdig måte, både hjemme og ute, iht. Innst. S. nr. 234 (2003–2004) til St.prp. nr. 42 (2003–2004) «Den videre moderniseringen av Forsvaret i perioden 2005–2008».

For å realisere disse målene har det vært lagt opp til en betydelig ressursforskyvning fra logistikk- og støttestrukturen til operativ virksomhet og materiellinvesteringer. Med vekt på de presiseringer om forsvarspolitikken som fremgår av

Soria Moria-erklæringen, er omstillingen av forsvarssektoren fulgt opp i tråd med langtidsplanens målsettinger.

3.5.1 Måloppnåelse

En samlet vurdering av forsvarsomstillingen 2005–2008 viser at hovedresultatene innenfor de fleste områder er positive.

Forsvaret har blitt mer relevant og fått økt operativ evne ved at større deler av strukturen har blitt mer anvendbar og deployerbar for oppdrag i hele Forsvarets oppgavespekter. Forsvaret har gjennomgått en betydelig fornyelse i løpet av perioden 2005–2008, og det vurderes at utviklingen innenfor store deler av strukturen er i tråd med de mål som Stortinget sluttet seg til ved behandlingen av Innst. S. nr. 234 (2003–2004) til St.prp. nr. 42 (2003–2004), og justeringer gjort underveis i perioden.

Forsvaret har gjennomgående hatt god operativ evne til operasjoner i utlandet og har vært forberedt til å bidra i fredsoperativ virksomhet nasjonalt. Forsinkelser knyttet til materiellinnfasing, redusert tilgjengelighet pga. oppgradering av materiell, et generelt høyere aktivitetsnivå knyttet til operasjoner i utlandet enn forutsatt og lavere øvingsnivå enn planlagt har derimot gitt en noe redusert utvikling knyttet til evnen til nasjonal episode- og krisehåndtering.

Kombinasjonen av forbedringer på en rekke områder og en forbigående reduksjon av operativiteten på andre områder gjør at helhetsinntrykket ikke endres. Dette skyldes at forholdene som bidrar til økt operativitet er varige, mens forhold som svekker operativiteten har en midlertidig karakter.

Forbedring av organisasjonen har gjort det mulig å etablere en effektiv styrkeproduksjon, logistikk- og basestruktur. Tilgjengelighet og relevans i støtten til den operative virksomheten har dermed økt. Organiseringen av styrkeproduksjonen er mer effektiv ved at større deler av dagens utdannings- og kompetansesentre er integrert i styrkeproduksjonsavdelingene, og ved at det ble etablert nye styrkeproduksjonsaktiviteter knyttet til sentrale felleskapasiteter.

3.5.2 En mer anvendbar og deployerbar styrkestruktur

En rekke strukturelementer har fått bedre kvalitet. Dagens kampflyvåpen har en helt annen evne til å møte utfordringene enn det som var tilfelle på 1990-tallet, da store deler av kampflyparken manglet våpen og var nokså ensidig innrettet mot luft-

til-luft rollen. Det er gjort omfattende materiellmessige oppgraderinger de senere år, slik at kampflyene nå kan operere både om dagen og natten, forsvare seg mot angripende fly, samt observere og evt. levere våpen presist mot bakkemål til støtte for landstyrker.

Hæren har i perioden fått forbedret operativ evne til å håndtere kriser i fredstid, ved bl.a. differensiert innkalling av soldater og innføring av krav til reaksjonstid for halvparten av utdanningsavdelingene i Brigade Nord. Hæren har gjennom hele perioden levert bidrag til operasjoner i utlandet, og styrkeprodusert godt trent styrker tilgjengelig for innsats hjemme og ute. Etablering av de hurtige innsatsstyrkene, slik som Telemark bataljon og etterretningsbataljonen, har kraftig forbedret reaksjonsevnen ift. operasjoner nasjonalt og i utlandet. Videre er det i perioden startet opp omfattende fornyelse av personlig bekledning og håndvåpen til den enkelte soldat. Antall fast ansatte i Hæren har økt med mer enn 40 pst. siden årsskiftet 2005/2006. I all hovedsak er dette personellet tilknyttet operative avdelinger eller operativt etterspurte nisjekapasiteter.

I Sjøforsvaret innføres nye fregatter av Fridtjof Nansen-klassen og missiltorpedobåter av Skjold-klassen, samtidig med at øvrige fartøyer er oppgradert. Kystvakten har fått tilført syv fartøyer i perioden 2002–2008, herunder Nornen-klasse fartøyer til indre kystvakt. Moderniseringen og kvalitetshevingen av Kystvakten, gjennom tilførsel av nytt, moderne materiell og personell, og generell økonomisk styrking, har gitt Kystvakten økt kapasitet. Den er i dag bedre i stand til å løse sine oppgaver på en god måte, også der andre myndigheter er tillagt primæransvaret (f.eks. oljevernberedskap og annen ulykkesberedskap). Kystvaktens aktive tilstedeværelse har i hele perioden vært viktig for å utøve norsk myndighet, og for å håndtere større og mindre episoder, både i norsk territorialfarvann og i norske jurisdiksjonsområder.

Kvalitetsreformen i Heimevernet har økt HVs tilgjengelighet og relevans ift. oppgavene. Heimevernets nye struktur, med innsats-, forsterknings- og oppfølgingsstyrker gir et svært godt utgangspunkt for en kosteffektiv ressursutnyttelse og økt relevans ift. de mest sannsynlige oppgavene. Mot slutten av perioden anses innsatsstyrkene å være tilnærmet realisert ift. de krav som er satt i langtidspanen.

Videre har spesialstyrkenes kvalitet og meget gode operative evne vært demonstrert ved deltagelse i operasjoner i utlandet.

Utviklingen innenfor deployerbar logistikk og kommando-, kommunikasjons- og informasjonssystemer har vært svært nødvendig for Forsvarets

evne til å opprettholde et høyt aktivitetsnivå både hjemme og ute gjennom hele perioden.

Evne til både strategisk og taktisk forflytning har også blitt videreutviklet. Norge har i perioden støttet alliansens arbeid med å identifisere flernasjonale løsninger ift. strategisk lufttransport, og man er nå i ferd med å etablere en multinasjonal strategisk transportflykapasitet i form av tre C-17 transportfly. Avtale med sivile kontraktører om strategisk sjøtransport er videreført i hele perioden. Nasjonalt ble det besluttet å anskaffe fire nye taktiske transportfly av typen C-130J, og denne kapasiteten forventes gradvis operativ i 2009–2012.

Forsvaret gjennomfører trening integrert i den daglige tjenesten både innenfor og utenfor normal arbeidstid. Trening og øving av styrker som skal delta i operasjoner i utlandet har i hele perioden vært prioritert. Innenfor deler av Forsvaret har derimot øvingsnivået i perioden 2005–2008 vært lavere enn ønskelig. Dette gjelder særskilt årene 2007 og 2008, hvor man i tråd med budsjettforslaget for 2008 ikke gjennomførte den fellesoperative øvelsen *Cold Response*, bl.a. for å prioritere innføringen av Økonomiprojektet i Forsvaret. Øvelsen ble imidlertid gjennomført i 2009. Reduksjonene i øvingsaktivitet har bl.a. hatt sammenheng med manglende utstyr pga. forsinkelser knyttet til modernisering og fornying, redusert økonomisk handlefrihet og personellmessige utfordringer. Reduksjoner på øvingssiden har påvirket alle forsvarsgrener.

3.5.3 Sterk vektlegging av personellområdet

Forsvaret har iverksatt viktige tiltak for å nå de personellpolitiske målene vedtatt for langtidsperioden 2005–2008, herunder avdelingsbefalsordningen, ny utdanningsmodell som er harmonisert med sivil utdanning, disponeringsplikt til operasjoner i utlandet og bedre ivaretagelse av familiene når et familiemedlem er i tjeneste i utlandet.

I hele perioden har det vært en sterk vektlegging av behovet for stabil og forutsigbar tilgang på personell. Hæren har derfor gjennomgått en betydelig personellmessig styrking i perioden. Økningen i Hæren har vært knyttet til både yrkesbefal og befal på lavere gradsnivå, i all hovedsak personell tilknyttet operative avdelinger eller etterspurte nisjekapasiteter.

Omleggingen av Forsvaret har tydeliggjort et behov for å øke kompetanse, spesialisering, erfaring og profesjonalitet på lavere nivå og blant yngre befal. For å imøtekomme dette, ble avdelingsbefal etablert som en egen personellkategori. Avdelingsbefalsordningen har vist seg særlig viktig for operative avdelinger og ordningen har

bidratt til å skape mer kontinuitet, og derigjennom bedre anvendbarhet og økt sikkerhet.

Det har videre vært et mål for perioden at en større andel av Forsvarets avdelinger skulle kunne delta i operasjoner både nasjonalt og utenlands som en integrert del av Forsvarets grunnleggende oppgaver. Både hær-, sjø-, luft- og felleskapasiteter har blitt benyttet i operasjoner i utlandet. Det synes videre som om Forsvarets personell gjennomgående ser tjeneste i operasjoner i utlandet som en naturlig del av tjenesten. Familiepolitikk for personell i operasjoner i utlandet er dessuten styrket i perioden.

For vernepliktige er det innført studiepoeng og dimisjonsgodtgjørelsen er betydelig økt i tråd med langtidsplanen 2005–2008.

Det har videre vært en positiv utvikling i kvinneandelen i perioden og andelen har økt til 8,3 pst. Det langsiktige målet er satt til 20 pst. kvinneandel innen 2020.

Forsvaret nådde ikke målet om 15 000 årsverk ved periodens slutt. Dette har sammenheng med at Forsvaret ikke ville kunne klare å løse sine fremtidige oppdrag, herunder økt deltagelse i operasjoner i utlandet med den personellrammen som var satt. St.prp. nr. 48 (2007–2008) angir 17 000 årsverk som målet ved utgangen av 2012. Med 16 400 årsverk ved utgangen av 2008 er Forsvaret godt innenfor denne rammen. Forsvarets personellsammensetning ift. alder, grad og type årsverk (militære/sivile) vil derimot fortsatt måtte justeres for å få et bedre samsvar med strukturens behov.

3.5.4 Høyt internasjonalt engasjement

Forsvaret har i hele perioden hatt god operativ evne til operasjoner i utlandet. Tilbakemeldingene fra våre allierte er at Forsvaret leverer styrkebidrag med gjennomgående god kvalitet. Bidrag til nye og pågående operasjoner i utlandet har gjennom hele perioden 2005–2008 holdt et høyere aktivitetsnivå enn forutsatt i langtidsplanen for samme periode. Videre har utviklingen vist at engasjement ute stiller krav til større kontinuitet og evne til opprettholdelse av styrken over tid ift. den ambisjon som St.prp. nr. 42 (2003–2004) la til grunn, hvor hurtig reaksjon og deployering skulle kombineres med relativt rask tilbaketrekking fra operasjonsområdet. Dette har nødvendiggjort større rotasjon og deltagelse fra alle forsvarsgrener, samt evne til kontinuerlig tilpasning til operasjoner hjemme og ute. Forsvaret har hatt fokus på å spre rekrutteringen til operasjoner i utlandet i den hensikt å redusere den høye belastningen på Hæren.

Norsk deltagelse i *NATO Response Force* (NRF) har vært en sentral faktor ift. å ivareta Norges alli-

anseforpliktelse gjennom hele perioden. Det har derfor vært lagt opp til norsk deltagelse i alle NRF-kontingenter i perioden. Det ble ved periodens start, som del av NATOs styrkeplanlegging, planlagt med oppbygging mot NATO beredskapsoppdrag til en økt andel av den operative struktur i forsvarsgrenene og i fellesenheter. Dette ga et betydelig løft som har bidratt til å gjøre større deler av styrkestrukturen deployerbar.

Operasjonenes kompleksitet, sammen med økende sikkerhetsutfordringer i operasjonsområdene, har gitt press på både krav til styrkeproduksjon og valg av materiell. Det har derfor vært nødvendig å iverksette tiltak underveis for å styrke bemanningen innenfor operative enheter for å kunne ivareta alle oppgavene, samt opprettholde bemanningsnivå innenfor logistikk- og støttevirksomheten for å sikre nødvendig understøttelse. Det er særlig spesialistmiljøene innenfor sanitet, ingeniør, logistikk og samband som har vært under press som følge av et ambisjonsnivå som har ligget over forutsatt nivå i planperioden. Dette har også påvirket status for flere av felleskapasitetene. Disse kapasitetene er i hovedsak etablert iht. plan, men innretningen har blitt tilpasset behovet i pågående operasjoner, og nødvendige justeringer underveis har redusert kapasitetens evne til å levere selvstendige styrkebidrag. Nivået på deltagelse i operasjoner i utlandet har således medført en merbelastning for både materiell og personell. Like fullt har disse oppdragene gitt meget verdifull og relevant trening og kompetanse for Forsvaret og således bidratt til å utvikle den operative evne i positiv retning.

3.5.5 Betydelig materiellfornyelse

I perioden 2005–2008 ble det lagt vekt på å prioritere materiellfornyelse og nødvendig oppgradering. Sjøforsvaret har i perioden vært midt i en fornyelsesprosess hvor nye overflatefartøyer er under innfasing. Selv om den nye fartøystrukturen i perioden ikke fullt ut var utrustet iht. planen, var fartøyene like fullt tilgjengelig for å løse en rekke oppgaver. Den operative evnen vil ytterligere bli betydelig styrket som følge av innfasingen av nye maritime helikoptre og nytt sjømålsmissil. De største anskaffelsene til Luftforsvaret har vært i luftvernssystemet NASAMS II, samt oppdatering av kampflyvåpenet gjennom modernisering av F-16 og anskaffelse av nye våpen. Det ble videre foretatt en oppgradering av P-3 Orion-flyene.

De største anskaffelsene til Hæren har vært knyttet til et taktisk treningssystem, panserbekjempelsesvåpen med middels rekkevidde og stridsvogn Leopard 2. I tillegg ble det investert i

kommandoplassmateriell, stormpanservogner og pansrede spesialkjøretøy. Det ble også anskaffet et mindre antall lette pansrede patruljekjøretøy og nye håndvåpen. Innenfor Heimevernet har materiellinvesteringene vært innrettet mot å fremskaffe nytt soldat- og avdelingsutstyr, herunder nye våpen og håndvåpenbeskyttende vest. Det er også iverksatt flere prosjekter som skal bidra til en mer nettverksorientert infrastruktur, herunder sikker tilgang til satellittkommunikasjon. Innenfor området informasjonsinfrastruktur ble første løsning for *Battlefield Management System* (BMS) tatt i bruk i Afghanistan. Dette er et system for identifisering og sporing av egne styrker, noe som bedrer sikkerheten i operasjoner. Utrulling av Forsvarets informasjonssystem for høygradert nivå ble igangsatt. Innenfor logistikkområdet ble det anskaffet en kirurgisk enhet samt vannrensemateriell for å dekke behovet ift. operasjoner i utlandet. Videre ble det anskaffet motmidler for improviserte eksplosiver. Endringer i sikkerhetssituasjonen i Afghanistan ga et behov for hurtig anskaffelse av lette pansrede kjøretøy.

3.5.6 Økonomiske målsettinger

I hele perioden har man hatt et stort fokus på intern ressursfrigjøring i forsvarssektoren. Stortinget sluttet seg til en rekke tiltak som skulle bidra til å frigjøre midler, særlig innenfor logistikk- og støttemrådet. Med bakgrunn i årlige rapporter er det vurdert at om lag 1,9 mrd. 2008-kroner er frigjort ved utgangen av 2008. Kravet på 2,2 mrd. 2008-kroner anses derfor i stor grad realisert.

Materiellinvesteringsnivået i 2008 lå ca. 1,7 mrd. kroner lavere enn lagt til grunn i St.prp. nr. 42 (2003–2004) og utgjorde om lag 24 pst. av totalbudsjettet mot planlagt 29 pst. Det var i perioden utfordringer knyttet til gjennomføringen av flere store materiellinvesteringsprosjekter, primært grunnet omfattende leverandørforsinkelser. Dette resulterte i forsinkelser i realiseringen av materiell og utstyr til strukturen. Samtidig var det en forbedring av gjennomføringsevnen for materiellinvesteringer ilt. perioden. Samlet for perioden ble alle bevilgede midler til materiellinvestering benyttet.

Det faktiske nivået for investeringer i eiendom, bygg og anlegg (EBA) var ved utgangen av 2008 høyere enn målsettingen i St.prp. nr. 42 (2003–

2004). Det var et større behov enn forutsatt både for gjenanskaffelse av EBA og for EBA relatert til materiellinvesteringer. Det ble også prioritert å forsere gjennomføringen av enkelte EBA-prosjekter for å nå målsettingene for den vedtatte omstillingen og dermed sikre den forventede effektivisering. Ser man dette sammen med det stramme leverandørmarkedet, var konsekvensen et behov for høyere bevilgninger til EBA-investeringer enn planlagt.

Det samlede driftsutgiftsnivået for perioden 2005–2008, jf. salderte budsjetter, viser en flat utvikling. Ved utgangen av 2008 lå det totale driftsutgiftsnivået i sektoren om lag 0,4 mrd. 2004-kroner over det planlagte nivået, inkl. merutgifter til operasjoner i utlandet og omstillingstiltak. Dersom man kun ser på drift ekskl. operasjoner i utlandet og omstillingstiltak, skulle effektiviserings- og innsparingstiltakene muliggjøre en reduksjon i driftsutgiftene, slik at nivået i 2008 skulle ligge 0,9 mrd. 2004-kroner lavere enn 2004-nivået. En slik nedgang i driftsutgifter forutsatte både at oppdrag og intern ressursfrigjøring fullt ut ble gjennomført som beskrevet i St.prp. nr. 42 (2003–2004). Økt driftsutgiftsnivå kan i all hovedsak forklares med et høyere årsverksforbruk enn planlagt.

Målsetting om dreining av 2 mrd. 2004-kroner fra logistikk og støtte til operativ virksomhet og materiellinvesteringer ble i betydelig grad oppnådd. Dreiningen skulle i hovedsak finne sted som følge av en personeldreining gjennom reduksjoner innenfor logistikk, støtte, kompetansesentra og skoler mot en økning på operativ side. Det kan vises til en styrking innenfor operativ drift på opp mot 1,4 mrd. kroner gjennom en betydelig økning i operative årsverk og styrkingen av materielldriften. Målsettingen om å styrke operativ drift med minimum 1,4 mrd. kroner anses følgelig nådd, mens styrking av materiellinvesteringer ikke ble gjennomført som forutsatt.

3.5.7 Oppsummering

Med bakgrunn i ovenstående, er den samlede vurdering av perioden at hovedresultatene innenfor de fleste områder er positiv. Forsvaret er blitt mer relevant og fått økt operativ evne ved at større deler av strukturen er blitt mer anvendbar og deployerbar for oppdrag i hele Forsvarets oppgavespekter.

Del II
Budsjettforslag

Programområde 04 Militært forsvar

Programkategori 04.10 Militært forsvar m.v.

Kapitlene i budsjettet

De følgende to tabeller viser nominelle endringer på de forskjellige kapitlene. Det betyr at det i forslaget for 2010 er lagt inn pris- og lønnskompensasjon og virkningen i 2010 av soldatoppjøret i 2009.

På utgiftssiden er budsjetterte inntekter inkl. iht. etablert praksis. Dersom inntektene blir lavere enn budsjettert, vil forsvarsrammen bli tilsvarende redusert, om inntektene blir større enn budsjettert, gjelder Forsvarsdepartementets generelle merinntektsfullmakt.

Utgifter under programkategori 04.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
1700	Forsvarsdepartementet	349 134	354 094	337 617	-4,7
1710	Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg	1 242 623	667 562	649 630	-2,7
1716	Forsvarets forskningsinstitutt	150 191	153 870	158 847	3,2
1719	Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartementet	598 465	687 124	683 043	-0,6
1720	Felles ledelse og kommandoapparat	1 920 924	2 091 392	2 642 083	26,3
1723	Nasjonal sikkerhetsmyndighet	116 023	108 333	112 074	3,5
1725	Fellesinstitusjoner og -utgifter under Forsvarsstaben	2 438 280	2 393 548	1 852 464	-22,6
1731	Hæren	4 020 170	4 275 893	4 561 305	6,7
1732	Sjøforsvaret	2 893 670	3 093 100	3 158 848	2,1
1733	Luftforsvaret	3 495 706	3 711 208	3 725 002	0,4
1734	Heimevernet	1 091 937	1 009 790	1 001 921	-0,8
1735	Etterretningstjenesten	844 343	893 028	913 339	2,3
1740	Forsvarets logistikkorganisasjon	3 020 171	2 938 011	3 081 345	4,9
1760	Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg	9 498 268	8 829 817	9 075 574	2,8
1790	Kystvakten	952 327	889 104	945 090	6,3
1791	Redningshelikoptertjenesten	41 330	42 557	478 322	1 024,0 ¹
1792	Norske styrker i utlandet	1 314 760	1 042 542	1 277 049	22,5
1795	Kulturelle og allmenntilgode formål	259 745	277 323	277 353	0,0
	Sum kategori 04.10	34 248 067	33 458 296	34 930 906	4,4 ¹

¹ Tallet inkl. ny praksis for budsjettering av redningshelikoptertjeneste og er således en rent teknisk endring. Korrigert for denne tekniske endringen er endringen fra saldert budsjett 2009 til forslag 2010 på 3,1 pst.

Inntekter under programkategori 04.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
4700	Forsvarsdepartementet	4 069	209	216	3,3
4710	Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg	181 980	22 000	150 000	581,8
4719	Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartementet	2 335			
4720	Felles ledelse og kommandoapparat	28 523	5 304	20 641	289,2
4723	Nasjonal sikkerhetsmyndighet	9 877	2 819	2 523	-10,5
4725	Fellesinstitusjoner og -inntekter under Forsvarsstaben	73 940	40 590	30 797	-24,1
4731	Hæren	32 239	3 545	3 625	2,3
4732	Sjøforsvaret	61 677	23 672	24 205	2,3
4733	Luftforsvaret	108 406	95 518	97 662	2,2
4734	Heimevernet	7 773	1 837	1 878	2,2
4740	Forsvarets logistikkorganisasjon	535 564	230 931	236 627	2,5
4760	Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg	256 921	348 000	209 000	-39,9
4790	Kystvakten	12 888	384	393	2,3
4791	Redningshelikoptertjenesten	905		434 997	
4792	Norske styrker i utlandet	19 890	10 124	10 177	0,5
4795	Kulturelle og allmenntilgode formål	14 421	2 369	2 369	0,0
4799	Militære bøter	680	500	500	0,0
	Sum kategori 04.10	1 352 088	787 802	1 225 610	55,6

Kap. 1700 Forsvarsdepartementet

(i 1 000 kr)					
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	
01	Driftsutgifter	338 426	337 821	319 823	
73	Forskning og utvikling, <i>kan overføres</i>	10 708	16 273	17 794	
	Sum kap. 1700	349 134	354 094	337 617	

Post 01 Driftsutgifter

Forsvarsdepartementets driftsbudsjett for 2010 er videreført på samme reelle nivå som saldert budsjett 2009.

Nedenfor følger tekniske endringer som gir reell endring ift. saldert budsjett 2009:

Tabell 4.1 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2009–2010	-18,0
Lønns- og priskompensasjon	-4,1
Endringer justert for kompensasjoner	-22,1
Overføring av budsjettansvar for Avdeling for operasjons- og beredskapsplanlegging fra kap. 1700 til kap. 1725	34,7
Overføring av budsjettansvaret knyttet til medieoppfølging fra kap. 1700 til kap. 1725	3,1
Overføring av ansvar for vakthold ved Forsvarets ledelsesbygg på Akershus festning fra Departementenes servicesenter (DSS) til kap. 1700	-12,9
Overføring av budsjettansvar knyttet til Forskning og utvikling fra kap. 1760, post 45 til kap. 1700	-2,7
Teknisk justert husleie	-0,1
Reell endring av posten	0,0

Posten dekker Forsvarsdepartementets ordinære driftsutgifter som lønn og godtgjørelser, reiser i inn- og utland, representasjon, kompetanseoppbygging, utgifter til husleie, vedlikehold og drift av bygningsmassen. I forslaget er det innarbeidet at Avdeling for operasjons- og beredskapsplanlegging i Forsvarsdepartementet i all hovedsak ble overført til Forsvarsstaben fra 2009 og at ansvaret for vakthold i Forsvarets ledelsesbygg er tilbakeført fra Departementenes servicesenter. Videre er beslutningen om etablering og drift av Forsvarets medieoppfølging og Forsvarets kommunikasjonsweb innarbeidet. I tillegg dekker posten alle utgifter til Norges delegasjon til NATO, Forsvarsdepartementets spesialutsending til den norske ambassaden i Washington og ambassaden i London, en norsk representant i det overordnede organet for ressursplanlegging i NATO (*Chairman of the Civilian and Military Budget Committee*) og en stilling som assisterende forsvarsråd i EU-delegasjonen. Under Forsvarsdepartementets driftsutgifter er det også avsatt midler til forvaltningsoppdrag som Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) utfører for Forsvarsdepartementet. Midlene skal bl.a. dekke representasjon i internasjonale fora og forvaltningsmessige utredninger.

Post 73 Forskning og utvikling

Forsknings- og utviklingsaktiviteten videreføres i all hovedsak på samme nivå i 2010 som i 2009. Posten er reelt økt med 1 mill. kroner som er relatert

til forprosjekt ifm. forskning og utvikling på psykiske belastningsskader og fremoverskuende studier av personell som deltar i operasjoner i utlandet.

Forsvarsdepartementet planlegger å videreføre eksisterende støtte til sikkerhets- og forsvarspolitisk forskning og utvikling for 2010 på omtrent samme nivå som i 2009. Det generelle mål for Forsvarsdepartementets forskningsstøtte er å støtte forskning som kan bidra til et allment godt norsk kunnskapsnivå og debatt om viktige forsvars- og sikkerhetspolitiske spørsmål. Det legges opp til fortsatt støtte både til kortvarige prosjekter (med inntil ett års varighet), foruten til langsiktig kompetanseoppbygging, bl.a. gjennom doktorgrads- og postdoktorgradsstipendier også i 2010. Støtten videreføres til forskningsprogrammet «NATO i en endret verden» ved Institutt for forsvarsstudier (IFS) i samarbeid med Universitetet i Oslo (UiO). Av en støtte på ca. 6,7 mill. kroner over en femårsperiode vil programmet motta nesten 2,2 mill. kroner i 2010. Prosjektet vil understøtte og belyse prosessen NATO nå starter mht. å oppdatere og tilpasse sitt strategiske konsept, dvs. grunnlaget for alliansens rolle og relevans.

Det ble i 2008 igangsatt to forskningsprosjekter basert på St.meld. nr. 36 (2006–2007) «Økt rekruttering av kvinner til Forsvaret», jf. omtale under del III, pkt. 5 Informasjonssaker. Det ene innebærer forskning på årskull, det andre på kultur og holdninger i Forsvaret. Prosjektene videreføres i 2010.

Kap. 4700 Forsvarsdepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsinntekter	196	209	216
16	Refusjon av foreldrepenger	1 463		
18	Refusjon av sykepenges	2 410		
	Sum kap. 4700	4 069	209	216

Post 01 Driftsinntekter

Posten er videreført på samme reelle nivå som saldert budsjett for 2009. Inntektene gjelder husleieinntekter.

Kap. 1710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
24	Driftsresultat	-511 000	-940 000	-1 019 000
46	Ekstraordinært vedlikehold, <i>kan overføres</i>	12 099	24 000	59 000
47	Nybygg og nyanlegg, <i>kan overføres</i>	1 741 524	1 583 562	1 609 630
	Sum kap. 1710	1 242 623	667 562	649 630

Forsvarsbygg er totalleverandør av eiendomstjenester til forsvarssektoren og forvalter forsvarssektorens eiendommer, bygg og anlegg (EBA). Virksomheten dekker sine kostnader gjennom husleie fra brukerne, betaling for utførte oppdrag og bevilgninger. I begrenset utstrekning, og for å utnytte periodevis ledig kapasitet, kan deler av innbetalingen også komme fra leveranser til virksomheter utenfor forsvarssektoren, så fremt løsning av oppgaver for forsvarssektoren ikke påvirkes negativt.

Forsvarsbygg vil i perioden frem til 2012 tilpasse sin virksomhet i tråd med de endringer som følger av langtidsplanen. Dette innebærer fortsatt fokus på interneffektivisering av de tjenester som leveres, fortsatt fornyelse av bygningsmassen, herunder nødvendige investeringer knyttet til tiltakene i ny langtidsplan, samt avhending av utrangert EBA.

Post 24 Driftsresultat

For 2010 foreslås det et krav til driftsresultat på 1 019 mill. kroner. Av dette beløpet utgjør kapital-

elementet i husleien, som betales av forsvarssektorens brukere, 942 mill. kroner. Kravet til driftsresultat i 2010 medfører en reell økning på 9 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2009. Endringen er bl.a. relatert til at avskrivningsgrunnlaget skal omfatte all EBA og for å sikre gjennomføringen av prioriterte EBA-investeringer og ekstraordinært vedlikehold av de nasjonale festningsverkene.

Post 46 Ekstraordinært vedlikehold

Gjennom tilstandsvurderingen av samtlige nasjonale festningsverk har Forsvarsbygg avdekket et betydelig vedlikeholdsbehov. I 2009 ble det derfor igangsatt en rekke prosjekter for å styrke arbeidet med utbedring av festningsmurer og bygg som utgjør en betydelig sikkerhetsrisiko, eller fare for helse og miljø. I tillegg til den ordinære bevilgningen ble det gjennom regjeringens tiltakspakke for å stimulere aktiviteten i norsk økonomi, bevilget ytterligere 88 mill. kroner i 2009 til formålet.

For 2010 foreslås det avsatt 59 mill. kroner til ekstraordinært vedlikehold av festningene for å

videreføre de påbegynte utbedringsarbeidene. Dette er en økning på 35 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2009. Økningen må ses i sammenheng med at tilskuddet til de nasjonale festningsverkene på kapittel 1795, post 01 er redusert med 23 mill. kroner. Endringen er begrunnet i behovet for å øke gjennomføringstempoet for prioriterte sikringstiltak. Reell økning på posten blir således 11,5 mill. kroner.

Post 47 Nybygg og nyanlegg

Bevilgningen til EBA vil i 2010 bl.a. bli benyttet til gjennomføring av prosjekter knyttet til realisering av omstillingsprosessen som ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 318 (2007–2008) til St.prp. nr. 48 (2007–2008). Som et viktig ledd i den omfattende nordområdesatsingen, vil regjeringen styrke Hærens virksomhet i Indre Troms. Det gjennomføres derfor store investeringer i EBA for å understøtte den økte aktiviteten i nordområdene.

En stor del av bevilgningen til EBA vil i 2010 bli benyttet til å videreføre allerede igangsatte prosjekter, som i hovedsak omfatter bygging av forlegninger, administrasjons- og stabsanlegg samt utdannings- og øvingsanlegg.

Videre vil bevilgningen i 2010 i stor grad bli benyttet til tiltak for å oppgradere og fornye eksisterende EBA og infrastruktur slik at disse oppfyller nye og endrede krav i lover og forskrifter. I tillegg vil en rekke EBA-prosjekter som er påkrevd ifm. regjeringens økte satsing på anskaffelse av nytt materiell, også bli gjennomført i 2010.

I denne proposisjonen legges det ikke frem nye prosjekter med kostnadsramme over 100 mill. kroner.

Status og fremdrift i pågående prosjekter over 500 mill. kroner

Gråfjell – Regionfelt Østlandet

Prosjektet Regionfelt Østlandet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 232 (2001–2002) til St.prp. nr. 55 (2001–2002). I regionfeltet øves skarpskyting, manøvrering og samvirke mellom enheter fra ulike våpengrener.

En mindre del av Regionfelt Østlandet ble tatt i bruk i 2005. Angrepsfelt sør ble åpnet i mai 2007. I 2010 vil bygge- og anleggsarbeidene i hovedsak omfatte ferdigstillelse av artilleristandplass og trinn to i bygg for skytefeltadministrasjon. Med unntak av arbeidet med videreføring av angrepsfelt nord og noen kortholdsbaner, vil bygge- og anleggsarbeidene avsluttes i 2010.

I grunnervervet for Regionfelt Østlandet er kontantoppgjøret avsluttet. Det pågår en jordskifteprosess for de partene som ønsker makeskifte som erstatningsform. Etter planen skal dette være avsluttet i 2010. Deretter kommer etterfølgende skjønn og evt. ankebehandling.

Prosjekter over 100 mill. kroner

I tabell 4.2 er det gitt en oversikt over prosjekter med kostnadsramme over 100 mill. kroner og forventet utbetaling i 2010.

Tabell 4.2 Prosjekter over 100 mill. kroner

Sted	Prosjektnavn	Kostnadsramme	Utbetaling 2010	(i mill. kr)
				Til utbetaling senere
Akershus	Bygning 39	125	46	60
Gråfjell	Regionfelt Østlandet	2 103	50	109
Hele landet	Bakke til luft radioer	184	40	54
Hele landet	Oppgradering transmisjonsnettet i Forsvarets digitale nett (FDN)	151	12	0
Haakonvern	Nytt militært treningsanlegg	361	150	26
Mauken-Blåtind	Sammenslåing av skytefelt	451	100	101

Tabell 4.2 Prosjekter over 100 mill. kroner

				(i mill. kr)	
Sted	Prosjektnavn	Kostnadsramme	Utbetaling 2010	Til utbetaling senere	
Reitan	Kommandoplass	215	138	49	
Rena	Kaldgarasje, varmgarasje og kennel til Hærens <i>High Readiness Force</i>	130	54	48	
Setermoen	Flerbrukshall (fase 3)	294	10	0	
Setermoen	Ledelsesbygg for Etterretningsbataljonen	274	150	50	
Skjold	Flerbrukshall (fase 2)	125	60	51	

Kap. 4710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg

					(i 1 000 kr)
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	
47	Salg av eiendom	181 980	22 000	150 000	
	Sum kap. 4710	181 980	22 000	150 000	

Post 47 Salg av eiendom

Posten omfatter netto inntekter fra salg av fast eiendom. For 2010 foreslås et inntektskrav på 150 mill. kroner, som er en økning på 128 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009. Økningen av inntektsmål-

settingen er bl.a. en konsekvens av gjennomførte salg hvor utbetalingene vil finne sted i 2010, og at miljøsaneringskostnader for 14 skyte- og øvingsfelt dekkes på kapittel 1719, post 01.

Kap. 1716 Forsvarets forskningsinstitutt

					(i 1 000 kr)
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	
51	Tilskudd til Forsvarets forskningsinstitutt	150 191	153 870	158 847	
	Sum kap. 1716	150 191	153 870	158 847	

Post 51 Tilskudd til Forsvarets forskningsinstitutt

Det foreslås en basisfinansiering av Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) for 2010 på 158,9 mill. kroner. Korrigert for priskompensasjon er nivået på basisfinansieringen av FFI videreført på samme reelle nivå i 2010 som saldert budsjett 2009.

FFI er et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Styret er instituttets øverste organ, og er ansvarlig for instituttets virksomhet overfor departementet. Instituttet har som formål å drive forskning og utvikling for Forsvaret. Om lag 10 pst. av

FFIs aktivitet er oppdrag fra sivile kunder i inn- og utland.

Et hovedmål for FFI skal være å bistå Forsvarsdepartementet med råd angående effektivisering og modernisering av Forsvaret, herunder råd som er av betydning for beslutninger som vil forme Forsvarets fremtidige struktur. Instituttet har et spesielt ansvar for teknologisk rådgivning.

For 2010 vil FFI videreføre inndelingen av sin prosjektportefølje i fem satsingsområder: innføring av nettverksbasert forsvar, militære operasjoner, terrorisme og samfunnssikkerhet, forsvar og sik-

kerhet i nordområdene samt transformasjon, konseptutvikling og eksperimentering.

Instituttet skal støtte opp under Forsvarsdepartementets målsetting om styrket internasjonalt materiellsamarbeid og økt kjøp av standardiserte produkter til erstatning for egenutvikling av teknologi. FFI skal fortsatt være Forsvarets sentrale forskningsinstitusjon.

En vesentlig del av FFIs virksomhet finansieres av basisbevilgningen. Denne er en viktig forutsetning for instituttets langsiktige kompetanseoppbygging og dets evne til å kunne ha en selvstendig

rådgivende rolle overfor Forsvarsdepartementet. Basisfinansieringen utgjør samme andel av instituttets inntekter i 2010 som i 2009.

Finansdepartementet har, i samråd med berørte departement, etablert nye prosedyrer for innrapportering av nettobudsjetterte virksomheters kontantbeholdning pr. 31. desember med virkning for statsregnskapet for 2009. Det er i tilknytning til budsjettproposisjonen for 2010 utarbeidet tre standardtabeller med nøkkeltall og kommentarer til regnskapstall for 2007 og 2008 for FFI (ref. vedlegg 3 til denne proposisjonen).

Kap. 1719 Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartementet

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	381 227	387 521	335 189
43	Til disposisjon for Forsvarsdepartementet	2 161	18 000	18 000
71	Overføringer til andre, <i>kan overføres</i>	57 164	61 603	64 854
78	Norges tilskudd til NATOs driftsbudsjett, <i>kan overføres</i>	157 913	220 000	265 000
Sum kap. 1719		598 465	687 124	683 043

Post 01 Driftsutgifter

Posten er nominelt redusert med 52,3 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009. Justert for tekniske endringer er posten reelt styrket med 12 mill. kroner.

Økningen relaterer seg i hovedsak til styrket vedlikehold av vernede bygg som ikke har leietagere, samt økte kostnader relatert til utenlandsstillinger.

Nedenfor følger tekniske endringer som gir reell endring ift. saldert budsjett 2009:

Tabell 4.3 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2009–2010	-52,3
Lønns-, soldat-, og priskompensasjon	-7,1
Endringer justert for kompensasjoner	-59,4
Teknisk justert husleie	-1,1
Overføring av budsjettansvar for vedlikehold av miljødatabase fra kap. 1720 til kap. 1719	-3,2
Overføring av miljøvern fra kap. 1719 til kap. 1720	2,0
Overføring av ansvar for gradert nettverk fra kap. 1719 til kap. 1720	3,0
Overføring av ansvar for arealplanlegging fra kap. 1719 til kap. 1720	6,7
Overføring av NORCAPS, strategisk sjø- og lufttransport fra kap. 1719 til kap. 1725	19,1
Kompensasjon for skattlegging av fordel av fri bolig for statstjeneste i utlandet	-3,2
Overføring av «FD – støtte til analyse, plan og utviklingsarbeid» fra kap. 1760, post 45 til kap. 1719, post 01	-9,9
Overføring av NMR SHAPE fra kap. 1719 til kap. 1725	57,8
Reell endring av posten	12,0

Forsvarsattacheer og militærrådgivere

Attachéordningen er under kontinuerlig vurdering, og forsvarsattacheenes plassering og sideakkreditering kan derfor bli endret over tid. Ila. det siste året er noen av attacheenes sideakkrediteringer blitt justert. I begynnelsen av 2009 ble det opprettet en forsvarsattachéstilling ved den norske ambassaden i Beijing. Dette er et uttrykk for økt

og tettere samarbeid med Kina og et større fokus på Øst-Asia. Fremveksten av nye stormakter som Kina og India med regionale og globale ambisjoner har sikkerhets- og forsvarspolitisk betydning også for Norge. Attachékontoret i Bucuresti ble nedlagt i 2009. Endringen medfører at det blir visse justeringer når det gjelder sideakkreditering. Fra 2010 vil militærrådgiverstillingen i Kabul bli omgjort til forsvarsattachéstilling.

Tabell 4.4 Forsvarsattacheer ved norske utenriksstasjoner i 2010

Misjon	Sideakkreditering	Attaché	Ass. attaché
Afghanistan (Kabul)		1	
Finland (Helsingfors)		1	
Frankrike (Paris)	Luxemburg, Belgia	1	
Italia (Roma)	Albania, Slovenia, Kroatia	1	
Kina (Beijing)		1	
Latvia (Riga) ¹	Estland, Litauen	1	
Nederland (Haag)	Danmark	1	
Polen (Warszawa)	Tsjekkia, Slovakia, Ungarn	1	
Russland (Moskva)	Hviterussland, Kirgisistan, Tadsjikistan, Kasakhstan	1	1
Spania (Madrid)		1	
Serbia (Beograd)	Montenegro, Makedonia	1	
Storbritannia (London)	Irland	1	
Sverige (Stockholm)		1	
Tyrkia (Ankara)	Aserbajdsjan, Georgia	1	
Tyskland (Berlin)	Sveits, Østerrike	1	
Ukraina (Kiev)		1	
USA (Washington)	Canada	1	2

¹Er fullt akkreditert til alle de tre baltiske landene.

Tabell 4.5 Militærrådgivere i utenlandske delegasjoner

Delegasjon/Sted	Militærrådgivere
FN – New York	2
OSSE – Wien	1
Addis Abeba	1

Militærmisjonen i Brussel

Militærmisjonen i Brussel (MMB) er Norges militære representasjon ved NATO-hovedkvarteret. Misjonen ivaretar norske interesser og stedlig militær representasjon i både NATO og EU. MMB spiller en sentral rolle ifm. Forsvarsdepartementets og Forsvarets beslutningsprosesser knyttet til håndteringen av militærfaglige spørsmål overfor NATO

og EU. Den har også en støttefunksjon for alle norske militære stillinger i Belgia der utgiftene dekkes over kapittel 1719, post 01, samt for enkelte andre norske stillinger i NATOs kommandostruktur. F.o.m. 2010 vil de norske ansatte i *Supreme Headquarter Allied Powers Europe* (SHAPE) overføres fra kapittel 1719 til kapittel 1725. Organisasjon og bemanning i MMB videreføres i 2010 på samme nivå som i 2009.

Opplærings- og treningstiltak i Afghanistan, Irak, Kosovo m.m.

For 2010 planlegges det å videreføre ambisjonsnivået fra 2009 for støtte til opplæring og trening, samt støtte til materiell donasjoner til andre land. Støtte til den afghanske hæren er fortsatt NATOs høyeste prioritet på dette feltet, noe som gjenspei-

les også i Forsvarsdepartementets prioritering for 2010.

FN-relatert virksomhet

Støtte til FNs arbeid, inkl. FN-ledede operasjoner, er en viktig del av Norges internasjonale engasjement. Norge bidrar med et feltsykehus og et brønnborelag til FN-operasjonen i Tsjad og Den sentralafrikanske republikk, MINURCAT, frem til mai 2010. Forsvarsdepartementet vil også i 2010 videreføre arbeidet med å bedre FNs evne til å planlegge og lede militære operasjoner, bl.a. i den årlige sesjonen til spesialkomiteen for fredsbevarende operasjoner. Det vil bli arbeidet aktivt for å nominere godt kvalifisert personell til ledende stillinger sentralt i FN. Deployeringen av en norsk ekspert innenfor sikkerhetssektorreform til FN-operasjonen i Den demokratiske republikken Kongo fra høsten 2009 er et eksempel på dette.

Økningen i FNs aktiviteter innenfor fred og sikkerhet, særlig i antallet fredsoperasjoner, har de siste årene vært betydelig. FN er i dag den største globale aktøren på dette feltet. For å kunne utføre disse aktivitetene, har også FNs samarbeid med regionale organisasjoner økt betraktelig. Norge støtter Den afrikanske union (AU) og deres ambisjon om selv å kunne forestå krisehåndtering på det afrikanske kontinent. Sammen med de andre nordiske landene og afrikanske partnere bidrar Forsvarsdepartementet således til å styrke afrikansk kapasitetsbygging i Øst-Afrika. Norge deltar fra høsten 2009 i en nordisk rådgivningsstab i Nairobi, Kenya, som skal bidra til å styrke østafrikansk fredsbevarende kapasitet gjennom *Eastern Africa Standby Brigade Coordination Mechanism* (EASBRICOM). Dette er et prioritert område innenfor det nordiske samarbeidet og inkluderer støtte til militær, politi og sivil side. For 2010 foreslås det avsatt 4 mill. kroner til aktiviteter knyttet til FN og nordisk støtte til afrikansk kapasitetsbygging.

Forsvarsrettet sikkerhetssektorreform (FSSR)

Forsvarsrettet sikkerhetssektorreform omfatter et bredt spekter av virkemidler for å styrke sikkerhetssektorens legitimitet og effektivitet. Samarbeidet og bidragene som gis innenfor rammen av FSSR vurderes å være et supplement til de militære styrkebidrag som Norge stiller i ulike operasjoner i utlandet. Støtte til FSSR skal først og fremst bidra til å fremme stabilitet og demokratisk utvikling i tidligere konfliktområder, og i stater i overgang fra et autoritært til et demokratisk styresett. Samtidig skal tiltakene bidra til å utvikle et ster-

kere NATO ved å forberede potensielle medlemmer for NATO-medlemskap og/eller partnerskap. Det er foreslått satt av 18,3 mill. kroner til dette formålet i 2010. Landene på Vest-Balkan, Ukraina og Georgia prioriteres.

Norsk militærmanual

Forsvarets høyskole (FHS) skal frem til 2012 utarbeide en norsk militærmanual. Militærmanualen er ment å fungere som et bindeledd mellom anvendelse av militærmakt og folkerettslige prinsipper i operasjoner, mht. praktisk anvendelse. Den er også ment å bidra til å gi offiserer og soldater praktisk trening i å se overordnede politiske intensjoner i sammenheng med jus og militærmakt. Manualen vil gi uttrykk for et omforent norsk syn på hvordan folkeretten er å forstå og aktuelle norske politiske føringer. Det er foreslått avsatt 2,2 mill. kroner til formålet i 2010.

Forsvarsbygg

Forsvarsbygg utfører en rekke oppgaver for Forsvarsdepartementet som ikke er finansiert gjennom husleie, ekstraordinært vedlikehold eller investeringer i eiendom, bygg og anlegg.

For 2010 foreslås det avsatt 54 mill. kroner til disse oppgavene. I tillegg foreslås det avsatt 19 mill. kroner for å dekke omstillingskostnader i Forsvarsbygg. Beløpet tilsvarer Forsvarsbyggs forpliktelser til avgangsstimulerende tiltak basert på kontrakter inngått i perioden 2002–2005.

Miljørydding

Tilbakeføring av Hjerkinns skytefelt til sivile formål ble videreført i 2009 med oppstart av anleggsarbeid for fjerning av skyteanleggene for kavaleriet ved Haukberget. Tiltakene for tilbakeføring av anlegg og Forsvarets rydding av eksplosivrester i terrenget videreføres i 2010. For 2010 foreslås det avsatt 40 mill. kroner til formålet.

Som følge av Forsvarets endrede behov for skyte- og øvingsfelt, gjennomføres nødvendig miljøsanering av 14 utrangerte skyte- og øvingsfelt for å klargjøre disse for avhending. Miljøsaneringen startet i 2009 og planlegges gjennomført i perioden frem til 2013. For 2010 foreslås det avsatt 13 mill. kroner til formålet.

Hav- og miljøkartlegging i nordområdene

Bl.a. på oppdrag fra Forsvarsdepartementet utfører Forsvarets forskningsinstitutt hav- og miljøkartleg-

ging i nordområdene. Det er foreslått avsatt 16,7 mill. kroner til formålet i 2010.

Elektromagnetisk felt og reproduksjonshelse

Universitetet i Bergen har fått økonomisk støtte til å gjennomføre et forskningsprosjekt om elektromagnetisk felt og reproduksjonshelse. Prosjektet er en oppfølging av tidligere forskning på denne problematikken i Sjøforsvaret og videreføres i 2010. Det er foreslått avsatt i underkant av 1,6 mill. kroner til formålet i 2010.

Forsvarsdepartementets støtte til analyse, plan og utviklingsarbeid

I tråd med beskrivelsen i St.prp. nr. 48 (2007–2008), jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008), videreutvikles forsvarssektorens langtidspanleggingsprosess. Det legges opp til at utviklingen av forsvarssektoren skal skje gjennom et mer kontinuerlig strategisk og langsiktig utviklingsarbeid med utgangspunkt i det integrerte Forsvardepartementet. I denne sammenheng vil departementet i større grad selv initiere utredninger og analyser, både internt og fra eksterne fagmiljøer, og i enkelte tilfeller også trekke inn ekstern ekspertise for å støtte utvikling av metoder og verktøy, i tillegg til kvalitetssikring av arbeid. Det er foreslått avsatt 9,9 mill. kroner til formålet i 2010.

Post 43 Til disposisjon for Forsvarsdepartementet

Posten vil bli benyttet til dekning av uforutsette utgifter som trenger rask avklaring og videreføres på samme nominelle nivå i 2010 som saldert budsjett 2009.

Post 71 Overføring til andre

Korrigert for budsjettekniske endringer er posten videreført på samme nivå som saldert budsjett 2009.

Nasjonalt opplysningskontor i tilfelle krig og annen væpnet konflikt

I tråd med Genevekonvensjonene III og IV av 12. august 1949 om hhv. behandling av krigsfanger og beskyttelse av sivile i krigstid, samt Tilleggsprotokoll I av 1977 til Genevekonvensjonene, har statspartene en plikt til å opprette og drifte et nasjonalt opplysningskontor. Opplysningskontoret skal opprettes straks etter fiendtlighetens åpning eller okkupasjon, og skal motta og videresende

opplysninger om krigsfanger og beskyttede personer som befinner seg i statens makt. Norges Røde Kors har fra 2007 påtatt seg dette ansvaret på vegne av Norge gjennom avtale med Forsvarsdepartementet.

Det årlige tilskuddet, som også vil inkludere utgifter til å delta i øvelser, samt kompetanseheving innenfor faget krigens folkerett/internasjonalt humanitærrett, videreføres i 2010 på samme nivå som saldert budsjett 2009 og forventes ikke å overstige 0,5 mill. kroner i 2010.

Støtte til frivillige organisasjoner

Forsvarsdepartementet bidrar til en rekke frivillige organisasjoner som støtter opp om Forsvarets oppgaver og bidrar til å styrke befolkningens kunnskap om, og forståelse for norsk sikkerhets- og forsvarspolitik. Den aktivitet som de frivillige organisasjonene yter skal være et supplement til Forsvarets måloppnåelse. En andel av midlene skal fortsatt tildeles som prosjektstøtte. Regjeringen vil fortsette å prioritere aktivitet knyttet til veteranarbeid. På den bakgrunn vil støtten til Norges veteranforbund for internasjonale operasjoner videreføres i tillegg til at regjeringen foreslår å tildele midlertidig driftstøtte for 2010 til Veteranforbundet SIOPS. Forsvarsdepartementet vil fortsette å utvikle dialogen og samhandlingen med de frivillige organisasjonene i 2010.

Post 78 Norges tilskudd til NATOs driftsbudsjett

Korrigert for priskompensasjon er posten reelt økt med 38 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009 som i hovedsak skyldes kostnader knyttet til strategisk lufttransportkapasitet, C-17-initiativet.

Posten dekker Norges bidrag til driftsbudsjettene i NATO som omfatter drift av kommandostruktur, overvåkings- og kommunikasjonssystemer, øving av NATO-styrker, pensjonsutbetalinger og den fellesfinansierte delen av NATO-ledede operasjoner. Videre dekker posten Norges tilknytning til materiellsamarbeidet innenfor rammen av det forsvarspolitiske samarbeidet i EU.

I tillegg dekker posten bl.a. den norske andelen av kostnader til bruk og drift av C-17-flyene i det multinasjonale samarbeidet for strategisk lufttransportkapasitet, samt kostnader ved *NATO Airlift Management Agency* (NAMA). Personellkostnader knyttet til norske stillinger ved *Heavy Airlift Wing* (HAW) i dette samarbeidet synliggjøres på kapittel 1725. Det forventes at totalkostnaden for drift av C-17 på sikt dekkes inn av innsparinger på leie av sivil lufttransportkapasitet.

Kap. 4719 Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsinntekter	2 306		
16	Refusjon av foreldrepenger	10		
18	Refusjon av sykepenger	19		
	Sum kap. 4719	2 335		

Kap. 1720 Felles ledelse og kommandoapparat

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	1 721 511	1 917 920	2 642 083
50	Overføringer Statens Pensjonskasse, <i>kan overføres</i>	193 438	167 349	
70	Renter låneordningen, <i>kan overføres</i>	5 975	6 123	
	Sum kap. 1720	1 920 924	2 091 392	2 642 083

Post 01 Driftsutgifter

Posten økes nominelt med 724,2 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009. I hovedsak styrkes posten for å gjennomføre fellesoperative øvelser, trening for kommandoapparatet i krisehåndtering og videreutvikling av Forsvarets operative hovedkvarter i Bodø. Videre styrkes posten for å dekke økte utgif-

ter til driftsstabilisering av Forsvarets felles integrert forvaltningssystem, samtidig som utviklingen av nettverksbaserte kapasiteter og kritiske områder innenfor informasjonsinfrastruktur og sanitet styrkes.

Nedenfor følger tekniske endringer som gir faktisk endring ift. saldert budsjett 2009:

Tabell 4.6 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2009–2010	724,2
Lønns-, soldat- og priskompensasjon	-38,1
Endringer justert for kompensasjoner	686,1
Teknisk justering husleie	11,4
Netto endring mellom kap. 1720 og kap. 1725, jf. omtale under tabellen	-548,2
Overføring av rettighetsreiser fra kap. 1720 til kap. 1740	15,0
Overføring av midler til EBA for alliert treningssenter fra kap. 1740 til kap. 1720	-29,9
Overføring av midler for gradert nettverk fra kap. 1719 til kap. 1720	-3,0
Overføring av midler for vedlikehold av miljødatabase fra kap. 1720 til kap. 1719	3,2
Overføring av miljøvern (FB) fra kap. 1719 til kap. 1720	-2,0
Overføring av ansvar for arealplanlegging (FB) fra kap. 1719 til kap. 1720	-6,7
Reell endring av posten	125,9
Effekt av interneffektivisering iht. langtidsplanen 2009–2012 og andre forhold	33,5
Faktisk endring av posten	159,4

I tråd med Innst. S. nr. 318 (2007–2008) til St.prp. nr. 48 (2007–2008), og St.prp. nr. 1 (2008–2009) har Forsvarets ledelses- og kommandostruktur blitt noe endret. For å få bedre samsvar mellom organisasjon og kapittelinndeling i budsjettet, og derigjennom bedre sammenheng mellom ansvar og myndighet, foreslås det en justering av avdelinger mellom kapitlene 1720 og 1725 ift. tidligere år. Kapittel 1720 vil etter denne justeringen omfatte forsvarssjefens direkte underlagte sjefer som ikke har eget kapittel. Kapittel 1725 vil bestå av Forsvarsstaben med underlagte fellesinstitusjoner. Som en følge av flyttingen av Forsvarsstaben fra kapittel 1720 til kapittel 1725, flyttes også postene 50 og 70 til kapittel 1725.

Utover den reelle budsjettmessige endringen kommer effekter av interneffektivisering i tråd med langtidsplanen og reduserte utgifter for tjenester fra Forsvarets logistikkorganisasjon på 33,5 mill. kroner, slik at den faktiske styrking av kapitlet vil være 159,4 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009.

Generelt

Kapitlet omfatter Forsvarets operative hovedkvarter, Forsvaret høyskole, Forsvarets sanitet og Forsvarets informasjonsinfrastruktur.

Forsvarets operative kommandostruktur

Forsvarets operative kommandostruktur ledes av sjefen for Forsvarets operative hovedkvarter (FOH) og utgjør forsvarssjefens utøvende operative ledd. I tråd med Innst. S. nr. 318 (2007–2008) til St.prp. nr. 48 (2007–2008) ble FOH etablert på Reitan 1. august 2009. Resterende aktivitet vil flyttes fra Stavanger og den organisatoriske oppbyggingen på Reitan ferdigstilles i 2010.

Sjef FOH leder det operative hovedkvarteret, er rådgiver for forsvarssjefen i operative spørsmål, og utøver, på vegne av forsvarssjefen, operativ kommando over tildelte styrker for å løse pålagte oppdrag i Norge og i utlandet. Dette innebærer bl.a. ansvar for å koordinere øvingsvirksomheten i Forsvaret, herunder et spesielt ansvar ifm. planlegging og gjennomføring av fellesoperative øvelser og tilrettelegging for utenlandsk trening og øving i Norge.

Øvelser og trening

Alliert treningscenter er opprettet for å tilrettelegge for utenlandske enheter som trener i Norge. Senteret er underlagt FOH og har hovedsete på Porsangmoen, med dedikert infrastruktur

på Åsegarden og Evenes. *Center of Excellence/Cold Winter Operations* (COE/CWO) er akkreditert til NATO og ledes fra FOH. Senteret er etablert på Terningmoen.

Øvelse *Cold Response 2010* er Forsvarets høyest prioriterte øvelse i 2010. Øvelsen er en felleoperativ og multinasjonal øvelse med deltagelse fra allierte og partnerland og gjennomføres i Nord-Norge. *Cold Response 2010* gjennomføres for å vedlikeholde og videreutvikle viktig kompetanse i Forsvarets operative ledelse og hos våre styrker når det gjelder planlegging og gjennomføring av fellesoperasjoner innenfor en flernasjonal ramme.

Forsvarets høyskole

Forsvarets høyskole (FHS) skal i 2010 fortsette utviklingen av en integrert kompetanseorganisasjon med vekt på oppgavene akkreditert utdanning, forskning og utvikling, og formidling. FHS har ansvaret for koordinering av all utdanningsvirksomhet i Forsvaret. Med utgangspunkt i det økte fokus på sikkerhetspolitiske og militærstrategiske spørsmål knyttet til Asia generelt, og Kina spesielt, legges det opp til økt kompetansebygging på dette området. FHS videreutvikler sin kompetanse innenfor erfaringshåndtering, genderperspektivet i konflikter og militær støtte til sikkerhetsreform. Kompetanse innenfor disse områdene vil være gjensidig forsterkende og relevansen for Forsvaret sikres ved tilknytning til undervisning, doktrineutvikling, forskning og operasjoner. Dette innbefatter også oppfølging av FNs Sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, krig og sikkerhet.

Voksenopplæringen, som en del av Forsvarets høyskole, skal være en brobygger mellom tiden før, under og etter tjenesten i Forsvaret, og kompenserer for tap av utdanning og yrkespraksis som følge av lovbestemt førstegangstjeneste. Aktivitetsnivået til voksenopplæringen tilpasses behovet i 2010.

Forsvarets sanitet

Forsvarets sanitet yter helse- og veterinærtjenester til Forsvarets personell og avdelinger i tjeneste nasjonalt og i operasjoner i utlandet. Arbeidet med videreutvikling av Forsvarets medisinske kapasiteter fortsetter i 2010. Forsvarets sanitet vil i 2010 levere sanitetskapasiteter til operasjoner i utlandet (Tsjad, Afghanistan og Afrikas horn). Det er derfor viktig at evnen til utholdenhet videreutvikles. Sammen med berørte fagdepartement har Forsvarsdepartementet i 2009 arbeidet med å vurdere muligheter for et utdypet samarbeid og samordningsgevinster mellom Forsvaret og det sivile hel-

sevesen. Utrekningsarbeidet er planlagt slutført ila. høsten 2009. Samarbeidet innenfor militærmedisin mellom Norge, Serbia og Makedonia videreføres. Så langt har dette samarbeidet resultert i at Makedonia støtter det norske feltsykehuset i Afghanistan med medisinsk personell og at Serbia tilsvarende støtter det norske FN-sykehuset i Tsjad.

Nasjonal militærmedisinsk poliklinikk vil i 2010 videreføre psykiatrikapasiteten for å følge opp veteraner fra operasjoner i utlandet det første året etter hjemkomsten.

Forsvarets informasjonsinfrastruktur

Sjef for Forsvarets informasjonsinfrastruktur (sjef INI) er etablert for å ivareta en enhetlig og helhetlig ledelse og styring av Forsvarets samlede res-

surser innenfor informasjons- og kommunikasjons-teknologi (IKT). Dette vil styrke, bedre kontrollen med og øke effektiv utnyttelse av IKT-ressursene. Sjef INI skal også bidra til å styre utviklingen mot et nettverksbasert forsvar.

For å sikre tilfredsstillende driftsstabilisering av Felles integrert forvaltningssystem – økonomiprojektet (FIF 2.0) settes det av ekstra midler i 2010.

Nasjonal enhet for å støtte deployering av norske styrker nasjonalt og internasjonalt (KKIS-enhet) vil i 2010 videreføre den oppbygging som fant sted i 2009 for å ivareta deployering, etablering, drift, overvåking og beskyttelse av IKT-løsninger for norske avdelinger, spesielt ved operasjoner i utlandet.

Kap. 4720 Felles ledelse og kommandoapparat

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsinntekter	12 920	2 267	20 641
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	104		
16	Refusjon av foreldrepenger	4 325		
17	Refusjon lærlinger	3 174		
18	Refusjon av sykepenger	6 137		
70	Renter låneordning	178	202	
90	Lån til boligformål	1 685	2 835	
	Sum kap. 4720	28 523	5 304	20 641

Jf. forklaring til kapittel 1720 er det foretatt endringer for å få bedre samsvar mellom organisasjon og kapittelinndeling i budsjettet. Som følge av dette er postene 70 og 90 flyttet til kapittel 4725.

Post 01 Driftsinntekter

Posten er reelt videreført på samme nivå som 2009. I all hovedsak skyldes endringen de kapittelvise endringene mellom kapittel 1720 og kapittel 1725 som beskrevet tidligere.

Kap. 1723 Nasjonal sikkerhetsmyndighet

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	116 023	108 333	112 074
	Sum kap. 1723	116 023	108 333	112 074

Post 01 Driftsutgifter

Posten er reelt økt med 2,4 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009, hvorav 2 mill. kroner er knyttet til Norges deltagelse i det europeiske satellitnavigasjonsprogrammet *Galileo*. Dette er en del av Norges bidrag til utbyggingen av programmet og hvor de øvrige utgiftene skal dekkes over budsjettet til Nærings- og handelsdepartementet.

Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) er et sivilt direktorat, administrativt underlagt Forsvarsdepartementet, og med en delt ansvarslinje til hhv. Justisdepartementet i sivil sektor og Forsvarsdepartementet i militær sektor. NSM er, ved siden av Politiets sikkerhetstjeneste og Etterretningstjenesten, en av de tre hemmelige tjenester i Norge.

NSM skal, iht. lov av 20. mars 1998 nr. 10 om forebyggende sikkerhetstjeneste (sikkerhetsloven), ha et kontrollerende og koordinerende ansvar for sikkerhetstiltak i tilknytning til forebyggende sikkerhetstjeneste. Dette omfatter alle tiltak for å sikre skjermingsverdig informasjon og objekter mot sikkerhetstruende virksomhet. Ansvarer omfatter så vel offentlig forvaltning som de deler av privat sektor som gjennom sin virksomhet må håndtere sikkerhetsgradert informasjon eller som, ved særskilt vedtak, er omfattet av sikkerhetsloven. Ansvarer for forebyggende sikkerhet ligger hos den enkelte virksomhet. NSM fører tilsyn med

tilstanden innenfor forebyggende sikkerhet. NSM er i tillegg sertifiseringsmyndighet for sikkerhet i IT-produkter og -systemer.

NorCERT er en integrert funksjon samlet og organisert i NSM. NorCERT bidrar gjennom løpende operativ virksomhet med effektive tiltak mot internettrusler og -angrep mot virksomheter med viktige samfunnsfunksjoner. Samtidig etablerer NorCERT nettverk og kompetanse som beredskap mot fremtidige alvorlige IKT-anslag mot Norge. Varslingssystem for digital infrastruktur er en del av NorCERT og yter en tjeneste som reduserer sårbarheten til sentrale aktører i norsk næringsliv.

NorCERT er organisert som en del av NSM og er forutsatt brukerfinansiert. Det er prinsipielle sider knyttet til ordningen med brukerbetaling der også private virksomheter underlagt sikkerhetsloven bidrar, samtidig som NSM har tilsynsansvar for disse. Regjeringen tar derfor i 2010 sikte på å se nærmere på finansieringsordningen og andre forhold knyttet til NorCERTs oppgaver, sammenholdt med NSMs tilsynsoppgaver. Forsvarsdepartementet og Justis- og politidepartementet har nedsatt en egen arbeidsgruppe som bl.a. skal se nærmere på etatsstyringen av NSM, NSMs oppgaveportefølje og virkemidler som kan bidra til en fremtidsrettet innretning og hensiktsmessig ressursbruk. Rapporten vil bli ferdigstilt ila. 2009.

Kap. 4723 Nasjonal sikkerhetsmyndighet

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsinntekter	8 102	2 819	2 523
16	Refusjon av foreldrepenger	1 100		
18	Refusjon av sykepenger	675		
	Sum kap. 4723	9 877	2 819	2 523

Post 01 Driftsinntekter

Posten er reelt redusert med 0,4 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009.

Kap. 1725 Fellesinstitusjoner og -utgifter under Forsvarsstaben

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	2 438 280	2 393 548	1 715 903
50	Overføring Statens Pensjonskasse, <i>kan overføres</i>			130 597
70	Renter låneordning, <i>kan overføres</i>			5 964
	Sum kap. 1725	2 438 280	2 393 548	1 852 464

Post 01 Driftsutgifter

Posten reduseres nominelt med 677,6 mill. kroner. Denne reduksjonen skyldes i hovedsak overføringen av avdelinger mellom kapitlene 1720 og 1725, samt overføringen av budsjettansvaret for Forsvarets kompetansesenter for logistikk og operativ støtte til Hæren på kapittel 1731. Endringene i personelloven og etableringen av den særskilte kom-

pensasjonsordning for erstatningssaker innebærer et større ansvar for å ivareta personell som har pådratt seg psykiske belastningsskader som følge av deltagelse i operasjoner i utlandet, jf. del I, 1. Hovedmål og prioriteringer. Det er lagt inn en økning på 50 mill. kroner på posten for å ivareta dette.

Nedenfor følger tekniske endringer som gir faktisk endring ift. saldert budsjett 2009:

Tabell 4.7 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2009–2010	-677,6
Lønns-, soldat- og priskompensasjon	-14,3
Endringer justert for kompensasjoner	-691,9
Teknisk justert husleie	1,8
Netto endring mellom kap. 1720 og kap. 1725, jf. omtale nedenfor	548,2
Overføring av budsjettansvaret for NORDCAPS, strategisk sjø- og lufttransport fra kap. 1719 til kap. 1725	-19,1
Overføring av budsjettansvaret for NMR SHAPE fra kap. 1719 til kap. 1725	-57,8
Overføring av budsjettansvaret for Forsvarets kompetansesenter for logistikk og operativ støtte fra kap. 1725 til kap. 1731	276,3
Overføring av budsjettansvaret for Forsvarets materielltilsyn fra kap. 1740 til kap. 1725	-7,7
Overføring av budsjettansvaret knyttet til medieoppfølging fra kap. 1700 til kap. 1725	-3,1
Overføring av ansvar for Akershus kommandantskap/festningsverk fra kap. 1725 til kap. 1795	2,9
Overføring av budsjettansvar for Avdeling for operasjons- og beredskapsplanlegging fra kap. 1700 til kap. 1725	-34,7
Kompensasjon for skattlegging av fordel av fri bolig for statstjeneste i utlandet	-7,5
Reell endring av posten	7,4
Effekt av interneffektivisering iht. langtidsplanen 2009–2012 og andre forhold	10,0
Faktisk endring av posten	17,4

Posten er endret som følge av en planlagt reduksjon i bemanningen i tråd med langtidsplanen, avslutning av arkivprosjektet og reduserte utgifter

knyttet til avgangsstimulerende tiltak for personell som har sluttet i Forsvaret. Reelt sett er posten økt med 7,4 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009.

Utover den reelle budsjettmessige endringen kommer effekten av interneffektivisering i tråd med langtidsplanen på 10 mill. kroner, slik at den faktiske styrkingen av kapitlet vil være 17,4 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009.

Generelt

Forsvarets ledelses- og kommandostruktur er blitt endret i tråd med Innst. S. nr. 318 (2007–2008) til St.prp. nr. 48 (2007–2008). Som følge av dette har plasseringen av avdelinger under kapitlene 1720 og 1725 blitt justert, jf. forklaringene under kapittel 1720.

Kapittel 1725 omfatter Forsvarsstaben, Forsvarets mediesenter, Forsvarets Forum, Forsvarets sikkerhetstjeneste, Vernepliktsverket, Forsvarets personelltjenester, Forsvarets lønnsadministrasjon, Forsvarets regnskapsadministrasjon, Forsvarets materielltilsyn, Feltprestkorpsset, Forsvarets militærgeografiske tjeneste og Forsvarets skole i etterretning og sikkerhet.

Forsvarsstaben

Forsvarsstaben har, på vegne av forsvarssjefen, gjennomførings- og oppfølgingsansvaret for de oppdrag etaten pålegges. Forsvarsstaben er tilført hovedtyngden av de operasjonsfunksjonene som lå i Forsvarsdepartementet for å styrke evnen til helhetlig planlegging, styring og oppfølging av den daglige virksomheten, herunder også planlegging og styring av operativ virksomhet, inkl. planlagte og pågående operasjoner.

Avdelinger under Forsvarsstaben

Forsvarets personelltjenester vil i 2010 legge vekt på tiltak for å rekruttere personell med riktig kom-

petanse til Forsvaret og fokusere på å øke kvinneandelen blant militært personell.

Vernepliktsverket (VPV) har det koordinerende ansvaret for rekrutteringsvirksomheten i Forsvaret og rekrutterer kvinner og menn til tjeneste og utdanning i hele totalforsvaret. I tillegg har VPV ansvaret for å forvalte alle vernepliktige mannskaper og befal. VPV gjennomfører innledende søknadsbehandling og har ansvar for felles opptak og seleksjon til Forsvarets grunnleggende utdanninger. I 2010 vil det bli lagt vekt på videre implementering av ny, todelt sesjonsordning og pliktig sesjon for kvinner.

For øvrige avdelinger under kapitlet, vil aktiviteten i 2010 videreføres på 2009-nivå.

Post 50 Overføringer til Statens pensjonskasse

Posten gjelder utgifter til førtidspensjonering av sivile før Folketrygden overtar ansvaret. Korrigert for priskompensasjon foreslås posten redusert med 39,5 mill. kroner i 2010 sammenlignet med saldert budsjett 2009. Reduksjonen er en korrigerende for at et større antall førtidspensjonerte sivile kommer inn under folketrygdsordningen grunnet alder som en følge av at ordningen med slik førtidspensjonering opphørte 31. desember 2005.

Post 70 Renter låneordning

Posten gjelder utgifter til rentestønning for å dekke differansen mellom utlånsrenten i Befalets låneordning og markedsrenten, samt utbetalinger av garantiansvar. Posten foreslås i hovedsak videreført i 2010 på samme nivå som i 2009.

Kap. 4725 Fellesinstitusjoner og -inntekter under Forsvarsstaben

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsinntekter	58 889	40 590	30 113
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	20		
16	Refusjon av foreldrepenger	5 520		

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
17	Refusjon lærlinger	1 857		
18	Refusjon av sykepenger	7 654		
70	Renter låneordning			36
90	Lån til boligformål			648
	Sum kap. 4725	73 940	40 590	30 797

Post 01 Driftsinntekter

Posten er reelt redusert med 11,4 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009. I all hovedsak skyldes end-

ringen de kapittelvise endringene mellom kapitlene 1720 og 1725 som beskrevet tidligere.

Kap. 1731 Hæren

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	4 020 170	4 275 893	4 561 305
	Sum kap. 1731	4 020 170	4 275 893	4 561 305

Post 01 Driftsutgifter

Posten økes nominelt med 285,4 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009. I tråd med målsettingen om å bedre den operative virksomheten er Hæren betydelig styrket de senere årene. I 2010 legger regjeringen opp til å videreføre det nivået som er nådd etter fortsatt oppbygging også i 2009. Særlig

viktig er arbeidet med å bedre utdanningen forut for deltagelse i operasjoner i utlandet. Innfasingen av nye pansrede kjøretøy fortsetter i 2010. Antall vernepliktige, og trenings- og øvingsaktiviteten videreføres i 2010 på tilsvarende nivå som i 2009.

Nedenfor følger tekniske endringer som gir faktisk endring ift. saldert budsjett 2009:

Tabell 4.8 Budsjettekniske endringer

(i mill. kr)	
Nominell endring 2009–2010	285,4
Lønns- og priskompensasjon	-76,4
Endringer justert for lønns-, soldat- og priskompensasjon	209,0
Teknisk justering husleie	-13,7
Overføring av Forsvarets kompetansesenter for logistikk og operativ støtte fra kap. 1725 til kap. 1731	-276,3
Overføring av stillinger fra kap. 1740 til kap. 1731	-2,7
Reell endring av posten	-83,7
Effekt av interneffektivisering iht. langtidsplanen 2009–2012 og andre forhold	95,9
Faktisk endring av posten	12,2

Utover den reelle budsjettmessige endringen kommer effekter av interneffektivisering og base- og strukturtiltak i tråd med langtidsplanen, reduserte utgifter for tjenester fra Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) og innsparinger på reise- og kursvirksomheten på 95,9 mill. kroner, slik at den faktiske styrkingen av kapitlet vil være 12,2 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009.

Overordnede oppgaver

Hæren produserer avdelinger og personell for bruk både nasjonalt og i utlandet i fred, krise og krig. I 2010 vil Hæren være løpende engasjert i oppdrag nasjonalt og stille bidrag til operasjoner i utlandet, hovedsaklig i Afghanistan. Hærens bidrag til operasjoner i utlandet omfatter hele spennet fra regulære stridsoppdrag til vakt og sikring, overvåking, opplæring og andre støttefunksjoner. Ambisjonen videreføres på 2009-nivå.

Hæren har vært en vesentlig bidragsyter til operasjoner i utlandet. Pga. operasjonenes art, har Hærens personell over tid hatt en større belastning enn personell fra de øvrige forsvarsgrenene. Av den grunn har Forsvaret i større grad valgt å benytte personell fra de øvrige forsvarsgrenene til å ivareta stillinger i operasjoner i utlandet som ikke krever spesiell landmilitær kompetanse. Dette bidrar til en bedre spredning av så vel kompetanse som belastning.

Kjernen i Hærens virksomhet er evnen til å gjennomføre taktiske samvirkeoperasjoner i hele konfliktspennet i en fellesoperativ ramme. Brigaden er rammeverket for å levere bidrag til pågående operasjoner i utlandet, og samtidig utdanne og stille godt trente styrker tilgjengelig for nasjonal innsats, for beredskap for krise og krig, eller daglig innsats som ved grensevakt og Hans Majestet Kongens Garde. Trening og øving er en forutsetning for å kunne delta i nasjonal beredskap og stille avdelinger til operasjoner i utlandet.

Organisasjon og styrkestruktur

Hærens organisasjon vil bli videreført i 2010 med konsentrasjon til de to geografiske tyngdepunktene Indre Troms og Østerdalen. I tråd med langtidsplanen er generalinspektøren for Hæren med tilhørende stab flyttet fra Oslo til Bardufoss.

Hærens nye ledelse er organisert sammen med kompetanse, miljø og funksjoner fra underliggende nivåer for å skape et tydelig, robust og ansvarlig ledelsesnivå for den underlagte virksomheten. Som følge av dette tiltaket er Hærens styrker (HSTY) lagt ned som eget organisasjonsledd i Hæren, jf. St.prp. nr. 1 (2008–2009). Hærens trans-

formasjons- og doktrinekommandos (TRADOK) virkeområde vil endres til å i større grad ivareta en våpenskolerolle for Hæren, og konsentreres om å støtte opp med fagkompetanse, utdanning, trening og utvikling av troppeartene og brigaden. I denne forbindelse vil TRADOK endre navn til Hærens våpenskole og ledelsen flyttes fra Linderud leir til Østerdal garnison pga. nærhet til underlagte avdelinger.

Hærens krigsskole videreføres på Linderud.

En robust og bærekraftig brigadekommando videreutvikles som høyeste taktiske kommandonivå i Hæren. 2. bataljon på Skjold fortsetter utviklingen mot en letpansret oppsetning og jegerutdanningen etableres på Setermoen. Porsangmoen vil i 2010 avvikles som garnison for Hæren.

Grensevakten videreføres og videreutvikles som en moderne, effektiv organisasjon for grenseovervåking og vil utføre sine oppgaver i samsvar med de krav som stilles til Schengen-avtalens yttergrense og Norges forpliktelser iht. Grenseavtalen av 1949.

Hans Majestet Kongens Garde videreføres i Husebyleiren i Oslo.

Hærens investeringer vil fortsatt primært være rettet mot modernisering av brigadens avdelinger, jf. kapittel 1760, post 45.

Forsvarets kompetansesenter for logistikk og operativ støtte (FKL) videreutvikles og styrkes. FKL har som oppgave å støtte styrkeproduksjonen innenfor logistikk og støttekapasiteter, forvaltningssystemer og virksomhetsprosesser, samt produsere operative leveranser til Forsvaret. Forsvarsdepartementet legger vekt på at FKL videreføres som en samlet enhet lokalisert og organisert i samsvar med langtidsplanen.

Ila. 2010 vil Hæren overta vedlikeholds- og støttefunksjoner fra Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO). Hæren vil bli gitt et mer helhetlig ansvar for sin virksomhet, herunder også støttefunksjoner knyttet til basedriften. Logistikkbasene vil bli videreutviklet. Oppsetningsansvaret vil overføres som følge av at en vesentlig del av styrkebrønnen for ressursene til logistikkbasene vil bli overført til forsvarsgrenene. Hæren vil i tillegg overta oppsetningsansvaret for de fellesressursene som understøtter logistikkbasene. De fellesoperative aspekter vil bli tillagt vekt, slik at ressursene i størst mulig grad benyttes på tvers av forsvarsgrenene.

Personell, utdanning og kompetanse

Overføring og mottak av vedlikeholds- og støttefunksjoner fra FLO er en sentral oppgave i 2010. Det vil bli lagt stor vekt på å videreutvikle den nylig omstilte ledelses- og styringsstrukturen i Hæren,

samtidig som store deler av støttesystemene er under omstilling. I tillegg skal grunnproduksjonen og leveransene opprettholdes på et relativt høyt nivå også i 2010.

Hæren rekrutterte svært godt til grunnleggende utdanninger i 2009, både mht. soldater og befal. Dette arbeidet vil bli videreført i 2010. Samtidig vil utdanningsinstitusjonene fortsette arbeidet med å samordne utdanningen mellom nivåene og mellom grenstabene for å legge til rette for en effektiv ressursbruk og høynet kvalitet.

Hæren vil i 2010 fokusere ytterligere på tiltak for å opprettholde nyrekruttering på dagens nivå, men med et tydeligere fokus på markedsføring mot og rekruttering av kvinner. Det er videre viktig å opprettholde nødvendig rekruttering for å opprettholde kvaliteten ved Hærens hurtige reaksjonsstyrker, Forsvarets spesialkommando/Hærens jegerkommando og avdelinger som rekrutterer til operasjoner i utlandet.

Kap. 4731 Hæren

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsinntekter	11 223	3 545	3 625
16	Refusjon av foreldrepenger	10 263		
17	Refusjon lærlinger	853		
18	Refusjon av sykepenger	9 900		
	Sum kap. 4731	32 239	3 545	3 625

Post 01 Driftsinntekter

Posten er reelt videreført ift. saldert budsjett 2009.

Kap. 1732 Sjøforsvaret

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	2 893 670	3 093 100	3 158 848
	Sum kap. 1732	2 893 670	3 093 100	3 158 848

Post 01 Driftsutgifter

Posten økes nominelt med 65,8 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009. Økningen i 2010 dekker utgifter knyttet til økt behov for utdanning, personell, materielldrift og vedlikehold som en følge av innfasingen av den nye strukturen. Innfasing av Fridtjof Nansen- og Skjold-klasse fartøyer gir et svært

moderne og styrket sjøforsvar med bedret evne til tilstedeværelse i nord. Også i kommende år legges det opp til en styrking av driften ifm. innfasing av ytterligere fartøyer samt forberedelser til mottak av NH-90 helikoptre.

Nedenfor følger tekniske endringer som gir faktisk endring ift. saldert budsjett 2009:

Tabell 4.9 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2009–2010	65,8
Lønns-, pris- og soldatkompensasjoner	-46,3
Endringer justert for kompensasjoner	19,5
Teknisk justering husleie	-4,8
Overført budsjettansvar for kanonhus fra kap. 1732 til kap. 1790	0,9
Redusert kompensasjon av NO _x -avgift	2,0
Reell endring av posten	17,6
Effekt av interneffektivisering iht. langtidsplanen 2009–2012 og andre forhold	49,2
Faktisk endring av posten	66,8

Utover den reelle budsjettmessige endringen kommer effekten av interneffektivisering i tråd med langtidsplanen, reduserte utgifter for tjenester fra Forsvarets logistikkorganisasjon og innsparinger på reise- og kursvirksomheten på 49,2 mill. kroner, slik at den faktiske styrkingen av kapitlet vil være 66,8 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009.

Overordnede oppgaver

Sjøforsvaret skal styrkeprodusere og stille maritime kapasiteter til beredskap og innsats i hele spekteret fra fred til væpnet konflikt, nasjonalt og internasjonalt. Sjøforsvarets kapasiteter skal hevde suverenitet og suverene rettigheter, utøve myndighet og støtte opp om norske interesser. Tilstedeværelsen av Sjøforsvarets styrker skaper stabilitet, troverdighet og forutsigbarhet i samarbeid med statens øvrige myndigheter og etater. Aktiviteten i Sjøforsvaret vil også i 2010 prioriteres til å understøtte nordområdesatsingen.

Gjennom deltagelse i *Cold Response* og gjennomføring av egne øvelser i 2010, vil Sjøforsvaret vise tilstedeværelse og bygge kompetanse i samvirke med andre forsvarsgrener og i løsning av egne oppgaver.

Andre halvår 2010 vil ett mineryddingsfartøy stå på beredskap som del av *NATO Response Force* (NRF). Den totale øvings- og seilingsaktiviteten i Sjøforsvaret vil bli opprettholdt på tilsvarende nivå som i 2009, men med en økt aktivitet innenfor MTB-våpenet, som mottar nye fartøyer ila. året.

Organisasjon og styrkestruktur

Generalinspektøren for Sjøforsvaret med stab ble i 2009 lokalisert til Haakonvern orlogsstasjon. Ila 2010 forventes samtlige Fridtjof Nansen- og Skjoldklasse fartøyer å være satt i drift eller under innfa-

sing. Oppgradering av minerydderne forventes slutført, mens oppdatering av undervannsbåter vil pågå. Marinens jegervåpen videreutvikles gjennom en gradvis oppbemanning. Sjøforsvarets struktur er planlagt styrket med anskaffelse av nytt logistikkfartøy etter inneværende langtidsperiode, jf. Stortingets behandling av Innst. S. nr. 370 (2008–2009) til St.prp. nr. 70 (2008–2009) «Investeringar i Forsvaret».

Gjennom økningen i antall overflatefartøyer vil Sjøforsvarets operative kapasitet øke ila. 2010, selv om ikke alle de nye fartøyene har full operativ kapasitet før de er fullt utrustet, testet og besetningene utdannet. I den forbindelse er innfasingen av NH-90 helikoptre og nytt sjømålsmissil spesielt viktig.

Personell, utdanning og kompetanse

Også i 2010 vil Sjøforsvaret arbeide med å videreutvikle kompetansen som kreves i den nye strukturen gjennom tiltak som bl.a. rekruttering, kompetanseutvikling, omskolering, samt målrettede tiltak for å beholde stadig tjenestegjørende personell. Personellstrukturen vil i 2010 bli vurdert ytterligere med tanke på å sikre en struktur som er balansert over tid mht. antall, kompetanse- og alderssammensetning. Innføringen av avdelingsbefal skjer gradvis etter hvert som ressurser frigjøres og personell utdannes.

Sjøforsvarets skoler ivaretar utdanningsbehovet til hele Sjøforsvaret, inkl. Kystvakten. Virksomheten er modernisert, rettet inn mot ny struktur, og tilpasset gjeldende befalsordning. Behovet for spesial- og fagkompetanse øker i den nye strukturen. Dette vil nødvendiggjøre økt erfarings- og kompetansenivå, og styrket kontinuitet på lavere nivå, noe som er vesentlig for å realisere avdelingsbefalsordningen i Sjøforsvaret. Samlingen av

utdanningsvirksomheten i Bergen øker muligheten til å skape og opprettholde et moderne utdanningstilbud basert på et solid kompetansegrunnlag innenfor alle relevante områder.

Øving og trening i Sjøforsvaret i 2010 skal videreutvikle alle elementer i Sjøforsvaret. Evnen til å lede og operere i en sammensatt maritim styrke vil bli vektlagt med fortsatt fokus på *Norwegian Task Group* (NORTG). Konseptet skal videreutvikles rundt ledelseelementet, kampsystemene og integrert logistikk. Dette vil gjøre NORTG i stand til å etablere og holde begrenset sjøkontroll under

nasjonal krisehåndtering, og øke evnen til å støtte relevante bidrag til operasjoner i utlandet. Trening og øving av nye og oppgraderte strukturelementer vil være et viktig bidrag til å etablere og opprettholde fartøyene på et tilfredsstillende operativt nivå, herunder spesielt øving og trening tilknyttet testing og kvalifisering av Fridtjof Nansen- og Skjold-klasse fartøyer. Marinejegerkommandoen har nylig stilt betydelige bidrag til operasjoner i utlandet og vil i 2010 fokusere på å gjenoppta normal aktivitet med tanke på beredskap og fremtidige operasjoner.

Kap. 4732 Sjøforsvaret

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsinntekter	47 387	23 672	24 205
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	12		
16	Refusjon av foreldrepenger	5 579		
17	Refusjon lærlinger	2 826		
18	Refusjon av sykepenger	5 873		
	Sum kap. 4732	61 677	23 672	24 205

Post 01 Driftsinntekter

Posten er reelt videreført ift. saldert budsjett 2009.

Kap. 1733 Luftforsvaret

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	3 495 706	3 711 208	3 725 002
	Sum kap. 1733	3 495 706	3 711 208	3 725 002

Post 01 Driftsutgifter

Posten er nominelt økt med 13,8 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009. Nordområdene vil fortsatt være hovedfokus for flyoperativ aktivitet og Luftforsvaret vil videreføre aktiviteten for kampfly og maritime overvåkingsfly. De to siste av fire C-130J transportfly er planlagt innfaset i 2010 og Luftfor-

svaret vil derved få økt transportflykapasitet. Luftforsvaret vil i tillegg fortsette testprogrammet av NH-90 maritime helikoptre samt gjennomføre pågående oppgraderinger av P-3 Orion maritime overvåkingsfly.

Nedenfor følger tekniske endringer som gir faktisk endring ift. saldert budsjett 2009:

Tabell 4.10 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2009–2010	13,8
Lønns-, soldat- og priskompensasjon	-57,8
Endringer justert for kompensasjoner	-44,0
Teknisk justering husleie	-62,8
Redusert kompensasjon av NO _x -avgift	0,4
Tilbakeføring av drivstoffkompensasjon fra 2009	22,0
Reell endring av posten	-88,4
Effekt av interneffektivisering iht. langtidsplanen 2009–2012 og andre forhold	65,0
Faktisk endring av posten	-19,4

Utover den reelle budsjettmessige endringen kommer effekten av interneffektivisering i tråd med langtidsplanen, reduserte kostnader for tjenester fra Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) og innsparinger på reise- og kursvirksomhet på 65 mill. kroner. I tillegg er det planlagt en mindre reduksjon i aktivitet ved skoler og avdelinger på ca. 19 mill. kroner. Dette vil samlet sett gi en videreføring av 2009-nivået. Luftforsvaret vil fra 2010 gjennomføre en lavere takt i personelloppbyggingen enn gitt i langtidsplanen for å opprettholde balanse mellom aktivitet og personellstruktur.

Overordnede oppgaver

Luftforsvarets hovedoppgave er å styrkeprodusere luftmilitære kapasiteter til egen og Forsvarets fellesoperative styrkestruktur, og å stille styrker på kontinuerlig beredskap for luftovervåking, myndighetsutøvelse og suverenitetshevdelse. Deler av den luftoperative strukturen er tilgjengelig på kort varsel for operasjoner hjemme og ute. Luftforsvaret bidrar også i 2010 til operasjoner i utlandet, bl.a. med helikopterbidraget (*Norwegian Aeromedical Detachment* – NAD) i Afghanistan. Luftforsvaret viderefører også i 2010 oppdrag mht. ressurs- og miljøoppsyn over havområdene, samt søke- og redningsoperasjoner.

Trening og øving i Luftforsvaret i 2010 vil ha fokus på løsning av oppdrag i nordområdene, der evnen til bl.a. å håndtere evt. krenkelser på en troverdig måte opprettholdes. Luftforsvaret vil derfor prioritere ressurser til kampflysystemene og maritime overvåkingsfly. Disse systemene er mest kritiske for nasjonal suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse. I tillegg prioriterer Luftforsvaret produksjon til de nye C-130J transportflyene og støtte til operasjoner i utlandet.

Organisasjon og styrkestruktur

Generalinspektøren i Luftforsvaret med tilpasset stab er i 2009 midlertidig lokalisert til Rygge flystasjon. Endelig lokalisering vil bli vurdert og sett i sammenheng med Luftforsvarets fremtidige basestruktur. Luftforsvarets fremtidige basestruktur blir vurdert i lys av innføring av nye kampfly og evt. organisatoriske endringer vil bli forelagt Stortinget på hensiktsmessig måte.

Nedvalget av nytt kampfly ble foretatt i 2008 og Luftforsvaret vil forberede innfasingen av de nye kampflyene F-35. Gjennom oppgraderinger vil F-16 fortsatt videreutvikles som kampflysystem, inntil fremtidige kampfly er operative. Innføring av nye transportfly av typen C-130J og NH-90 helikoptre prioriteres i 2010. Lynx-helikoptrene utfases i takt med innfasingen av NH-90. Det utredes lokalisering av et tilpasset detasjement med NH-90 fra helikopterhovedbasen på Bardufoss flystasjon for å understøtte fregattvåpenet og Kystvakten i Sør-Norge, med nødvendig geografisk nærhet til de aktuelle fartøyene, i tråd med Stortingets behandling av Innst. S. nr. 318 (2007–2008) til St.prp. nr. 48 (2007–2008). Regjeringen kommer tilbake til Stortinget om saken på dertil egnet vis ila. 2010.

Ila. 2010 vil Luftforsvaret overta enkelte vedlikeholds- og støttefunksjoner fra Forsvarets logistikkorganisasjon. Mottaket av disse er en sentral oppgave i 2010. Luftforsvaret vil bli gitt et mer helhetlig ansvar for sin virksomhet, herunder også støttefunksjoner knyttet til basedriften. Logistikkbasene vil bli videreutviklet. Oppsetningsansvaret for logistikkbasene vil overføres som følge av at en vesentlig del av styrkebrønnen for ressursene til logistikkbasene vil bli overført til forsvarsgrenene.

Personell, utdanning og kompetanse

Luftforsvaret vil arbeide med å styrke luftmilitær fagkompetanse på alle nivå, samt styrkeprodusere tilstrekkelig personell til den operative strukturen og til Forsvarets logistikkorganisasjon. Luftforsvaret vil fortsette rekruttering av avdelingsbefal, og det vil være fokus på å videreutvikle og beholde

alle kategorier personell, herunder personell med spesial- og fagkompetanse.

Luftforsvaret forventer å fylle utdanningsbehovene i 2010 gjennom ordinær befalsskoleutdanning, grunnleggende befalskurs og direkterekruitering av personell med befalsutdanning til fagutdanning.

Kap. 4733 Luftforsvaret

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsinntekter	98 120	95 518	97 662
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	78		
16	Refusjon av foreldrepenger	4 105		
17	Refusjon lærlinger	486		
18	Refusjon av sykepenger	5 617		
	Sum kap. 4733	108 406	95 518	97 662

Posten er reelt videreført ift. saldert budsjett 2009. Inntektene relateres i hovedsak til samhandlingen med Rygge sivile lufthavn.

Kap. 1734 Heimevernet

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	1 091 937	1 009 790	1 001 921
	Sum kap. 1734	1 091 937	1 009 790	1 001 921

Post 01 Driftsutgifter

Posten reduseres nominelt med 7,9 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009. Heimevernet (HV) bygger videre på kvalitetsreformen med vekt på godt trente og utstyrte styrker. Prioriteringen av øvingsaktivitet for innsatsstyrken fortsetter og regjerin-

gen legger, som forutsatt i langtidsplanen, i tillegg opp til å trene deler av områdestrukturen i 2010. Kurs- og kompetansevirksomhet for befal og spesialister tilpasses øvrig aktivitet i 2010.

Nedenfor følger tekniske endringer som gir faktisk endring ift. saldert budsjett 2009:

Tabell 4.11 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2009–2010	-7,9
Lønns- og priskompensasjon	-15,2
Endringer justert for lønns-, soldat- og priskompensasjon	-23,1
Teknisk justering husleie	4,5
Overføring av Kongsvinger kommandantskap fra kap. 1734 til kap. 1795	1,8
Reell endring av posten	-16,8
Effekt av interneffektivisering iht. langtidsplanen 2009–2012 og andre forhold	22,2
Faktisk endring av posten	5,4

Utover den reelle budsjettmessige endringen kommer effekter av interneffektivisering og base- og strukturtiltak i tråd med langtidsplanen, reduserte utgifter for tjenester fra Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) og innsparinger på reise- og kursvirksomheten på 22,2 mill. kroner, slik at den faktiske styrkingen av kapitlet vil være 5,4 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009.

Overordnede oppgaver

HV skal ha evne til å beskytte viktig infrastruktur, støtte nasjonal krisehåndtering, forsterke militær tilstedeværelse i landet etter behov, og støtte det sivile samfunnet basert på det moderniserte totalforsvarskonseptet. HV har et territorielt ansvar og skal kunne forsterke annen militær virksomhet i utsatte områder. Videre skal HV ivareta andre typer spesielle oppdrag, så som forsterket grensevakt, styrkebeskyttelse, sikring av nasjonale styrker og mottak av allierte forsterkninger. HV har også en rolle ifm. samfunnssikkerhet og bistand ved kriser, og skal etter anmodning kunne yte bistand til sivile myndigheter iht. bistandsinstruksen. Det er en forutsetning at Forsvarets bistand er forenlig med Forsvarets primære oppgave og at sivilt personell og/eller materiell ikke strekker til. Dette omfatter i første rekke vakthold og sikring av viktige objekter og infrastruktur. HV skal ved behov ha rask reaksjonsevne og kunne opprettholde oppgavene over tid.

Trening og øving i HV skal danne grunnlag for konsept- og organisasjonsutvikling, og materiellanskaffelser. HV skal gjennomføre trening av innsatsstyrken og deler av forsterknings- og oppfølgingsstyrkene. Dette innebærer at om lag 90 pst. av innsatsstyrken skal trene 15 dager (soldater) og 20 dager (befal), mens den delen av forsterknings- og oppfølgingsstyrkene som øves skal trene fire dager (soldater) og seks dager (befal). Gjennom imple-

mentering av forutsetningene i kvalitetsreformen legger regjeringen med dette til rette for å nytte inntil 34 mill. kroner til trening av forsterknings- og oppfølgingsstyrkene. Dette vil gi trening av ca. 20 pst. av forsterknings- og oppfølgingsstyrkene mot ambisjonen på 50 pst. årlig ilt. 2012.

Selv om militære kapasiteter har prioritet, vil HV i tilknytning til øvelsene gjennomføre noe trening rettet mot fylker og sivile beredskapsstater. Dette vil være med på å sikre tilstedeværelse over hele landet.

Organisasjon og styrkestruktur

Generalinspektøren for Heimevernet med stab er flyttet fra ledelsesbygget på Akershus festning og lokalisert til nye lokaler i Oslo.

HV vil fortsatt være mobiliseringsbasert og organisert i elleve distrikter med innsats-, forsterknings- og oppfølgingsstyrker. Kvalitetsreformen videreføres med vekt på rask reaksjon med godt trente og godt utstyrte styrker med totalt 45 000 personell. Disse er fordelt på inntil 5 000 i innsatsstyrken, ca. 25 000 i forsterkningsstyrken og ca. 15 000 i oppfølgingsstyrken, alle med tilstedeværelse i alle landsdeler. Innsatsstyrkestrukturen vil være etablert ved inngangen til 2010.

HVs skole- og kompetansesenter videreføres på Dombås med en normal kursproduksjon tilpasset endringene i HVs struktur. Utdanning av befal og mannskaper til HVs struktur vil bli ivarettatt gjennom forsvarsgrenene, og gjennom en egen HV utdanningsenhet for befal på Porsangmoen.

Sjøheimevernet videreføres og videreutvikles med en gruppe i hver landsdel.

Ila. 2010 vil HV overta støttefunksjoner fra Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO). HV vil dermed bli gitt et mer helhetlig ansvar for sin virksomhet, herunder også støttefunksjoner knyttet til basedriften.

Personell, utdanning og kompetanse

Produksjonen av befall i forsvarsgrenene skal i all hovedsak også tilfredsstillende HVs behov for befall i den operative strukturen. HVs befalsutdanning rettes spesielt inn mot behovet tilknyttet innsatsstyrkene. Kompetanseutvikling vil fortsette som tidligere i regi av HVs skole- og kompetansesenter på Dombås. For å opprettholde kompetansenivået og fortsette kvalitetsreformen, videreutvikles trening og øvelser. Krisehåndtering vil også i 2010 være i fokus. Samarbeidet med sivile myndigheter, som politi, fylke og kommuner, er i denne sammenhengen viktig.

Regjeringen vil fortsette ordningen med frivillige heimevernssoldater for deltagelse i forsvarsgrenenes operasjoner i utlandet. Gjennom kvalitetsreformen har HV i dag relevante kapasiteter som også er etterspurt i operasjoner i utlandet. Rekruttering av frivillige HV-soldater til enheter som kan løse oppdrag i utlandet, innenfor det oppgavespekteret HV er forutsatt å kunne løse nasjonalt, vil bidra til å redusere slitasjen på personell i de øvrige forsvarsgrenene og gi HV verdifull kompetanse. HV vil ha ansvaret for organisering av rekrutteringen, mens all trening forut for deployering gjennomføres i regi av den forsvarsgren eller fellesinstitusjon HV støtter.

Kap. 4734 Heimevernet

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsinntekter	3 042	1 837	1 878
16	Refusjon av foreldrepenger	1 311		
17	Refusjon lærlinger	178		
18	Refusjon av sykepenger	3 242		
Sum kap. 4734		7 773	1 837	1 878

Post 01 Driftsinntekter

Posten er reelt videreført ift. saldert budsjett 2009.

Kap. 1735 Etterretningstjenesten

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
21	Spesielle driftsutgifter	844 343	893 028	913 339
Sum kap. 1735		844 343	893 028	913 339

Post 01 Driftsutgifter

Posten er reelt økt med ca. 12 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009. Utover den reelle budsjettmessige endringen kommer effekter av interneffektivisering i tråd med langtidsplanen for avdelingene på kapitlet på 8 mill. kroner, slik at den faktiske styrkingen av kapitlet vil være 20 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009.

Etterretningstjenesten (E-tjenesten) er regulert ved lov av 20. mars 1998 nr. 11 om Etterret-

ningstjenesten. Oppgavene omfatter innsamling av relevant og oppdatert etterretningsinformasjon og gjennomføring av analyser til støtte for utformingen av norsk utenriks-, sikkerhets- og forsvarspolitik, samt å opprettholde et godt situasjonsbilde som grunnlag for norske myndigheters beslutninger. For å kunne løse denne oppgaven, i tillegg til å støtte forsvarsplanleggingen og norske styrker som deltar i operasjoner i utlandet, har E-tjenesten blitt styrket de senere årene, og foreslås ytterligere styrket i 2010.

E-tjenesten skal betjene militære brukere og støtte oppdrag i utlandet der Norge er engasjert. I tillegg skal tjenesten holde Forsvarsdepartementet og andre berørte departementer orientert om relevante endringer i den militære og politiske situasjonen i norsk interesseområde. Bidrag til kampen mot internasjonal terrorisme og spredning av masseødeleggelsesvåpen utgjør en sentral del av E-tjenestens aktiviteter.

For å ivareta oppdragene som er tillagt tjenesten vektlegges høy faglig kompetanse tilpasset det nye trusselbildet, samt videreutvikling av tjenes-

tens tekniske nivå. Siden midten av 1990-tallet har E-tjenesten gjennomgått en omfattende omstilling. Det sammensatte og til dels uklare trusselbildet, sammen med en rask teknologisk utvikling spesielt på kommunikasjonssiden, vil også i fremtiden være en utfordring for å tilfredsstille kravene til en moderne og effektiv tjeneste. Dette gjør det nødvendig å iverksette og videreføre tiltak for å modernisere tjenesten, samt foreta en videre forskyvning av ressurser fra lavere til høyere prioriterte oppgaver.

Kap. 1740 Forsvarets logistikkorganisasjon

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	3 020 171	2 938 011	3 081 345
	Sum kap. 1740	3 020 171	2 938 011	3 081 345

Post 01 Driftsutgifter

Posten økes nominelt med 143,3 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009. I all hovedsak styrkes kapitlet for å sikre understøttelse av operasjoner i utlandet, dekke økte kostnader innenfor eiendom, bygg

og anlegg (EBA), regionale støttefunksjoner (RSF) og ifm. innføring av nytt felles integrert forvaltningssystem (FIF).

Nedenfor følger tekniske endringer som gir faktisk endring ift. saldert budsjett 2009:

Tabell 4.12 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2009–2010	143,3
Lønns-, soldat-, og priskompensasjon	-57,7
Endringer justert for kompensasjoner	85,6
Teknisk justert husleie	-41,9
Overføring av rettighetsreiser fra kap. 1720 til kap. 1740	15,0
Overføring av rettighetsreiser fra kap. 1740 til kap. 1719	1,3
Overføring av midler til EBA for alliert treningssenter fra kap. 1740 til kap. 1720	29,9
Overføring av midler for Forsvarets materielltilsyn fra kap. 1740 til kap. 1725	7,7
Overføring av RSF stillinger HMKG/vakttelefon/vakt fra kap. 1740 til kap. 1731	2,7
Overføring av sjåførstilling fra kap. 1740 til kap. 1790	0,6
Reell endring av posten	70,9
Effekt av interneffektivisering iht. langtidsplanen 2009–2012 og andre forhold	65,0
Faktisk endring av posten	135,9

Utover den reelle budsjettmessige endringen kommer effekter av interneffektivisering i tråd med langtidsplanen, og innsparinger på reise- og

kursvirksomhet på totalt 65 mill. kroner, slik at den faktiske styrkingen av kapitlet vil være 135,9 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009.

Kapittel 1740 omfatter den bevilgningsfinansierte delen av Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) og dekker utgifter til konsernstab, drift av EBA, oppdrag knyttet til forvaltning av Forsvarets materiell (fagmyndighet), Forsvarets uniformsutvalg, regionale støttefunksjoner (RSF) og FLO/Transport inkl. rettighetsreiser for samtlige soldater og befal i sektoren.

FLO vil overfor styrkeprodusentene i tillegg fakturere logistikkjenester opp mot 5,5 mrd. kroner på bakgrunn av inngåtte leveranseavtaler. Dette er i hovedsak vedlikeholds- og forsyningstjenester i direkte tilknytning til den daglige styrkeproduksjonen i Forsvaret, og dekkes gjennom horisontal samhandel (HS) med forsvarsgrenene og andre avdelinger med kapittelansvar. FLO omsetter også hovedtyngden av investeringsmidlene som tildeles over kapittel 1760. Totalt forvalter FLO dermed ca. halvparten av forsvarsbudsjettet.

Som informert om i St.prp. nr. 48 (2007–2008), jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008), og St.prp. nr. 1 (2008–2009), skal det gjøres justeringer i Forsvarets logistikkorganisasjon i 2010. Regjeringen legger opp til å komme tilbake til Stortinget for å gjøre nødvendige budsjettmessige justeringer mellom aktuelle kapitler.

Overordnede oppgaver

FLO er Forsvarets viktigste interne leverandør av logistikkjenester og har det overordnede forvaltningsansvaret for Forsvarets materiell. I dette ligger et ansvar for både anskaffelse, drift og vedlikehold av Forsvarets materiell og for understøttelse av pågående operasjoner og styrkeproduksjon hos forsvarsgrenene og fellesinstitusjoner.

Organisasjon og styrkestruktur

Den nye, overordnede innretningen av Forsvarets logistikkvirksomhet medfører endring i Forsvarets logistikkorganisasjon, jf. del I, 1. Hovedmål og prioriteringer. Store deler av FLOs nåværende virksomhet vil i 2010 overføres til andre virksomheter i Forsvaret. Dette gjelder drift- og produksjonsmiljøer innenfor FLO/Avdeling for informasjons- og kommunikasjonstjenester (FLO/IKT), FLO/Produksjon (FLO/P) og de regionale støttefunksjoner.

FLO vil gjennomgå en omstrukturering for å redusere oppgavespekteret og kraftsamle sine ressurser mot anskaffelse og styring av Forsvarets materiell og forsyninger. Forsvarets tunge verksteder vil forbli i FLO. Første til tredje linjes vedlikehold (bruker- og avdelingsvedlikeholdet) som understøtter Hæren og Luftforsvaret vil bli overført til de respektive forsvarsgrener. Forsvarsgrenene vil dermed bli gitt et mer helhetlig ansvar for sin virksomhet, herunder også støttefunksjoner knyttet til basedriften. Logistikkbasene vil bli videreutviklet. Oppsetningsansvaret vil bli overført til de tre forsvarsgrenene som følge av at den vesentlige del av styrkebrønnen for ressursene til logistikkbasene vil bli overført til forsvarsgrenene. Hæren vil i tillegg overta oppsetningsansvaret for de fellesressursene som understøtter logistikkbasene. De fellesoperative aspekter vil bli vektlagt, slik at ressursene i størst mulig grad benyttes på tvers av forsvarsgrenene.

Muligheter for logistisk understøttelse av operasjoner videreutvikles bl.a. i samarbeid med NAMSA (*NATO Maintenance and Supply Agency*) gjennom et partnerskapsprogram hvor også *Partnership for Peace* (PfP)-nasjoner kan delta. Intensjonen er å etablere en planleggingscelle under NAMSA's organisasjon som direkte støtter opp under klarlegging og tilveiebringelse av de enkelte nasjoners/medlemmers behov for logistisk understøttelse ved operasjoner.

Personell, utdanning og kompetanse

FLOs behov for kompetanse og utdanning vil som følge av omstruktureringen i langt større grad være rettet mot personell med høyere utdanningsnivå. Dette for å fortsatt kunne ivareta behov for økt investeringsevne, fagmyndighet og ivaretagelse av eierskapsforvaltning. I 2010 er det en prioritert oppgave for FLO å rekruttere og beholde personell som bidrar til å sikre en struktur som er balansert ift. antall, kompetanse-, alders- og gradssammensetning. Spesiell fokus vil bli rettet mot å ivareta behovene til pågående og fremtidige operasjoner i utlandet, og økt investeringsevne. Det er en målsetting at bemanningen skal være tilpasset brukernes behov og krav, samtidig som driften av FLO innrettes på en mest mulig effektiv måte.

Kap. 4740 Forsvarets logistikkorganisasjon

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsinntekter	459 541	230 931	236 627
15	Refusjon arbeidsmarkedtiltak	507		
16	Refusjon av foreldrepenger	12 316		
17	Refusjon lærlinger	9 963		
18	Refusjon av sykepengen	53 237		
	Sum kap. 4740	535 564	230 931	236 627

Post 01 Driftsinntekter

Posten er reelt videreført ift. saldert budsjett 2009.

Kap. 1760 Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under kap. 1760, post 45</i>	894 928	889 141	1 027 627
44	Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, nasjonal-finansiert andel, <i>kan overføres</i>	135 539	61 000	80 000
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	8 131 537	7 438 676	7 668 947
48	Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, fellesfinansiert andel, <i>kan overføres</i>	242 331	348 000	209 000
75	Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, Norges tilskudd til NATOs investeringsprogram for sikkerhet, <i>kan overføres, kan nyttes under kap 1760, post 44</i>	93 933	93 000	90 000
	Sum kap. 1760	9 498 268	8 829 817	9 075 574

I 2010 legger regjeringen vekt på gjennomføring av materiellinvesteringer for å videreføre modernisering og utvikling av Forsvaret.

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker gjennomføringskostnader til materiellanskaffelsesprosjekter i Forsvaret, og gjenspeiler den prosjektporteføljen som til enhver tid er til gjennomføring. Posten er reelt økt med 133 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009.

Post 44 Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, nasjonalfinansiert andel

Posten dekker de nasjonale utgiftene som er knyttet til gjennomføring av NATOs investeringspro-

gram for sikkerhet i Norge og til forhåndsfinansiering av NATO-prosjekter når dette er nødvendig. Posten er reelt økt med 17,6 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2009. Den samlede investeringsaktiviteten under posten er forventet redusert i 2010 sammenlignet med aktiviteten i 2009, som baserer seg på overføringer fra 2008 i tillegg til saldert budsjett 2009. Den forventede reduksjonen i investeringsaktivitet i 2010 skyldes at fire større eiendom-, bygg- og anleggsprosjekter, inkl. *Joint Warfare Centre* (JWC), forventes avsluttet i 2009.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold

Posten omfatter utgifter knyttet til investeringer i materiell til Forsvaret. I tillegg omfatter posten utgifter til markedsføring av norskprodusert materiell som Forsvaret anvender eller planlegger å anskaffe overfor utenlandske myndigheter, samt bidrag fra Forsvarets personell med brukerinnsikt og som referanse kunder.

Posten er reelt økt med ca. 65 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2009.

Materiellinvesteringer generelt

Investeringsaktiviteten i 2010 vil bli rettet inn mot investeringer som understøtter strukturen vedtatt ved behandlingen av langtidsplanen for 2009–2012, jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008) til St.prp. nr. 48 (2007–2008).

Regjeringen vektlegger også i 2010 gjennomføringen av en rekke store investeringer for å videreføre moderniseringen av Forsvaret. Imidlertid har regjeringen ut fra en helhetlig vurdering funnet det hensiktsmessig å sette av noe mindre til investeringer enn det nivået langtidsplanen legger opp til, for å sikre nødvendig drift til høyt prioriterte oppgaver, bl.a. behovet for økt støtte til innføringen av Forsvarets felles integrerte forvaltningssystem. For å kunne følge opp ambisjonene i den vedtatte langtidsplanen legger regjeringen opp til å øke avsetningen til materiellinvesteringer i de to siste årene av planperioden.

Hoveddelen av investeringsmidlene i 2010 vil gå med til å videreføre prosjekter der leveransene allerede er påbegynt.

Programområdet *sjøsystemer* vil også i 2010 kreve betydelige midler og da særlig i tilknytning til leveransene av Fridtjof Nansen-klasse fregatter og Skjold-klasse missiltorpedobåter og deres våpensystemer. Det er videre planlagt med utbetalinger til Forsvarets nye enhetshelikopter, samt utbetalinger til anskaffelse av nye torpedoer som erstatter dagens *Stingray MOD O*.

Anskaffelsen av nye transportfly til Luftforsvaret vil også 2010 bli den største investeringen innenfor *luftsystemer*. Videre fortsetter oppgrade-

ringen av F-16 kampfly, herunder anskaffelse av nye kortholdsmissiler og hjelmmontert sikte.

Innenfor *landsystemer* vil det i 2010 bli vesentlige utbetalinger ifm. anskaffelse av landbasert indirekte ildstøtte (artilleri), hvilket markerer oppstarten på det bilaterale samarbeidsprosjektet med Sverige. Prosjektet utvikler seg til å bli et viktig foregangsprosjekt i det forsterkede nordiske materiellsamarbeidet. For øvrig vil det være fortsatt aktivitet for å forbedre sikkerheten for personell i operasjoner i utlandet og landstyrkenes evne til å operere under ulike forhold.

Investeringer innenfor programområdet *logistikksystemer* vil også i 2010 rettes inn mot å anskaffe etableringsmateriell og sanitetsutstyr, hovedsakelig til operasjoner i utlandet.

Den største investeringen i programområdet *nettverksbaserte forsvarssystemer* vil være Primær-samband ISTAR.

Innenfor programområdet *spesialstyrker og soldatsystemer* utgjør anskaffelse av panserbekjempelse middels rekkevidde den klart største investeringen.

For en ytterligere gjennomgang av de største investeringene (kategori 1) henvises til omtalen i påfølgende tekst.

Totalporteføljen (post 45)

Prosjektene er organisert innenfor ulike programområder. Innenfor det enkelte programområde vil omsetningen variere fra år til år i takt med at prosjekter avsluttes og nye igangsettes. Det vil også bli brukt midler på tilrettelegging av fremtidige investeringer. Her er aktiviteter som internasjonalt materiellsamarbeid, forprosjektering og forskning og utvikling viktige. En oversikt er gitt i tabell 4.13.

Ila. budsjettåret kan det bli nødvendig å endre leverings- og betalingsplaner som følge av usikkerhet som alltid vil være til stede i den årlige gjennomføringen. Oversikten over kontrakter og utbetalinger i 2010 er derfor foreløpig, og vil kunne bli justert gjennom budsjettåret. Regjeringen legger til grunn at endringer i rammen for prosjektene som forårsakes av pris- og valutaendringer ikke krever særskilt godkjenning av Stortinget.

Tabell 4.13 Formålstabell

Område:	(i mill. kr)					
	Økonomisk omfang	Forventet gjenstående pr. 1/1 2010	Planlagt kontraktsforpliktet pr. 31/12 2009	Planlagte nye kontrakter 2010	Anslått utbetaling 2010	Anslått behov for bestillingsfullmakter
Landsystemer	16 464	6 572	2 905	1 446	881	3 470
Sjøsystemer	40 465	14 090	7 795	2 015	3 439	6 371
Luftsystemer	24 293	8 780	6 756	91	1 418	5 429
Spesialoperasjoner og soldat-systemer	7 609	3 676	1 041	746	518	1 269
Logistikksystemer	6 871	3 805	763	1 673	360	2 077
Nettverksbasert forsvar	14 654	3 586	961	1 043	637	1 367
LOS-programmet i Forsvaret	1 129	545	0	60	60	0
Tilrettelegging for fremtidige investeringer			0	355	355	0
Totalt			20 221	7 429	7 668	19 983

Tabell 4.14 Kategori 1-prosjekter

Evt. endring	Formål/prosjektbetegnelse	(i mill. kr)		
		Kostnadsramme (post 45)	Forventet gjenstående 1. januar 2010	Anslått utbetaling 2010 (post 45)
	2513 Logistikk- og støttefartøy	1 589	1 587	0
	2765 Taktisk datalink	1 049	436	31
	2812 Økonomiprojektet i LOS-programmet i Forsvaret	589	36	0
	2814 Logistikkprosjektet i LOS-programmet i Forsvaret	540	509	60
	5026 Pansrede spesialkjøretøyer – brukt materiell	1 060	56	11
	5036 Panserbekjempelse – middels rekkevidde	1 035	484	124
	5060 Brukte Leopard 2-stridsvogner	1 507	406	65
	5439 Landbasert, indirekte ildstøtte	1 866	1 587	513
	6026 Nye sjømålsmissiler (NSM) – utviklingsfase	2 144	8	0
	6027 Nye sjømålsmissiler (NSM) – anskaffelse	3 590	1 715	278
	6088 Nye fregatter	18 147	2 974	1 002
	6300 Skjold-klasse MTB	5 301	840	509
	6345 Videre oppdatering av ULA-klassen undervannsbåter	1 466	1 450	184
	6401 Erstatning av Stingray Mod O	1 727	1 529	256

Tabell 4.14 Kategori 1-prosjekter

Evt. endring	Formål/prosjektbetegnelse	Kostnadsramme (post 45)	Forventet gjenstående 1. januar 2010	(i mill. kr)
				Anslått utbetaling 2010 (post 45)
	7017 Strategisk lufttransportkapasitet – anskaffelse	1 009	139	70
	7102 Nye kortholdsmissiler og hjelmontert sikte	1 507	834	286
	7189 Strukturoppdatering P-3 Orion maritime overvåkningsfly	970	513	161
	7512 F-16 elektronisk krigføringsmateriell	954	29	165
	7611 NASAMS II	1 119	57	0
	7660 Enhetshelikopter til Forsvaret	6 145	4 041	775
	7806 Nye transportfly – anskaffelse	3 911	1 969	765
	Totalt			5 255

Kategori 1-prosjekter – nye prosjekter for godkjenning

Forsvarsdepartementet legger ikke frem noen nye kategori 1-prosjekter for godkjenning i denne proposisjonen.

Kategori 1-prosjekter – godkjenning av endring av omfang og kostnadsrammer

Forsvarsdepartementet legger ikke frem noen kategori 1-prosjekter med endring av omfang og kostnadsramme for godkjenning i denne proposisjonen.

Kategori 1-prosjekter – status og fremdrift

2513 Logistikk- og støttefartøy

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 370 (2008–2009) til St.prp. nr. 70 (2008–2009) «Investeringar i Forsvaret». Prosjektet omfatter anskaffelse av et nytt logistikk- og støttefartøy til understøttelse av Forsvarets maritime kapasiteter. Et havgående logistikk- og støttefartøy vil gi Forsvarets maritime kapasiteter en betydelig økt operativ tilgjengelighet og evne til tilstedeværelse over tid. Fartøyet er planlagt levert etter inneværende langtidsperiode. Med innfasing av nytt logistikk- og støttefartøy vil dagens to logistikkfartøyer, KNM Tyr og KNM Valkyrien, fases ut. Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 1 589 mill. kroner.

2756 Taktisk Data-Link-16

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 220 (2003–2004) til St.prp. nr. 54 (2003–2004). Prosjektet omfatter anskaffelse av Taktisk Data-Link-16 (Link-16) til overføringer av felles situasjonsbilde mellom Forsvarets taktiske enheter. Anskaffelsen er sentral i utviklingen av et nettverksbasert forsvar. Anskaffelsen omhandler Link-16 terminaler til F-16 kampfly og NASAMS luftvernssystem. Videre anskaffes det et antall mobile og deployerbare kommunikasjonsmoduler med Link-16 kapasitet som kan benyttes av Hærens avdelinger i Norge og Forsvarets avdelinger i operasjoner i utlandet. Det etableres i tillegg et fast Link-16 bakkenettverk i tilknytning til Ørland hovedflystasjon for trening på nettverksbaserte operasjoner, også i samarbeid med allierte.

Hovedleveransen av Link-16 terminaler er avsluttet. Et mindre antall terminaler, ifm. vedlikeholds-/støttekonsept for Link-16, blir levert i løpet av 2009.

Kontrakt for etablering av Link-16 bakkeinfrastruktur (bakkenettverk) ble inngått i april 2006 med *THALES Norway*. Bakkenettverket skal etter planen være operativt ultimo 2009.

Kontrakt for integrasjon av Link-16 til Hæren, samt andre beslutningsstøttesystemer, ble inngått primo 2009, med leveranse første kvartal 2010.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 1 049 mill. kroner.

2812 Økonomiprojektet i LOS-programmet i Forsvaret

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 87 (2006–2007) til St.prp. nr. 20 (2006–2007). Økonomiprojektet skal gi Forsvaret en komplett elektronisk basert løsning for virksomhetsstyring, herunder full understøttelse for forsyningstjeneste, inkl. horisontal samhandel, lagerhold og materiellregnskap. Prosjektet vil gi Forsvaret elektronisk understøttelse av et fullstendig intern- og eksternregnskapssystem iht. økonomiregelverket i staten, og legger grunnlaget for en mer effektiv vertikal styring og horisontal samhandel.

Prosjektets løsning ble i hovedsak implementert i juni 2008, og regnskapet for 2008 ble avlagt ved bruk av det nye elektroniske systemet, benevnt FIF 2.0. Planen var å implementere de utstående delene av prosjektet ila. høsten 2008. Som informert om i St.prp. nr. 70 (2008–2009), måtte imidlertid Forsvaret utsette disse leveransene til 2009. Restleveransene er nå overlevert til driftsfasen og prosjektet er i ferd med å avsluttes. Det forventes at termineringsrapporten for prosjektet blir ferdigstilt ila. 2009.

Det har vært en stor utfordring for Forsvaret å innføre den nye elektroniske forvaltningsløsningen, og det arbeides svært målrettet med å få stabilisert driften av systemet. Teknisk sett fungerer løsningen tilfredsstillende, men det er fremdeles behov for å kvalitetssikre data i systemet, øke kompetansen hos brukerne og gjøre enkelte endringer i prosessene basert på de erfaringer man får gjennom driften. Spesielt gjelder dette innenfor forsyningdelen av systemet. Forsvaret har etablert en detaljert tiltaksplan for å rette opp de identifiserte svakhetene.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 589 mill. kroner og gjennomføringskostnadene (post 01) 188 mill. kroner.

2814 Logistikkprosjektet i LOS-programmet i Forsvaret

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 317 (2007–2008) til St.prp. nr. 55 (2007–2008). Logistikkprosjektet skal gi Forsvaret en fullstendig logistikk-løsning for prosesser innenfor materiellinvestering, konfigurasjonsstyring, vedlikehold og avansert forsyning. Sammen med tidligere leveranser i LOS-programmet i Forsvaret (inkl. leveranser fra Program Golf), vil Forsvaret etter gjennomføringen av prosjektet ha en kom-

plett elektronisk basert løsning for virksomhetsstyring innenfor økonomi og logistikk.

Regjeringen informerte i St.prp. nr. 70 (2008–2009) om nødvendigheten av å utsette gjennomføringen av prosjektet med bakgrunn i innføringen av FIF 2.0, samt at relevante erfaringer fra Økonomiprojektet vil bli brukt ifm. planlegging og gjennomføring av Logistikkprosjektet. Basert på den lange tiden som har gått siden Forsvaret mottok tilbud på leveranser til programmet, samt de endringer som nå er identifisert ift. Logistikkprosjektets gjennomføring, har Forsvaret konkludert med at det skal avholdes ny konkurranse om levering av prosjektets løsning. Kontrakt med leverandør forventes derfor først inngått sent i 2010 og prosjektet forventes avsluttet i 2013.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 540 mill. kroner og gjennomføringskostnader (post 01) 176 mill. kroner.

5026 Pansrede spesialkjøretøy – brukt materiell

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (1995–1996) til St.prp. nr. 1 (1995–1996). Prosjektet skulle tilføre Hærens mekaniserte avdelinger brukte pansrede spesialkjøretøy av typen M-113 innen 2007. Leveransene er imidlertid forsinket grunnet tekniske utfordringer og lang leveringstid på hovedkomponenter. Vognleveransene er dermed planlagt avsluttet medio 2011. Det er så langt produsert og levert 230 vogner i prosjektet, mens 58 vogner gjenstår.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er, etter en korrigering av tidligere justeringer gjort for endringer i kroneverdi, 1 060 mill. kroner.

5036 Panserbekjempelse – middels rekkevidde

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (2001–2002) til St.prp. nr. 1 (2001–2002). Panserbekjempelse middels rekkevidde er et supplement til eksisterende panserbekjempende våpensystemer med kort og lang rekkevidde. Forsvarsdepartementet viser til tidligere omtale av prosjektet, jf. St.prp. nr. 1 (2006–2007), hvor det fremkommer at man skulle vurdere prosjektets innhold og fremdrift. Prosjektet videreføres innholdsmessig som planlagt, men er forsinket ift. opprinnelig fremdriftsplan. Forsinkelsen skyldes forhold hos leverandøren. Dialog med leverandør er avsluttet, og Forsvaret mottar ammunisjon som tilfredsstillende justerte krav. Prosjektet er planlagt avsluttet i 2012. Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 1 035 mill. kroner.

5060 Brukte stridsvogner av type Leopard 2

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (2000–2001) til St.prp. nr. 1 (2000–2001).

Prosjektet omfatter anskaffelse av 52 brukte stridsvogner av typen Leopard 2 fra Nederland. Vognene har bedre ytelse mht. beskyttelse og ildkraft enn de Leopard 1-stridsvognene som Hæren hittil har disponert, og skal erstatte et tilsvarende antall eldre vogner av denne typen. Avtale ble inngått med Nederland i 2001. Vognene er levert, og har vært under innfasing fra 2003. Det har vært forsinkelser i leveransene av delsystemer. Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 1 507 mill. kroner.

5439 Landbasert, indirekte ildstøtte

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 370 (2008–2009) til St.prp. nr. 70 (2008–2009). Prosjektet omfatter anskaffelse av inntil 24 hjulgående, selvdrevne artilleriskyts, ammunisjonshåndteringssystemer, logistikk og en viss mengde moderne ammunisjon. De nye skytsene skal erstatte eldre og vedlikeholdskrevende materiell av typen M109. Anskaffelsen planlegges gjennomført i samarbeid med Sverige. Prosjektet utvikler seg til å bli et viktig foregangsprosjekt i det forsterkede nordiske materiellsamarbeidet. Leveranser er planlagt i perioden 2011–2013.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 1 866 mill. kroner.

6026 Nye sjømålsmissiler (NSM) – utvikling

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (1994–1995) til St.prp. nr. 1 (1994–1995). Prosjektet omfatter utvikling av et missilsystem for Fridtjof Nansen-klasse fregatter og Skjold-klasse missiltorpedobåter. Siste test av missilet i utviklingsfasen ble gjennomført i januar 2009. Testen demonstrerte at missilet er i stand til å fly over store avstander og finne målet. Testen viste også at det er behov for ytterligere tester av enkelte funksjoner i missilet. Disse testene vil bli gjennomført som del av den tekniske evalueringen av ferdigprodusert missil.

Utviklingsfasen av NSM har vist at det er mulig å produsere et norsk unikt fremtidsrettet missil til bruk mot overflatefartøyer. Utviklingsfasen vil nå bli avsluttet og enkelte restaktiviteter overført til prosjekt 6027 Nye Sjømålsmissiler – anskaffelse.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er (post 45) 2 144 mill. kroner.

6027 Nye sjømålsmissiler – anskaffelse

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 287 (2006–2007) til St.prp. nr. 78 (2006–2007). Prosjektet omfatter anskaffelse av nye sjømålsmissiler (NSM) med tilhørende utstyr som vil utgjøre Forsvaret hovedvåpen for overflatekrigføring på Fridtjof Nansen-klasse fregatter og Skjold-klasse missiltorpedobåter. Hovedkontrakt og interim vedlikeholdskontrakt er inngått med *Kongsberg Defence & Aerospace AS*. Missilene er planlagt levert i perioden 2010 til 2014. Ved årsskiftet 2008/2009 ble NSM valgt av Polen som fremtidig missil til bruk i deres kystforsvar. Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 3 590 mill. kroner.

6088 Nye fregatter

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 207 (1998–1999) til St.prp. nr. 65 (1998–1999) «Forsvarets investeringer». Hovedkontrakt for utvikling, design og levering av fem fartøyer med tilhørende våpensystem og kommando- og kontrollsystem ble inngått med spanske *Empresa Nacional Bazan* (senere *Izar*, nå *Navantia*). De fire første fartøyene er overtatt. Det fjerde fartøyet, KNM Helge Ingstad ble overtatt 29. september 2009. Femte fartøy, KNM Thor Heyerdahl ble sjøsatt 10. februar 2009 og er planlagt overlevert i desember 2010. For de to siste fartøyene utgjør leveringsdatoene ca. ett års forsinkelse. For de tre første fartøyene har Forsvaret fått kompensasjon for forsinket levering gjennom forbedret kvalitet, økt ytelse eller tilleggstjenester.

De leverte fartøyene gjennomfører nå en rekke tester og opptrening av mannskaper. KNM Fridtjof Nansen deltar i den EU-ledede anti-piratoperasjonen *Atalanta* utenfor kysten av Somalia. I den forbindelse har det vært nødvendig med noen oppdragsspesifikke mindre tilpasninger av fartøyet. Dette gjelder i hovedsak bedret kapasitet for nærforsvar, tilpasning av fartøyet til å håndtere bordingsbåter og utstyr til å ta vare på evt. fanger. Se for øvrig nærmere omtale av oppdraget under kapittel 1792 Norske styrker i utlandet.

Fregattprosjektet ble opprinnelig vedtatt med en kostnadsramme på 12 240 mill. kroner. Fregattprosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 18 147 mill. kroner, og gjennomføringskostnadene (post 01) er 771 mill. kroner. Det har så langt ikke forekommet kostnadsoverskridelser i prosjektet. Rammen er økt flere ganger, ut over det som lå i det opprinnelige anskaffelsesvedtaket, gjennom Stortingets godkjenning av tilleggskapasiteter til fregattene. Prosjektet er også kompensert årlig

som følge av prisjusteringer. Det siste tillegget vedr. behov for oppgradering av våpensystemet *Aegis*, vedtok Stortinget gjennom behandlingen av Budsjett-innst. S. nr. 7 (2008–2009) til St.prp. nr. 1 (2008–2009).

Relaterte prosjekter til fregattanskaffelsen

I St.prp. nr. 65 (1998–1999) ble det orientert om relaterte prosjekter til fregattprosjektet, men som ikke var en del av fregattprosjektets ramme. Dette var Enhetshelikopter av type NH-90, Nye sjømålsmissiler (NSM) og utvikling av overflate-til-luft missil *Evolved Sea Sparrow Missile* (ESSM). Selve anskaffelsen av ESSM er gjennomført som en del av fregattprosjektets ramme. I tillegg er det under anskaffelse nye lettvektstorpedoer. Felles for nye helikoptre, NSM og lettvektstorpedoer er at de anskaffes til flere plattformer, og derfor gjennomføres som egne prosjekter. Det er derfor vanskelig å anslå eksakt hvor stor andel av disse anskaffelsene som kan knyttes til fregattene. En skjønnsmessig andel av anskaffelseskostnadene (kapittel 1760, post 45) for de relaterte prosjektene, basert på antallet enheter som kan tilordnes fregattanskaffelsen, er vist i tabellen under.

Tabell 4.15 Relaterte prosjekter – fregatt

Prosjekt	(i mill. kr)	
	Total kostnadsramme	Andel tilordnet fregatt
P6088 Nye fregatter, inkl. ESSM (1 219 mill. kroner)	18 147	18 147
P6026 NSM utvikling	2 144	965
P6027 NSM anskaffelse	3 590	1 615
P6401 Lettvektstorpedoer	1 727	1 364
P7660 Enhetshelikoptre	6 145	2 634
Til sammen	31 753	24 725

Kostnadsanslagene tar utgangspunkt i de vedtatte, prisjusterte kostnadsrammene, som er inkl. usikkerhetsavsetning, og representerer derfor en maksimal kostnad for prosjektene.

6300 Skjold-klasse missiltorpedobåter

Prosjektet ble vedtatt av Stortinget ved behandling av Innst. S. nr. 11 (2003–2004) til St.prp. nr. 82 (2002–2003) «Bygging av Skjold-klasse missiltorpedobåter». Prosjektet omfatter anskaffelse av fem

nye Skjold-klasse missiltorpedobåter og tilpasning av forseriefartøyet KNM Skjold, samt anskaffelse av våpensystemer, løsninger for logistikk og opplæring. Fartøyene var opprinnelig planlagt levert i 2008 og 2009. Pga. utfordringer med bl.a. fremdriftsmaskinen er prosjektet blitt forsinket. Det er forventet at første fartøy blir levert i 2009, og at de resterende fartøyene blir levert i 2010.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 5 301 mill. kroner.

6345 Videre oppdatering av Ula-klassen undervannsbåter

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (2008–2009) til St.prp. nr. 1 (2008–2009), og omfatter oppdatering og oppgradering av bl.a. sensor- og våpensystemer på Ula-klassen. Dette har til hensikt å gjøre Ula-klassen operativt tilgjengelig til etter 2020. Prosjektet skal forbedre sikkerheten under dykking, forbedre navigasjonssikkerhet, forbedre sikkerheten om bord generelt for å kunne tilfredsstille gjeldende krav i samsvar med nasjonale og internasjonale regelverk, samt oppfylle sentrale NATO-krav. Prosjekt 6345 er planlagt gjennomført i perioden 2010–2016. Prosjektet er i planleggingsfasen og de høyest prioriterte delanskaffelsene er lyst ut for pre-kvalifisering av evt. tilbydere.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 1 485 mill. kroner.

6401 Erstatning av Stingray Mod 0

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 62 (2007–2008) til St.prp. nr. 22 (2007–2008), og omfatter anskaffelse av nye lettvektstorpedoer. Kontrakt ble inngått tidlig i 2009 og samarbeidsavtale mellom Norge og Storbritannia om vedlikehold og lagring av torpedoene er under utarbeidelse. Torpedoene skal iht. kontrakt leveres i perioden 2010–2012. Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 1 727 mill. kroner.

7017 Strategisk lufttransportkapasitet – anskaffelse

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 317 (2007–2008) til St.prp. nr. 55 (2007–2008). Prosjektet innebærer norsk deltagelse i et multinasjonalt program for strategisk lufttransportkapasitet som anskaffer tre *Boeing C-17 Globemaster III* transportfly. Flyene anskaffes gjennom en avtale mellom deltagernasjonene og amerikanske myndigheter (*Foreign Military Sales*). Første fly ble levert i juli 2009, og de to siste flyene

leveres høsten 2009. Prosjektet vil gi Norge tilgang på en strategisk lufttransportkapasitet for frakt av personell og stor/tung last over store avstander ifm. støtte til operasjoner i utlandet og humanitære oppdrag.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er, etter justering også for valutakurs, 1 009 mill. kroner. Prosjektet ble godkjent basert på en valutakurs USD 1 lik NOK 5,17, jf. St.prp. nr. 55 (2007–2008).

7102 Nye kortholdsmissiler og hjelmmontert sikte

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (2001–2002) til St.prp. nr. 1 (2001–2002). Prosjektet skal anskaffe nye kortholdsmissiler og et hjelmbasert siktesystem til F-16 jagerfly. Våren 2003 ble det europeiske missilet IRIS-T valgt. Missilene skal benyttes med et avansert hjelmbasert siktesystem som inngår i prosjektet. Integrasjon og testing av IRIS-T er gjennomført, og våpenet inngår nå som en del av bestykningen for våre F-16 jagerfly. Leveranse av missiler og helmsikter vil etter planen fortsette i 2010. Prosjektet er planlagt avsluttet innen 2011. Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 1 507 mill. kroner.

7189 Strukturoppdatering P-3 Orion maritime overvåkningsfly

Prosjektet ble vedtatt av Stortinget ved behandlingen av Innst. S. nr. 226 (2005–2006) til St.prp. nr. 72 (2005–2006) og endret ved behandlingen av Innst. S. nr. 121 (2006–2007) til St.prp. nr. 37 (2006–2007). Prosjektet omfatter utskifting av vinger og horisontale haleflater på de seks maritime overvåkningsflyene av typen P-3 C/N Orion. Kontrakt ble inngått i 2007, og utskifting av vinger og haleflater på det første flyet ble igangsatt i 2009 og fortsetter i 2010. Det er beregnet at siste fly er ferdig oppdatert primo 2014. Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 970 mill. kroner.

7512 F-16 elektronisk krigføringsmateriell

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (1997–1998) til St.prp. nr. 1 (1997–1998), og omfatter elektronisk krigføringsmateriell (EK) til alle F-16 kampfly med nødvendige støtte- og kontrollsystemer. Leveranser av jammepod og opphengsmekanismer ble slutført i 2005, mens styringssystemet er under levering. Prosjektet planlegges avsluttet i 2010. Den prisjusterte kostnadsrammen (post 45) er 954 mill. kroner.

7611 NASAMS II

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (1999–2000) til St.prp. nr. 1 (1999–2000), og omfatter en systemteknisk oppgradering av NASAMS. Prosjektet gjennomgikk senere en fornyet vurdering av omfang og kostnader, for å bli bedre tilpasset struktur og materiell som blir brukt av våre allierte. Det reviderte prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 232 (2001–2002) til St.prp. nr. 55 (2001–2002). Nødvendige kontrakter er inngått. Både levering og kostnader er iht. plan, og materiellet er overført til bruker. Prosjektet planlegges terminert i 2009. Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 1 119 mill. kroner.

7660 Enhetshelikopter til Forsvaret

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (2000–2001) til St.prp. nr. 1 (2000–2001). Prosjektet omfatter levering av 14 NH-90-helikoptre til Kystvakten og Fridtjof Nansen-klasse fregatter. Kontrakt ble inngått med franske *NATO Helicopter Industries* (NHI) gjennom et felles nordisk anskaffelsesprogram – *Nordic Standard Helicopter Programme* (NSHP). Helikoptrene skulle opprinnelig vært levert i perioden 2005–2008, men er blitt vesentlig forsinket. Forsinkelsen er i hovedsak leverandørbetinget og skyldes forsinkelse i utvikling og sertifisering av helikopteret i det europeiske NH-90-programmet. Regjeringen informerte i forrige budsjettproposisjon om at det første helikopteret til Kystvakten vil komme i 2010 og at første helikopter til fregattene ville komme i 2011, men at denne tidsplanen var beheftet med stor usikkerhet. Planen er nå at Forsvaret vil ta imot fire helikoptre i en såkalt *Initial Operational Capability* (IOC)-versjon fra sommeren 2010 med opsjon på ytterligere to. Disse helikoptrene oppfyller ikke alle kontraktuelle krav, men tilfredsstillende oppstart av initiell operativ og teknisk evaluering, samtidig som Forsvaret starter trening av mannskaper på helikoptrene og de aktuelle fartøyene.

Regjeringen informerte i forrige budsjettproposisjon om forstudien for mulig etablering av et nasjonalt kompetansesenter i Norge. Studiearbeidet pågår og er forventet ferdig i slutten av 2009. Studien tar for seg mulig samarbeid innenfor logistikk, vedlikehold og trening for enkelte av de helikoptertypene som opereres i Norge i dag, både militære og sivile. Forsvarsdepartementet vil først ta stilling til hensiktsmessigheten av å være med på en videre utvikling av et nasjonalt kompetansesenter når studien er ferdig, og grunnlaget er vur-

dert opp mot andre muligheter nasjonalt og internasjonalt.

Kontrakten på helikoptrene kom i stand som et nordisk samarbeidsprosjekt, og Sverige og Norge har inngått en avtale om logistikkstøtte de første fem årene. Det er nå i det nordiske programmet startet opp et arbeid for å se på videre understøttelse av helikoptrene i levetiden. Det er gjennomført markedsundersøkelse og det planlegges med en nordisk forespørsel til industrien i første halvdel av 2010.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 6 145 mill. kroner.

7806 Nye transportfly – anskaffelse

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 287 (2006–2007) til St.prp. nr. 78 (2006–2007). Prosjektet omfatter anskaffelse av fire nye transportfly av typen C-130J. Forsvaret har inngått avtale med amerikanske myndigheter om en såkalt *Foreign Military Sales*-anskaffelse. Det er etablert en avtale om industrielt samarbeid (gjengkjøpsavtale) med leverandøren, *Lockheed Martin Aeronautics*. Avtalen sikrer industrien i Norge verdiskapning tilsvarende anskaffelseskostnaden. I tillegg sikrer avtalen gjenkjøp for alle tilleggsanskaffelser, oppgraderinger, vedlikehold mv. knyttet til transportflyflåten i en 20-årsperiode, såkalt livsløpsavtale. Leveransen av flyene er planlagt i perioden 2008 til 2010. Første fly ble levert i november 2008 og andre fly i juni 2009. De to siste planlegges levert i 2010. Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 3 911 mill. kroner.

Prosjekter som avsluttes

5112 Multi-rolle radio

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (1993–1994) til St.prp. nr. 1 (1993–1994). Prosjektet omfattet utvikling og anskaffelse av en ny generasjon enhetlige VHF-radioer til Hæren. I tillegg ble samme radio anskaffet til Luftforsvaret, samt i et begrenset omfang til Sjøforsvaret. Målsettingen med prosjektet anses oppnådd. Kostnadsrammen for prosjektet var 2 366 mill. kroner (2007-kroner) og ble gjennomført til en kostnad av 2 295 mill. kroner (2007-kroner). Prosjektet ble terminert i 2008 og vil ikke bli omtalt videre overfor Stortinget.

Forskning og utvikling

Utgiftene til de fleste av Forsvarsdepartementets forsknings- og utviklingsaktiviteter dekkes over

materiellinvesteringskapitlet. En vesentlig del av forsknings- og utviklingsaktivitetene er direkte knyttet til gjennomføringen av materiellprosjekter. Aktivitetenes innretning og omfang følger derfor av de investeringsbeslutninger som treffes. Den øvrige forskning og utvikling styres i hovedsak direkte av Forsvarsdepartementet, i faglig dialog med kompetansemiljøer i de underliggende etater.

Fremtidige prosjekter

2078 Sensorer for militær luftromsovervåking

Regjeringen informerte Stortinget i St.prp. nr. 1 (2008–2009) om et fremtidig prosjekt *Sensorer for militær luftromsovervåking*. Hensikten med prosjektet er å fremskaffe militære sensorsystemer til overvåking av nasjonalt og tilstøtende luftrom, jf. omtalen i St.prp. nr. 1 (2008–2009). Arbeidet med å ferdigstille styringsdokumenter samt ekstern kvalitetssikring har tatt lengre tid enn planlagt. Forsvarsdepartementet planlegger nå å legge prosjektet frem for Stortinget for godkjenning høsten 2011.

6346 Undervannskapasitet etter 2020

Det er igangsatt en konseptuell studie vedr. undervannskapasitet etter 2020. Formålet er å finne det samfunnsøkonomisk beste alternativet for en evt. videreføring av den kapasiteten undervannsbåtene i dag representerer. Den konseptuelle studien er forventet ferdig i 2010. Regjeringen vil komme tilbake til denne saken med en evt. anbefaling på et senere tidspunkt.

8007 Sikker tilgang til romsegment (satellitt) for satellittkommunikasjon for Forsvaret

Regjeringen informerte i St.prp. nr. 1 (2007–2008) og St.prp. nr. 1 (2008–2009) om et prosjekt for å fremskaffe en kapasitet for sikker tilgang til satellittkommunikasjon (SATCOM) for Forsvaret. En slik kapasitet vil gi Forsvaret en robust og sikker tilgang til militær satellittkommunikasjon frem til 2027. Forsvarsdepartementet har utredet to ulike løsninger for prosjektet. Den ene løsningen er basert på et internasjonalt samarbeid, der Forsvaret inngår i et materiellsamarbeid med en internasjonal aktør om anskaffelse av en felleseid satellitt. Den andre løsningen er basert på et nasjonalt interdepartementalt samarbeid som er planlagt å dekke andre nasjonale behov i tillegg til Forsvarets. Forsvarsdepartementet planlegger å legge prosjektet frem for godkjenning i Stortinget ila. høsten 2009.

Nye kampfly

Regjeringen la 19. desember 2008 frem St.prp. nr. 36 (2008–2009) om «Nye kampfly til Forsvaret». I proposisjonen ble det redegjort for den omfattende prosessen som lå til grunn for regjeringens valg og det ble fremmet forslag om å innlede en forhandlingsprosess for anskaffelse av *F-35 Lightning II Joint Strike Fighter* (F-35).

Stortinget ga gjennom behandlingen av Innst. S. nr. 299 (2008–2009) til St.prp. nr. 36 (2008–2009), den 8. juni 2009, sin tilslutning til at det skal innledes en forhandlingsprosess om kjøp av nye kampfly til Forsvaret av typen F-35. I forhandlingsprosessen skal ambisjonsnivået for kampflyvåpenet, slik dette er omtalt i langtidsproposisjonen for Forsvaret for perioden 2009–2012, legges til grunn. Norge er det første landet utenfor USA som foretar et slikt nedvalg, noe som gir Norge en gunstig forhandlingsposisjon overfor produsentene av flyet og tilstrekkelig tid til å forberede innfasingen av vårt nye kampfly før F-16-flåten må fases ut.

Flernasjonalt samarbeid

For et lite land som Norge er internasjonalt samarbeid knyttet til nye kampfly viktig. I den videre forhandlingsprosessen vil Forsvarsdepartementet derfor ha fokus på det potensialet som ligger i et flernasjonalt samarbeid på kampflysiden. Dette inkluderer bl.a. mulighetene for et slikt samarbeid både hva gjelder selve anskaffelsen, samt på den logistikk- og vedlikeholdsmessige siden for å oppnå stordriftsfordeler og kosteffektive løsninger. Regjeringen vil arbeide systematisk for at norske kompetansemiljøer blir en del av det globale vedlikeholdssystemet knyttet til F-35 og at viktige deler av vedlikeholdet blir foretatt i Norge. Det vil også være fokus på muligheten for felles styrkeproduksjon og operasjoner med de andre partnerne i det internasjonale F-35-programmet.

Målet for det flernasjonale samarbeidet er å bidra til at ambisjonsnivået for en fremtidig kampflykapasitet oppfylles. Eksisterende samarbeidsløsninger for dagens kampflyvåpen videreføres for den nye kapasiteten der det er naturlig og hvor det samtidig resulterer i ønskede synergieffekter.

Industrielle muligheter

Industrideltagelsen i det internasjonale F-35-programmet bygger på prinsippet om at industri og forsknings- og utviklingsmiljøer i de respektive deltagernasjonene skal få anledning til å konkurrere seg til oppdrag direkte rettet mot utvikling og produksjon av flyene. Et slikt *best value*-program avvi-

ker fra tradisjonelle gjenkjøpsavtaler, men regjeringen har den samme ambisjonen for industriell deltagelse i F-35-programmet som det er for andre store forsvarsanskaffelser. Erfaringene fra F-16-programmet, som heller ikke var et tradisjonelt gjenkjøpsprogram, viser at anskaffelsen har hatt svært omfattende ringvirkninger for norsk sivil og militær høyteknologisk industri. Det er identifisert et betydelig potensial for slik norsk deltagelse ifm. F-35-programmet og flere norske bedrifter er allerede i gang med produksjon til F-35. Regjeringen har videre fått gjennomslag for at det ifm. F-35-anskaffelsen kan forhandles om industrikontrakter utenfor selve F-35-rammen. Dette åpner for norsk deltagelse på et langt bredere felt enn hva vi tidligere har hatt anledning til. F.eks. vil maritim sektor, rakettmotorteknologi og andre høyteknologiske områder der norsk forsvarsindustri har kompetanse i verdensklassen, komme i betraktning.

I arbeidet med kampflyanskaffelsen har regjeringen hele tiden lagt vekt på at en investering i denne størrelsesorden skal gi gode muligheter for industrien i Norge.

I det videre arbeidet i F-35-programmet vil det derfor bli lagt opp til en systematisk oppfølging av industriplanen knyttet til F-35, for ytterligere å konkretisere og sikre de mulighetene som er klarlagt. Det vil bli jobbet fortløpende med å identifisere flere muligheter både med hovedleverandøren og dennes underleverandører, og hvor resultatene skal bidra til å styrke og videreutvikle norsk forsvarsindustri.

Mulige leveranser for norsk industri, og særlig integrasjon av norskutviklede systemer, eksempelvis *Joint Strike Missile* (JSM) og 25 mm ammunisjon (APEX), skal følges spesielt opp både operativt og industrielt.

Kostnader

Norge undertegnet 31. januar 2007 produksjonsavtalen for F-35. Også de åtte andre partnerlandene som deltar i utviklingen av flyet, Australia, Canada, Danmark, Italia, Nederland, Storbritannia, Tyrkia og USA, har undertegnet denne avtalen. Avtalen er ikke en beslutning om kjøp, men legger grunnlaget for en fremtidig anskaffelse, drift og videreutvikling av F-35 forutsatt endelig beslutning i de enkelte land. I 2010–2011 vil de samlede norske investeringene ved deltagelsen i produksjonsavtalen være i underkant av 300 mill. kroner.

I tillegg vil det påløpe kostnader i denne perioden knyttet til den daglige driften av programmet, iverksetting av nødvendige studier knyttet til operative og logistikkmessige spørsmål, samt kostnader knyttet til tidligere års inngåtte avtaler relatert

til både *Eurofighter* (11 mill. kroner) og *JAS Gripen* (40 mill. kroner).

Ut over disse kostnadene er det identifisert utgifter knyttet til aktiviteter for utvikling og integrasjon av de norske produktene JSM og 25 mm ammunisjon, og til videre arbeid med integrasjon av bremseskjerm. Det er så langt benyttet ca. 85 mill. kroner (hvorav Australia har bidratt med ca. 20 mill. kroner) til forstudier relatert til muligheten for å integrere JSM på F-35. Videre er første fase i utviklingen av JSM startet opp innenfor en kostnadsramme på i underkant av 260 mill. kroner. Dette omfatter kontrakter med både *Kongsberg Defence & Aerospace* og *Lockheed Martin Aeronautics*. Forsvarsdepartementet vil komme tilbake med ytterligere informasjon om utviklingen i disse prosjektene på en egnet måte.

Kostnadene og de aktivitetene som her omtales har vært inkludert i det underlaget (levetidskostnadene) som regjeringen og Stortinget har basert sine beslutninger på.

Utfasing av F-16

I St.prp. nr. 36 (2008–2009) ble det redegjort for anbefalt utfasingsperiode for dagens F-16 fly. I det videre arbeidet legges det til grunn at optimal utfasingsperiode er mellom 2016–2020.

Basevalg

I St.prp. nr. 48 (2007–2008) ble det lagt opp til at en lokalisering av de nye kampflyene først skulle avklares i lys av valget av kampflykandidat. For at kampflyvåpenet skal kunne ivareta sine oppgaver i hele konfliktspekteret, fra daglig fredsoperativ virksomhet til høyintensive stridshandlinger, er det viktig at det etableres en base- og støttestruktur som understøtter kampflyenes operasjoner på en mest mulig effektiv måte, samtidig som det dras nytte av kampflyenes egenskaper ift. hurtighet og rekkevidde.

Et kostnadsanslag for infrastruktur er med i beregningen av de totale levetidskostnadene for kampflyanskaffelsen og det er tatt høyde for alle aktuelle basealternativer. Forsvarsdepartementet er i gang med å vurdere lokaliseringen av de nye kampflyene og vil vurdere en rekke faktorer. Dette omfatter bl.a. støy, operative forhold, trenings- og

infrastrukturbehov, styrkeproduksjon, logistikk og støttebehov, samt distrikts- og regionalpolitiske konsekvenser. Med kampflyenes sentrale rolle i løsningen av Forsvarets oppgaver vil de operative hensyn være tungtveiende. Det skal likevel gjennomføres en grundig og helhetlig vurdering av lokaliseringsspørsmålet, slik at alle vesentlige konsekvenser er klarlagt før en beslutning fattes. Regjeringen vil legge anbefalingen om lokaliseringen av de nye kampflyene frem for Stortinget på en egnet måte i 2010.

Videre prosess

Til å lede det videre arbeidet med kampflyanskaffelsen er det etablert et eget kampflyprogram, benevnt F-35-programmet, i regi av Forsvarsdepartementet. Programmet vil, som i forrige fase, være et integrert program bestående av ressurspersoner fra Forsvarsdepartementet, Forsvarets logistikkorganisasjon, Luftforsvaret og Forsvarets forskningsinstitutt. Programmet vil arbeide nært med Nærings- og handelsdepartementet og andre berørte departementer, samt med norsk industri.

Arbeidet fremover vil være innrettet på en forberedelse av kontraktsforhandlinger, tilrettelegging for mulige norske løsninger og produkter for integrering på flyet, slik som JSM og ammunisjon, samt oppfølging og videreutvikling av den eksisterende industriplanen. I tillegg vil arbeidet med å få til et best mulig flernasjonalt samarbeid stå sentralt sammen med en enda tettere oppfølging av det internasjonale F-35-programmet.

Post 48 Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, fellesfinansiert andel

Posten dekker utgifter til NATOs investeringsprogram for sikkerhet i Norge. For autoriserte prosjekter forskutteres utgifter på grunnlag av prognoser for forbruk. Utgiftene refunderes fra NATO og inntektsføres på kapittel 4760, post 48. Refusjon fra NATO på prosjekter som er prefinansiert over kapittel 1760, post 44 vil også bli inntektsført på kapittel 4760, post 48. Posten er reelt redusert med 139 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009. Reduksjonen skyldes i hovedsak at bygningsarbeidene for nytt bygg til *Joint Warfare Center* (JWC) er ferdigstilt.

Tabell 4.16 Fellesfinansierte prosjekter (postene 44, 48 og 01)

		(i mill. kr)				
Sted	Prosjektnavn	Kostnads- ramme NATO finansiert (post 48)	Kostnads- ramme nasjonal andel (post 44)	Forventet utbetaling i 2010 (post 48)	Forventet utbetaling i 2010 (post 44)	Forventet utbetaling i 2010 (post 01)
Senja	Luftvarslingsradar Sindre II	401	149	9,4	1,6	0,1
Njunis	Luftvarslingsradar Sindre II	580	184	9,4	1,0	0,1
Honningsvåg	Luftvarslingsradar Sindre II	238	95	9,4	1,0	0,1
Stavanger	Joint Warfare Centre (JWC)	681	170	146,4	38,2	1,8
Sørreisa	ACCS til CRC (ARS)	240	155	7,4	3,1	
Hele landet	Øvrige prosjekter			27,0	35,1	1,0
Totalt				209,0	80,0	3,1

Sørreisa – etablering av nytt IKT-system for utøving av luftkommando- og kontroll ved CRC Sørreisa

NATO-prosjektet for å etablere et *Air Control Centre – Recognized Air Picture Centre – Sensor Fusion Post (ARS)* på Sørreisa går inn i siste fase med anskaffelse av nytt kommando- og kontrollsystem. De bygningstekniske arbeidene er tidligere fullført. NATO-prosjektet skal erstatte *NATO Air Defence Ground Environment System (NADGE)* gjennom etablering av et moderne IKT-system kalt *Air Command and Control System (ACCS)*. Prosjektet har tidligere vært omtalt i St.prp. nr. 1 (2004–2005). Kontrakten for IKT-leveransen ble signert sommeren 2009 og utløser økonomiske forpliktelser for deltagende nasjoner frem til 2016. Leveransen til ARS Sørreisa vil tidligst starte i 2011–2012.

Stavanger – etablering av Joint Warfare Centre (JWC)

Våren 2006 ble første trinn av byggearbeidene for det permanente nybygget til JWC godkjent av

NATO. Grunnarbeidene startet sommeren 2006 og hele bygget (13 000 kvm) ble ferdigstilt i mai 2009. Inkl. grunnleggende IKT-systemer, der Norge er prosjektansvarlig, forventes bygget å være klar til drift høsten 2010. Prosjektet er høyt prioritert av NATO og alliansen stiller derfor store forventninger til fremdriften. Hele prosjektet er kostnadsberegnet til 851 mill. kroner. Av dette beløpet er den nasjonalfinansierte andelen (post 44) 170 mill. kroner. Disse utgiftene skal i hovedsak dekke merverdiavgift til Norge.

Post 75 Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, Norges tilskudd til NATOs investeringsprogram for sikkerhet

Norges utgifter til NATOs investeringsprogram for sikkerhet har blitt gradvis redusert som følge av en økning i antall medlemsland og at den totale budsjetttrammen har vært tilnærmet uendret de siste år. I tillegg vil en ny kostnadsfordelingsnøkkel, basert på brutto nasjonalinntekt, ytterligere redusere Norges utgifter til programmet. Den nye kostnadsfordelingen innføres gradvis, og vil være fullt implementert i 2012.

Kap. 4760 Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsinntekter	1 433		
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	3		
16	Refusjon av foreldrepenger	1 594		
18	Refusjon av sykepenger	1 482		
45	Store nyanskaffelser	30 915		
48	Fellesfinansierte bygge- og anleggsinntekter	221 494	348 000	209 000
	Sum kap. 4760	256 921	348 000	209 000

Post 48 Fellesfinansierte bygg- og anleggsinntekter

Posten er redusert med 139 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2009. Posten gjelder refusjoner fra NATO ifm. NATOs investeringspro-

gram for sikkerhet i Norge. Inntektene blir justert hvert år ift. fremdrift og forbruk i autoriserte prosjekter i Norge. Inntektene på post 48 er i hovedsak knyttet til refusjon av utgifter til bygningsarbeidene for nytt bygg til *Joint Warfare Center* (JWC).

Kap. 1790 Kystvakten

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	952 327	889 104	945 090
	Sum kap. 1790	952 327	889 104	945 090

Post 01 Driftsutgifter

Posten økes nominelt med 56,0 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009. Som et ledd i nordområdesatsingen og vår suverenitetshevdelse, er bevilningene til Kystvakten økt i de senere år. Fartøystrukturen er under modernisering, og ila. 2010 vil Kystvakten motta nok et nytt fartøy i Barentshavklassen, og dermed seile 14 fartøyer mot 13 ved

inngangen til 2010. Kystvaktens kapasitet forbedres som følge av moderniseringen, bl.a. ved at de nye fartøyene løser hele spennet av Kystvaktens oppgaver. Ivaretagelsen av disse oppgavene må også ses i sammenheng med Forsvarets øvrige kapasiteter som overvåking og etterretning, maritim luftovervåking og andre fartøyer.

Nedenfor følger tekniske endringer som gir faktisk endring ift. saldert budsjett 2009:

Tabell 4.17 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2009–2010	56,0
Lønns-, pris- og soldatkompensasjoner	-16,0
Endringer justert for kompensasjoner	40,0
Teknisk justering husleie	-0,1
Overført budsjettansvar for kanonhus fra kap. 1732 til kap. 1790	-0,9

Tabell 4.17 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Redusert kompensasjon av NO _x -avgift	3,6
Overført budsjettansvar for sjåførstilling fra kap. 1740 til kap. 1790	-0,6
Reell endring av posten	42,0
Effekt av interneffektivisering iht. langtidsplanen 2009–2012 og andre forhold	10,9
Faktisk endring av posten	52,9

Utover den reelle budsjettmessige endringen kommer effekten av interneffektivisering i tråd med langtidsplanen, reduserte utgifter for tjenester fra Forsvarets logistikkorganisasjon og innsparinger på reise- og kursvirksomheten på 10,9 mill. kroner, slik at den faktiske styrkingen av kapitlet vil være 52,9 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009.

Overordnede oppgaver

Kystvaktens hovedfunksjon er suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse. I tråd med regjeringens nordområdesatsing prioriteres Kystvaktens aktivitet til de nordlige havområdene. Ila. de siste årene er bevilgningene til Kystvakten vesentlig styrket, både til økt drift og for å kunne gjennomføre en betydelig modernisering av strukturen. Satsingen videreføres i 2010, samtidig som det forventes resultater av moderniseringen i form av økt tilstedeværelse og ivaretagelse av Kystvaktens primæroppgaver, spesielt i nordområdene.

For fiskeriene innebærer ressursforvaltningen kontroll gjennom effektiv overvåking, relevant tilstedeværelse og jevnlig inspeksjoner i alle områder der det foregår fangst og fiske. «Nasjonal strategisk risikovurdering», utarbeidet av Fiskeridirektøren, gir rammer for og prioritering av innsats og ressurskontroll tilknyttet fiskeriene. Disse kommer også til anvendelse for Kystvakten, som prioriterer overfiske i Barentshavet, dumping av fisk, uregistrerte landinger og problemer tilknyttet bifangst. I tillegg yter Kystvakten viktige bidrag til redningsberedskap, sjøsikkerhet, oljevernberedskap og til andre sivile etater og institusjoner.

Organisasjon og styrkestruktur

Moderniseringen av Kystvakten fortsetter i 2010, og innfasing av tre nye spesialbygde havgående kystvaktartøyer forventes ferdigstilt ila. 2010. Kystvakten vil i perioden 2009–2012 ha en struktur på 14 moderne fartøyer. Ytterligere ett havgående fartøy vil bli fremskaffet i slutten av planperioden for å nå målsettingen om en struktur på 15 fartøyer. Fire av de ni havgående fartøyene er helikopter-

bærende og har derfor potensial for et betydelig dekningsområde. Potensialet vil først kunne utnyttes fullt ut når de nye NH-90 helikoptrene er innfaset og operative. Fartøyene som opererer i kystnære farvann vil i 2010 være utstyrt med mindre, hurtiggående patruljefartøyer som kan operere ut fra moderfartøy for å øke fleksibilitet og rekkevidde, samt redusere reaksjonstid når hendelser inntreffer.

Fornyelsen av kystvaktartøyer gir multi-rolle fartøyer som hver for seg har betydelig bedre egenskaper og kapasiteter enn fartøyene som erstattes, særlig økt overvåkingskapasitet og mobilitet, noe som vil forsterkes ytterligere ved innføring av NH-90 helikoptre. Denne moderniseringen anses nødvendig for at Forsvarets og Kystvaktens primære oppgaver innenfor tilstedeværelse, suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse i havområdene under norsk jurisdiksjon skal kunne ivaretas.

Fiskeri- og kystdepartementet har ansvaret for den statlige slepebåtberedskapen. Kystvakten har, som en midlertidig ordning, hatt fartøyer knyttet til slepebåtberedskapen i Nord-Norge siden 2003, senest med ett fartøy i 2009. Ansvaret for den stående statlige slepebåtberedskapen vil fra 2010 i sin helhet bli overtatt av Fiskeri- og kystdepartementet slik at Kystvakten vil være fristilt fra denne oppgaven. Kystvakten vil fortsatt bidra til den nasjonale beredskapen gjennom deltagelse i kystberedskap og aksjonsledelse (KYBAL).

Personell, utdanning og kompetanse

Sjøforsvarets utdanningssystem skal også ivareta Kystvaktens personellbehov. Det foregår utveksling av personell mellom Kystvakten og andre deler av Sjøforsvaret, slik at Kystvakten innenfor utdanning, trening og øving må ses i sammenheng med kapittel 1732 Sjøforsvaret. Utdanning, trening og øving i Kystvakten vil også i 2010 fokusere på å videreutvikle kompetansen med tanke på å håndheve norsk jurisdiksjon og løse Kystvaktens oppgaver. Kystvaktens kompetanse er også etterspurt

utenfor Forsvaret når det gjelder engasjement utenfor landets grenser.

Kystvakten gjennomfører jevnlig øvelser for å opprettholde en tilfredsstillende kompetanse i

fredstid, kriser og krig. Derfor deltar og bidrar Kystvakten også i fellesoperative øvelser og annen trening med enheter i og utenfor Forsvaret.

Kap. 4790 Kystvakten

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsinntekter	8 022	384	393
16	Refusjon av foreldrepenger	1 054		
17	Refusjon lærlinger	1 970		
18	Refusjon av sykepenger	1 842		
	Sum kap. 4790	12 888	384	393

Post 01 Driftsinntekter

Posten er reelt videreført ift. saldert budsjett 2009.

Kap. 1791 Redningshelikoptertjenesten

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	41 330	42 557	478 322
	Sum kap. 1791	41 330	42 557	478 322

Post 01 Driftsutgifter

Posten er, for Forsvarets andel av budsjettet for Redningshelikoptertjenesten, videreført på reelt samme nivå ift. saldert budsjett 2009. Dagens ordning med belastningsfullmakt fra Justis- og politidepartementet (JD) til Luftforsvarsstaben endres f.o.m. 2010. I stedet vil Forsvaret budsjettere med inntekter fra JD og fakturere JD kvartalsvis. Dette vil gi en teknisk økning av forsvarsbudsjettet. Kostnader til drift av redningshelikoptertjenesten fordeles etter en fastlagt fordelingsnøkkel mellom JD og Forsvarsdepartementet, og er formalisert i en driftsavtale mellom de to departementene. Dette innebærer for 2010 at JD dekker i overkant av 90 pst. av de budsjetterte utgiftene til operativ og teknisk drift. Forsvaret dekker resterende drift inkl. drift av eiendom, bygg og anlegg, i tillegg til utgiftene knyttet til utdanning av personellet.

Oppdrag og organisering

Luftforsvaret utdanner, trener og bemanner nødvendige besetninger for å sikre en tilfredsstillende redningshelikoptertjeneste. Tolv Sea King-helikoptre organisert i 330 skvadron støtter redningstjenesten på permanent basis. Hovedoppgaven for 330 skvadron i fredstid er å utføre søke- og redningsoppdrag så hurtig og sikkert som mulig.

I tillegg til ivaretagelse av redningstjeneste, skal helikoptrene også i 2010 inngå i statens luftambulansetjeneste og kunne yte transportstøtte ifm. krisehåndtering i norske områder.

Faglig og budsjettmessig ansvar for tjenesten tilligger JD, som setter krav til beredskap og tilgjengelighet. JD fastlegger, sammen med Helse- og omsorgsdepartementet, bruk av 330 skvadron til luftambulansetjenester.

Søke- og redningsoppdrag innenfor norsk myndighetsområde utføres etter oppdrag fra hovedredningssentralene. Det samme gjelder for luftambu-

lanseoppdrag. Militære oppdrag utføres etter oppdrag fra Forsvarets operative hovedkvarter og koordineres ved behov med hovedredningssentrene eller JD.

Tilstedevakt

Det vil ved inngangen til 2010 være tilstedevakt på redningshelikopterbasene Banak, Bodø, Ørland,

Sola og Rygge, samt ved detasjementet i Florø. Tilstedevakt betyr at mannskap og lege er til stede døgnet rundt ved basene, og således økes redningsberedskapen vesentlig. Forsvaret har på vegne av JD etablert og påtatt seg driftsansvaret for tilstedevakten, mens kostnadene i sin helhet dekkes over JDs budsjett.

Kap. 4791 Redningshelikoptertjenesten

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsinntekter	1		434 997
16	Refusjon av foreldrepenger	414		
18	Refusjon av sykepenger	490		
	Sum kap. 4791	905		434 997

Post 01 Driftsinntekter

Overgang fra belastningsfullmakt på Justis- og politidepartementets budsjett til fakturering av bud-

sjetterte utgifter medfører at det f.o.m. 2010 budsjetteres med inntekter på denne posten.

Kap. 1792 Norske styrker i utlandet

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	1 269 846	1 042 542	1 277 049
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	36 770		
47	Nybygg og nyanlegg, <i>kan overføres</i>	3 989		
90	Lån, <i>kan overføres</i>	4 155		
	Sum kap. 1792	1 314 760	1 042 542	1 277 049

Post 01 Driftsutgifter

Posten økes nominelt med 234,5 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009. Det legges således også for 2010 opp til et høyt nivå på operasjoner i utlandet, med deltagelse både i NATO-operasjonen i Afgha-

nistan, EU-operasjonen utenfor Somalia og FN-operasjonen i Tsjad.

Nedenfor følger tekniske endringer som gir reell endring ift. saldert budsjett 2009:

Tabell 4.18 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2009–2010	234,5
Lønns-, soldat- og priskompensasjon	-14,5
Reell endring av posten	220

Overordnede målsettinger

Deltagelse med militære bidrag i flernasjonale operasjoner i utlandet er et sentralt element i vår sikkerhets- og forsvarspolitik og tjener flere målsettinger. For det første demonstrerer den vår vilje til å ta ansvar for å sikre stabilitet og menneskerettigheter i konfliktrammede områder. Videre tjener den vår egen sikkerhet ved å hindre at konflikter sprer seg og evt. utvikler seg til trusler i våre nær-områder. Dette bidrar dessuten til at vi opprettholder et godt samarbeid med FN, sentrale NATO-allierte, og andre nærstående land, noe som i siste instans også styrker Norges sikkerhet. Slik deltagelse vil også bidra til å utvikle Forsvarets operative evne, herunder evne til militært samvirke med allierte og andre samarbeidspartnere. Styrkeproduksjon til flernasjonal krisehåndtering og opprettholdelse av beredskap til NATO er utfordrende. Særlig logistikk, sambandsstøtte og sanitet er nødvendige, men sårbare kapasiteter. Det vil også i 2010 være fokus på å tilpasse vilkårene for personell i operasjoner i utlandet, slik at tjenesten er attraktiv og innebærer minst mulig belastning for personellet og deres familier. Dette innebærer å i større grad fordele rekrutteringen til utenlandsoperasjoner på alle forsvarsgrener og fellesinstitusjoner, i den hensikt å redusere den høye belastningen på Hæren. Det er i den forbindelse avsatt midler til en uavhengig tilsynstjeneste for Forsvarets helsetjenester i utlandet.

Afghanistan

NATOs stabiliseringsoperasjon i Afghanistan, *International Security Assistance Force* (ISAF), vil også i 2010 være hovedsatsingsområdet for Norges militære engasjement i utlandet, jf. del III, 5. Informasjonssaker. Et stabilt Afghanistan er viktig for internasjonal fred og sikkerhet, og dermed også for Norge. Norges militære hovedinnsats i Afghanistan finner sted i Faryab-provinsen i Nord-Afghanistan, hvor Norge har lederansvaret for *Provincial Reconstruction Team* (PRT) Meymaneh. Norsk engasjement i nord vil omfatte hoveddelen av denne enheten, samt offiserer til den regionale

kommandoen i Mazar-e Sharif og den norske kontingentledelsen.

For å oppnå et stabilt Afghanistan er det av avgjørende betydning at det legges en helhetlig strategi til grunn, der både politiske, militære, humanitære og utviklingsmessige virkemidler inngår. Denne tilnærmingen vil regjeringen videreføre i 2010. En helt sentral del av den helhetlige innsatsen i Afghanistan er å bygge afghansk kapasitet og eierskap, med sikte på gradvis overføring av større ansvar til afghanske myndigheter, såkalt «afghanisering». Målet er å sette afghanske myndigheter i stand til å utøve sin autoritet over hele landet. NATOs hovedrolle ift. å styrke afghansk eierskap er rettet mot å trene og støtte den afghanske hæren, samt å bidra med støtte til treningen av politiet. ISAF har videre en rolle knyttet til å støtte afghanske myndigheter sentralt og i provinsene for å styrke deres posisjon og innflytelse. I tråd med regjeringens Faryab-strategi utgitt i juni 2009, vil regjeringen aktivt legge til rette for en gradvis overføring av ansvaret for sikkerheten i Faryab-provinsen til afghanske myndigheter. Som en del av denne strategien er det avgjørende å styrke mentoreringen av den afghanske hæren (ANA) og det afghanske politiet (ANP). Norge har siden våren 2006 bidratt til et flernasjonalt treningslag (OMLT) på korps- og brigadenivå for å støtte treningen av den afghanske hærledelsen i Nord-Afghanistan, og vil videreføre dette arbeidet i 2010. Norge økte denne innsatsen betydelig ved deployering av ett treningslag (OMLT) for en afghansk infanteribataljon i januar 2009. Regjeringen har besluttet å videreføre dette bidraget til sommeren 2010. Det planlegges videre å opprette norsk *Police Mentoring Team* (PMT) i Faryab. Teamet vil operere i tilknytning til PRTet og trekke på støtte derfra.

Norge vil i 2010 videreføre PRT Meymaneh med hovedsakelig tilsvarende innretning som i 2009. Det vil imidlertid foretas tilpasninger, slik at vår innsats i størst mulig grad samordnes med ISAFs strategi om å overføre lederansvaret for sikkerhet til afghanske sikkerhetsstyrker så snart sikkerhetssituasjonen tillater det. I denne sammenheng planlegges det med at norske styrker gradvis skal konsentrere sin innsats rundt trening, rådgiv-

ning og samarbeid med afghanske sikkerhetsstyrker, mens afghanerne selv får hovedansvaret for militære operasjoner. Som del av denne tilpasningen planlegges den norske infanterienheten i PRT Meymaneh terminert fra medio 2010.

Det norske helikopterbidraget (NAD) er en viktig kapasitet som brukes til medisinsk evakuering. Regjeringen har besluttet å videreføre dette bidraget til oktober 2010.

Ifm. oppbyggingen av afghansk kapasitet til å ivareta sikkerheten i landet ble det i 2009 besluttet at Norge skal delta med et begrenset antall instruktører og økonomisk støtte til etablering og drift av en tyskledet ingeniørskole for den afghanske hæren (ANA) i Mazar-e-Sharif. Denne støtten planlegges videreført i 2010.

Norge stiller med offiserer i ISAF-hovedkvarteret. Bidragene understøtter NATOs prioriteringer i retning av økt tilstedeværelse i provinsene og ute blant den afghanske befolkning.

Norge vil i 2010 videreføre arbeidet med å styrke FN som det koordinerende organ for den samlede internasjonale innsatsen. Norge legger vekt på å støtte arbeidet til FNs spesialutsending til Afghanistan, samt bidra til at mandatet til FNs misjon i Afghanistan *United Nations Assistance Mission in Afghanistan* (UNAMA) konsolideres. På NATOs toppmøte i april 2008 vedtok alliansen en politisk-militær plan for hvordan alliansen bedre kan bidra til at den militære innsatsen støtter opp om en helhetlig tilnærming i Afghanistan. Planen konkluderer med sterk støtte til denne styrkede, FN-ledede samordningen. Norge vil arbeide aktivt i NATO for å sikre at tiltakene gjennomføres. Som ledd i arbeidet med å samordne norsk innsats for Afghanistan, vil Forsvarsdepartementet i 2010 videreføre og styrke det nære samarbeidet med Utenriksdepartementet og Justis- og politidepartementet.

Under NATO-toppmøtet i 2009 ga regjeringen tilsagn for 2010 om 20 mill. USD til NATOs støttefond til den afghanske hæren. Dette vil være et viktig bidrag til strategien om å styrke afghanernes evne til å ivareta landets sikkerhet og stabilitet.

Balkan

Den NATO-ledede operasjonen *Kosovo Force* (KFOR) har som hovedoppgave å bidra til å stabilisere Kosovo og støtte FN-administrasjonen *United Nations Mission in Kosovo* (UNMIK). Det er nå enighet i NATO om at sikkerhetssituasjonen tillater en gradvis nedtrapping av KFOR-styrken fra ca. 16 000 personell til ca. 2 000. Nedtrappingen vil foregå under tett politisk kontroll over en periode

på ca. to år fra medio 2009. Norge vil i 2010 videreføre deltagelsen i KFOR med stabsoffiserer.

Ifm. Kosovos selvstendighetserklæring har NATO påtatt seg nye oppgaver. Disse omfatter bl.a. støtte til oppbyggingen av sivile styringsorganer og Kosovos nye sikkerhetsstyrker. Regjeringen vil vurdere ytterligere økonomiske bidrag til NATOs støttefond for Kosovo. Norge vil også videreføre et antall stabsoffiserer ved NATO HQ Sarajevo.

Afrika og FN

FN overtok den militære operasjonen i Tsjad fra EU 15. mars 2009. *United Nations Mission in the Central African Republic and Chad* (MINURCAT) har en autorisert styrke på 5 200 soldater og 300 politi. Situasjonen i østre Tsjad og nordøstre del av Den sentralafrikanske republikk (SAR) er nært knyttet til utviklingen i Darfur i Sudan, som fortsatt er rammet av en av verdens mest alvorlige humanitære kriser. Flyktninger og opprørsgrupper krysser grensene mellom landene, og den vanskelige situasjonen i Darfur har derfor også store konsekvenser for stabiliteten i nabolandene. Hovedformålet med FN-operasjonen vil være å bidra til sikkerhet for flyktninger, internt fordrevne og hjelpetrenende blant lokalbefolkningen, samt for de humanitære hjelpearbeiderne. Tallet på hjelpetrenende nærmer seg 1,2 mill. Av disse er 290 000 flyktninger fra Darfur i Sudan og 180 000 internt fordrevne i Tsjad.

Norge stiller med et feltsykehus til FN-operasjonen i Tsjad og SAR frem til mai 2010. Et norsk feltsykehus til operasjonen i Tsjad er en kritisk kapasitet av stor betydning for FN. Flere andre vestlige land har satt nærvær av et moderne feltsykehus som betingelse for selv å delta med styrker.

Det norske feltsykehuset startet deployering 26. mars 2009 og oppnådde full operativ kapasitet 30. juni 2009. Sykehuset skal primært understøtte MINURCAT, men vil samtidig benytte ledig kapasitet til å behandle sivile. Det tas sikte på å gjøre dette i tett samarbeid med det lokale sykehuset og at sivile pasienter utelukkende blir behandlet etter henvisning fra det sivile sykehuset. I tillegg til feltsykehuset har Norge tilbudt et brønnborelag på inntil 15 personell. Enheten vil bli samlokalisert med feltsykehuset og stilt til disposisjon for MINURCAT frem til mai 2010. Norge bidrar også med tre stabsoffisersstillinger til operasjonen.

Det planlegges med å videreføre norsk deltagelse i 2010 i FN-operasjonen *United Nations Mission in Sudan* (UNMIS) i Sør-Sudan med et antall stabsoffiserer og militærobservatører. UNMIS vil i tiden fremover få en meget viktig oppgave med å overvåke partenes etterlevelse av fredsavtalen,

basert bl.a. på avholdelse av valg i 2010 og folkeavstemning i 2011 om Sør-Sudans fremtidige status.

NATOs hurtigreaksjonsstyrke (NRF)

NRF vil bestå av en kjernekapasitet som hurtig kan rykke ut for å løse ulike innledende oppgaver, men som vil kunne forsterkes hvis mer omfattende sikkerhetsutfordringer skal løses. Norge har bidratt med viktige styrkebidrag til samtlige NRF-kontingenter. I 2010 vil Norge delta i NRF med stabspersonell, et transportskip og et mineryddefartøy.

NATOs ambisjon om kontinuerlig å ha en full NRF-styrke på beredskap har vært utfordrende. Dette skyldes i stor grad tilgjengelighet på styrker som følge av NATOs pågående operasjoner. NATO arbeider med å revidere NRF-konseptet. Bl.a. vurderes tiltak som skal gi en bedre og mer forutsigbar generering av styrker. Videre er NRF tiltenkt flere oppgaver relatert til kollektivt forsvar av medlemslandenes territorium.

Operasjon Atalanta

Norge har fra august 2009 deltatt med en Fridtjof Nansen-klasse fregatt i EUs maritime operasjon (operasjon *Atalanta*) utenfor Somalia. Hensikten med operasjonen er å beskytte internasjonal skipstrafikk og humanitære forsyninger til Somalia mot den økende piratvirksomheten i området. Planlagt varighet for det norske fregattbidraget er seks måneder. Regjeringen følger problemet med pirat-

virksomhet nøye og vil vurdere videre norsk deltakelse i anti-piratoperasjoner fortløpende. Den norske fregatten er stilt til disposisjon for operasjon *Atalanta* frem til februar 2010.

Nordisk innsatsstyrke i EU

EU har opprettet et antall innsatsstyrker for militær krisehåndtering. EUs innsatsstyrkekonsept er utarbeidet i nært samarbeid med FN, og EU tar sikte på å benytte styrkene til aktivt å støtte opp under FNs krisehåndteringsevne. Innsatsstyrkene ble erklært fullt operative fra 1. januar 2007, med to innsatsstyrker på beredskap til enhver tid. Det er besluttet at *Nordic Battle Group* (NBG) skal på beredskap igjen i 2011 og Norge har gitt tilsagn om deltagelse med inntil 150 personell.

Øvrige

Det planlegges også for 2010 med å opprettholde det norske nærværet ved enkelte andre operasjoner i utlandet med utgangspunkt i 2009-nivået. Dette omfatter et mindre antall militære observatører og stabsoffiserer i *United Nations Truce Supervision Organization* (UNTSO) i Midt-Østen og *Multinational Force and Observers* (MFO) i Sinai. Norge innehar sjefsstillingene både i UNTSO og MFO, sistnevnte frem til 1. mars 2010. I tillegg vil Norge bidra med en militær ekspert innenfor sikkerhetssektorreform til *United Nations Mission in the Democratic Republic of Congo* (MONUC).

Kap. 4792 Norske styrker i utlandet

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsinntekter	19 190	10 124	10 177
16	Refusjon av foreldrepenger	19		
18	Refusjon av sykepenger	681		
	Sum kap. 4792	19 890	10 124	10 177

Post 01 Driftsinntekter

Posten videreføres reelt ift. saldert budsjett 2009.

Kap. 1795 Kulturelle og allmenntilgittige formål

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	238 845	273 709	274 023
60	Tilskudd til kommuner, <i>kan overføres</i>	19 500	2 000	1 564
72	Overføringer til andre	1 400	1 614	1 766
	Sum kap. 1795	259 745	277 323	277 353

Post 01 Driftsutgifter

Posten, som omfatter Forsvarets avdeling for kultur og tradisjon, herunder Forsvarets musikk og Forsvarets museer, samt nasjonale festningsverk,

øker nominelt med ca. 0,3 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009.

Nedenfor følger tekniske endringer som gir faktisk endring ift. saldert budsjett 2009:

Tabell 4.19 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2008–2009	0,3
Lønns, pris- og soldatkompensasjon	-2,9
Endringer justert for kompensasjoner	-2,6
Teknisk justert husleie	-4,6
Overføring av budsjettansvar for Akershus, Fredriksten og Kongsvinger kommandantskap fra kap. 1725 til kap. 1795	-4,7
Overføring til kap. 1710 post 46 ekstraord. vedlikehold nasjonale festningsverk	23,0
Reell endring av posten	11,1
Effekt av interneffektivisering iht. langtidsplanen 2009–2012	2,0
Faktisk endring av posten	13,1

Utover den reelle budsjettmessige endringen kommer effekter av interneffektivisering i tråd med langtidsplanen på 2 mill. kroner, slik at den faktiske styrkingen av kapitlet vil være 13,1 mill. kroner ift. saldert budsjett 2009.

Forsvarets avdeling for kultur og tradisjon

Forsvarets avdeling for kultur og tradisjon (FAKT) består av Forsvarets kommandantskap, Forsvarets museer og Forsvarets musikk. Hensikten med denne organiseringen er å styrke, samordne og effektivisere kulturvirksomheten i Forsvaret. I tillegg er FAKT et av forsvarssjefens virkemidler for å ivareta, utvikle og synliggjøre det moderne Forsvaret og den militære profesjonsidentiteten. FAKT har ansvaret for seremoni- og tradisjonsforvaltning i Forsvaret og tilbyr et bredt spekter av tiltak og aktiviteter, både internt i Forsvaret og overfor publikum, gjennom kommandantskapene, museene og musikken. Åtte festninger har egen

kommandant. Kommandanten er forsvarssjefens øverste representant og har bl.a. som oppgave å holde festningene i militær hevd og profilere Forsvaret på den enkelte festning og i lokalområdene. I tråd med St.meld. nr. 33 (2008–2009) og St.meld. nr. 34 (2008–2009) skal det legges vekt på økt militær bruk av festningene, eksempelvis ifm. seremonielle markeringer for personell i operasjoner i utlandet, i tillegg til den utstrakte sivile bruk og aktivitet som finner sted på disse kulturarenaene.

Forsvarets musikk

Regjeringen har prioritert Forsvarets musikk, og bevilgningene til Forsvarets musikk er styrket med 21,5 mill. kroner over de siste fire år. Korpene står for et allsidig og bredt musikkuttrykk, stor fleksibilitet og evne til å møte et bredt publikum i hele landet. Forsvarets musikk representerer en historisk kulturarv som Forsvaret viderefø-

rer inn i fremtiden, i tillegg til å gi et verdifullt kulturtilbud til befolkningen.

I St.meld. nr. 33 (2008–2009) «Kultur å forsvare – om kulturvirksomheten i Forsvaret frem mot 2020» legges det opp til å videreutvikle forsvarsmusikkens satsinger både innenfor publikumsrettede tilbud og de interne seremonielle aktivitetene i Forsvaret. I dette ligger det bl.a. å dekke behovet for militær musikk i Forsvaret og å delta i nasjonale høytider, forsvarsministerens og forsvarssjefens årlige festkonserter, fyrverkerikonserter, militære parader, avslutningshøytideligheter og ulike musikkaktiviteter for militære styrker i utlandet. Musikken er viktig både når det gjelder å bygge profesjonsidentitet og ansattes tilhørighet til egen organisasjon, og å synliggjøre Forsvarets rolle i samfunnet. Dagens korpsstruktur med fem profesjonelle musikkorps videreføres, bestående av Forsvarets stabsmusikkorps (Oslo), Kongelige Norske Marines Musikkorps (Horten), Forsvarets musikkorps Vestlandet (Bergen), Luftforsvarets musikkorps (Trondheim) og Forsvarets musikkorps Nord-Norge (Harstad). I tråd med St. meld. nr. 33 (2008–2009) vil regjeringen prioritere en trinnsvis, moderat opptrapping av besetningen i korpsene, med særlig prioritert til de minste, i siste halvdel av inneværende langtidsperiode.

Forsvarets museer

Forsvarets museumsvirksomhet har en sentral rolle i å synliggjøre militærvesenets betydning i samfunnet som en viktig del av vår nasjonale kulturarv. Museene skal bidra til å formidle forsvarshistorien og gjenspeile den rollen og de verdier Forsvaret representerer i dag.

I St.meld. nr. 33 (2008–2009) legges det vekt på at museumsvirksomheten skal være relevant og i pakt med tiden. I 2010 og fremover skal det legges vekt på å modernisere formidlings- og publikumsaktiviteten, og gjøre samlingene mer tilgjengelige bl.a. ved ytterligere digitalisering, og å øke samarbeidet med sivile museer når det gjelder formidling. Regjeringen er opptatt av å synliggjøre den viktige innsatsen som er gjort i oppdrag utenfor Norges grenser. Forsvarets museer er derfor bedt om å arbeide videre med ideen om en utstilling om fredsbevarende operasjoner – gjerne i samarbeid med andre aktører. Regjeringen anser at med dagens museer i Forsvaret, og de arealer som Forsvaret disponerer, ligger det godt til rette for å arbeide med innhold og formidling av temaet.

Nasjonale festningsverk

I samsvar med St. meld. nr. 33 (2008–2009) legges det vekt på å utvikle de nasjonale festningsverkene til å bli attraktive arenaer for næringsvirksomhet, samtidig som de skal være gode formidlere av kultur og arenaer for rekreasjon. Bruk og utvikling skal forsterke festningenes egenart og karakter, og det militære særpreget skal ivaretas. Anleggene skal utvikles i samarbeid med kommuner, sivile kulturinstitusjoner, lag og foreninger. Som ansvarlig for forvaltningen av festningene skal Forsvarsbygg bidra til at denne målsettingen nås.

Tilskuddet til nasjonale festningsverk skal sammen med leieinntekter fra offentlige og private brukere av festningene dekke Forsvarsbyggs kostnader for å ivareta festningsverkene. Tilskuddet er forutsatt å dekke merkostnader til opprettholdelse av verdien ved festningsverk som ikke er i Forsvarets egen bruk, merkostnader til opprettholdelse av verdien av nasjonale festningsverk som er i Forsvarets bruk og spesielle objekter som ikke er dekket av husleieordningen eller som på annen måte ikke er inntektsbringende, f.eks. utomhusarealer og festningsmurer.

For 2010 foreslås det avsatt 31 mill. kroner til dette formålet som er en reduksjon på 23 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2009. Sett i sammenheng med økningen på kap. 1710, post 46, vil forslaget innebære at de nasjonale festningsverkene får en samlet reell økning på 11,5 mill. kroner i 2010.

Post 60 Tilskudd til kommuner

For 2010 gis det tilskudd til Porsanger kommune med 1,5 mill. kroner. Tilskuddet forvaltes av Kommunal- og regionaldepartementet, og skal bidra til omstillingsprosjekter i tidligere forsvarskommuner, men hvor Forsvaret har trappet ned eller nedlagt sin virksomhet.

Post 72 Overføringer til andre

Stiftelsen Akershus festning for kunst og kultur

Stiftelsen Akershus festning for kunst og kultur gjennomfører en rekke kulturarrangementer på festningen. Stiftelsen arbeider kontinuerlig med å utvikle nye program, bl.a. innenfor rammen av den kulturelle skolesekken, og bruken av bygninger og utearealer. Stiftelsens formål er å styrke kulturell virksomhet på Akershus festning og området rundt, der koordinering og samarbeid med andre kulturinstitusjoner står sentralt. Departementets støtte til stiftelsen videreføres i 2010 på 2009-nivå

med 1,7 mill. kroner. Posten er tilført 0,1 mill. kroner ved rammeoverføring fra Kultur- og kirkedepartementet som i sin helhet går til Stiftelsen Akershus festning for kunst og kultur.

Nordland Røde Kors Krigsmuseum

Som nasjonalt og internasjonalt opplærings- og dokumentasjonssenter skal Nordland Røde Kors krigsmuseum formidle kunnskap om krigen 1940–1945, med særlig vekt på Nord-Norge. Museet har de senere år mottatt et årlig tilskudd på 0,3 mill. kroner. I 2009 ble Nordland Røde Kors

Krigsmuseum og Nordnorsk fredssenter slått sammen til Narvik-senteret. Den nye stiftelsen påtar seg et hovedansvar for dokumentasjon og formidling av hele landsdelens krigs-, okkupasjons- og fangehistorie. Oppgaven er forankret i et samarbeid og nettverk med de lokale/regionale museer og institusjoner i landsdelen som dokumenterer og formidler sine nærområder. Stiftelsen samarbeider med Russland for en videreutvikling og dokumentasjon av krigshistorien i nordområdene/Barentsregionen. Forsvarsdepartementet viderefører støtten på 0,3 mill. kroner også i 2010.

Kap. 4795 Kulturelle og allmenntilretteleggende formål

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsinntekter	12 217	2 369	2 369
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	96		
16	Refusjon av foreldrepenger	686		
17	Refusjon lærlinger	27		
18	Refusjon av sykepenger	1 395		
	Sum kap. 4795	14 421	2 369	2 369

Post 01 Driftsinntekter

Posten er videreført på samme nivå i 2010 som saldert budsjett 2009.

Kap. 4799 Militære bøter

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
86	Militære bøter	680	500	500
	Sum kap. 4799	680	500	500

Post 86 militære bøter

Inntektene gjelder militære bøter og er basert på erfaringstall fra de senere årene.

Del III
Omtale av særlige tema

5 Informasjonssaker

5.1 Evaluering av avdelingsbefalsordningen

Avdelingsbefalsordningen ble evaluert i 2008, jf. Innst. S. nr. 234 (2003–2004) til St.prp. nr. 42 (2003–2004) «Den videre moderniseringen av Forsvaret i perioden 2005–2008». Arbeidet har vært gjennomført som en inkluderende prosess, der Forsvarsstaben og ulike deler av Forsvaret har vært involvert. Videre har arbeidstagerorganisasjonene deltatt gjennom regulære kontaktfora og særskilte arbeidsmøter.

Sluttrapporten konkluderer med at det er god rekruttering til ordningen, og at avdelingsbefal anses å tilføre kritisk kompetanse til Forsvaret. Avdelingsbefalet selv opplever ordningen som en sterk forbedring ift. korttidsengasjementer, med gode rutiner for tilsetning og forvaltning. Det påpekes imidlertid at kompetanseheving, karriereplan og lønnsutvikling ikke er satt godt nok i system. Systemer for dette synes nødvendig for å beholde flere avdelingsbefal lengre samt øke avdelingsbefalens kompetanse. Økt fokus på innholdet i ordningen vil også bidra til styrket anerkjennelse for avdelingsbefalet. I den forbindelse anbefales det i rapporten å endre betegnelsen fra avdelingsbefal til spesialistbefal. Rapporten anbefaler videre at ordningen markedsføres som egen merkevare overfor ungdom i utdanning, vernepliktige, elever under befalsutdanning og befal som har forlatt Forsvaret. Rapporten anbefaler også å videreføre dagens aldersgrense, samt beholde etablerings- og utdanningsbonus på inntil to årslønner.

Rapporten understreker at fastsatte måltall for antall avdelingsbefal må oppfylles, med en gradvis økning av antallet i årene fremover, samt at antall befal på kortidskontrakt begrenses til det strengt nødvendige. Videre anbefales det at befal som har fullført pliktjeneste etter grunnleggende befalsutdanning, og som anses som kompetente, bør tilbys avdelingsbefalskontrakt. Dette for å sikre at den betydelige utdanningsinvesteringen som allerede er foretatt i det enkelte befal ikke går tapt. For å oppnå en slik utvikling må Forsvaret redusere inntaket av personell i andre personellkategorier, for å holde seg innenfor det totale årsverksforbruk som

er lagt til grunn i langtidsplanen. Rapporten er til behandling i Forsvarsdepartementet.

5.2 Genderperspektivet i operasjoner

Med genderperspektivet menes å forstå og ta høyde for at kvinner og menn i et konfliktområde opplever og erfarer konflikten forskjellig. Kvinner og menn innehar ofte ulik informasjon og situasjonsforståelse, hvilket krever at militære operasjoner må tilpasses disse realitetene. Det kan gjøres bl.a. gjennom mer systematisk kontakt med grupper av begge kjønn, tilpassede daglige patruljer samt målrettede tiltak. Det ligger en betydelig operativ gevinst i mer tilpasset tilnærming. Det å fokusere på hele lokalbefolkningen i et operasjonsområde gir effekt i form av bedre situasjonsforståelse, aksept, styrkebeskyttelse, beskyttelse av menneskerettigheter og samfunnsutvikling.

I tråd med regjeringens strategi for helhetlig militær og sivil innsats i Faryab-provinsen i Afghanistan vil Norge styrke arbeidet med å implementere FN's Sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet. Arbeidet skjer nasjonalt og internasjonalt, bl.a. i rammen av *Nordic Supportive Defence Structures* (NORDSUP). Målsettingen om å innarbeide et genderperspektiv i Forsvarets virksomhet og i alle militære operasjoner, ligger fast. I første omgang betyr dette i planleggingen, gjennomføringen og evalueringen av norske operasjoner i Afghanistan. I 2009 kom den første militære rådgiver innenfor gender på plass i Norges *Provincial Reconstruction Team* (PRT) Meymaneh i Afghanistan. I tillegg arbeides det med å implementere genderkapasitet på taktisk nivå.

For å starte implementeringen av FN's Sikkerhetsrådsresolusjon 1325 i sine operasjoner, har NATO gjennomført en studie for å identifisere hvorvidt og hvordan FN's Sikkerhetsrådsresolusjon 1325 blir omgjort til praksis i PRTene i Afghanistan. Sverige, Finland, Norge og Nederland har gjennomført studien, bl.a. ved observasjon av det norske PRTet. Konklusjoner og anbefalinger er oppsummert i et policydokument samt en forskningsrapport. Anbefalingene går langs tre linjer: Behov for økt genderperspektiv i hele ISAF-operasjonen (*International Security Assistance Force*),

økt grad av ledelsesansvar og behov for ekspertkompetanse om gender i felt. Med bakgrunn i denne studien vil Forsvarsdepartementet fortsette arbeidet med å styrke genderperspektivet i operasjoner i utlandet i 2010.

5.3 Byrdefordeling ved beordring til tjeneste i utlandet

I St.meld. nr. 34 (2008–2009) «Fra vernepliktig til veteran. Ivaretagelse av personell før, under og etter deltakelse i utenlandsoperasjoner» understrekes behovet for å sikre personellet tilstrekkelig hjemmetid mellom utenlandsopdrag. Regjeringen har merket seg Stortingets målsetting om at ingen må beordres til ny tjeneste i utlandet før de har vært hjemme minst dobbelt så lenge som siste tjenesteperiode, jf. Innst. S. nr. 298 (2008–2009). Unntaksvis bør det likevel utvises fleksibilitet. Dette kan være av hensyn til personellens ønsker, karriereplaner og livssituasjon, samt Forsvarets behov for kritisk kompetanse i et gitt tidsrom. Slike unntak fra hovedregelen forutsetter villighet fra personellens side. Som et tiltak for å redusere belastningen, særlig på Hærens personell, har Forsvaret dessuten i større grad valgt å benytte personell fra de øvrige forsvarsgrenene for å ivareta stillinger i utenlandsoperasjoner som ikke krever spesiell landmilitær kompetanse.

5.4 Tiltak vedrørende verneplikt

Forsvarsdepartementet arbeider med flere prosesser vedr. verneplikt og grunnleggende befalsutdanning. I St.prp. nr. 48 (2007–2008) «Et forsvar til vern om Norges sikkerhet, interesser og verdier» la regjeringen opp til at sesjonsordningen skal videreutvikles, samt at det skal innføres sesjonsplikt for kvinner. Dette ble operasjonalisert i Ot.prp. nr. 41 (2008–2009). Ordningen er en kvalitetsreform som har til hensikt å bedre seleksjon og rekruttering, samt få et større mangfold blant de vernepliktige. Forsvarsdepartementet anser ny todelt sesjonsordning som det viktigste statushevede tiltaket for vernepliktige på kort sikt.

I St.prp. nr. 48 (2007–2008) viste regjeringen til at ordningen med vernepliktig akademisk befal (VAB) skal sikre rekruttering av tilstrekkelig akademisk kompetanse innenfor nisjeområder, og at den skal være et fleksibelt alternativ til ordinær førstegangstjeneste for personell som har høyere akademisk kompetanse. En arbeidsgruppe nedsatt av Forsvarsdepartementet har foreslått at ordningen bør omfatte flere yrkesgrupper, samt rekrutte-

ringsfremmende tiltak som kan øke VAB-ordningens omdømme i akademiske miljøer og gjøre ordningen mer attraktiv, spesielt for kvinner. Rapporten fra arbeidsgruppen er til behandling i departementet.

Forsvarsdepartementet har nedsatt en arbeidsgruppe som har sett på statushevede tiltak for lærlinger. Blant de foreslåtte kortsiktige tiltak er å forenkle forvaltningen og klargjøre skillet mellom første og annet års lærlinger. Langsiktige tiltak forventes ferdig utredet ila. 2010. Rapporten fra arbeidsgruppen er til behandling i departementet.

Basert på rapporten fra en arbeidsgruppe vurderer Forsvarsdepartementet en rekke ulike statushevede tiltak for vernepliktige for å heve førstegangstjenestens status, ivareta Forsvarets, samfunnets og den enkelte vernepliktiges behov, medvirke til rekruttering til Forsvaret, styrke omdømmet til verneplikten, og bidra til å utvikle hensiktsmessige ordninger for bedre oppfølging av mannskaper under og etter førstegangstjenesten. Enkelte av tiltakene som ikke er kostnadskrevede kan iverksettes raskt, mens øvrige tiltak vil bli vurdert nærmere ila. 2010.

5.5 Forskning iht. St.meld. nr. 36 (2006–2007)

Det ble i 2008 igangsatt to forskningsprosjekter med utspring i St.meld. nr. 36 (2006–2007) «Økt rekruttering av kvinner til Forsvaret». Prosjektene er omtalt i St.prp. nr. 1 (2008–2009), del III, 6.6 Forskning iht. St.meld. nr. 36 (2006–2007).

Det ene prosjektet innebærer forskning på årskull for bedre å rekruttere og beholde både kvinner og menn i tjeneste i Forsvaret. Forskningsprosjektet ledes av Forsvarets forskningsinstitutt (FFI). Første forskningsrapport er utarbeidet, og omhandler nåværende og historisk arbeid med å heve kvinneandelen i Forsvaret, og med å inkludere både kvinner og menn i den militære profesjonen. Prosjektet inneholder flere underprosjekter.

Det andre forskningsprosjektet omhandler forskning på kultur og holdninger i Forsvaret. Forsvarsdepartementet ga i 2008 *Northern Research Institute* (NORUT) i oppdrag å gjennomføre en pilotstudie som grunnlag for videre forskning, med særlig fokus på kvinner i Forsvaret og rekruttering av kvinner til Forsvaret. Rapporten etter pilotstudien identifiserer områder av betydning for kulturen i Forsvaret som det kan forskes videre på. Rapporten inneholder også forslag til plan for videre forskning som kan inngå i et program med varighet frem til 2012.

5.6 Drift av Forsvarets veteransenter – Bæreia

Til glede for veteraner etter operasjoner i utlandet var Forsvarets veteransenter på Bæreia i full drift fra 1. august 2009. Senteret benyttes av veteraner og deres familier som velferds- og rekreasjonssenter. Det er videre lagt til rette for gjennomføring av aktiviteter relatert til periodene før, under og etter operasjoner i utlandet. Veteransenteret administreres av Forsvarets avdeling for kultur og tradisjon og Forsvarets veteranadministrasjon gir faglige direktiver for ivaretagelse av veteranene under rekreasjonsopphold ved senteret.

5.7 Havovervåking i nordområdene

Norge har, med bidrag fra allierte og NATO, investert betydelig i systemer og kompetanseutvikling for å fremskaffe tilfredsstillende evne til overvåking, i den hensikt å ivareta norske og allierte interesser, deriblant i nordområdene. NATO ivaretar kontinuerlig overvåking av norsk luftrom og tilstøtende områder gjennom det integrerte luftforsvarssystemet. Forsvaret får gjennom NATOs systemer en styrket evne til overvåking av utvalgte aktiviteter i sjøterritoriet og utvalgte geografiske områder i havområdet hvor Norge har jurisdiksjon. Denne evnen er under kontinuerlig forbedring gjennom utvikling og implementering av konseptet *Maritime Situational Awareness* i NATO, nasjonalt og med andre relevante samarbeidspartnere.

Det er mange nasjonale og internasjonale aktører med et vidt spekter av interesser som driver overvåking. Det er et sammensatt og meget kompleks område med informasjon som spenner fra ugradert tilgjengelig informasjon til sensitiv informasjon som kan ha nasjonale eller internasjonale sikkerhetspolitiske konsekvenser dersom den skulle komme på avveie. Det er et stort potensial for mer samarbeid om overvåking både internt i Norge og over landegrensene. Norge har som ambisjon å arbeide for et mer samordnet system for innhenting og deling av nasjonale maritime overvåkingsdata. Målsettingen må være at alle relevante nasjonale samarbeidspartnere skal bidra til andre etaters informasjonsbehov med ikke-sensitiv data, som igjen vil bidra til bedre myndighetsutøvelse og forvaltning av norske ressurser.

På denne bakgrunn vurderes et tverrdepartementalt prosjekt som skal bedre evnen til maritim overvåking, særlig i nord; helhetlig overvåking og varsling i nordområdene (HOV), også omtalt som I-Nord eller *Barents Watch*. Forsvaret vil være en betydelig bidragsyter til systemet.

5.8 Oppbyggingen av sikkerhetsstrukturen i Afghanistan

International Security Assistance Force (ISAF)

ISAF er en NATO-ledet operasjon i Afghanistan som ble etablert av FN's sikkerhetsråd den 20. desember 2001. ISAFs mandat var i begynnelsen avgrenset til å skape sikkerhet i og rundt Kabul. FN utvidet i oktober 2003 mandatet til å gjelde hele Afghanistan og ISAF overtok frem til høsten 2006 gradvis fra koalisjonsoperasjonen *Enduring Freedom* (OEF) ansvaret for hele Afghanistan. Hovedoppgaven til ISAF er å assistere afghanske myndigheter i å ivareta sikkerhet og stabilitet i landet. Høsten 2009 ble ISAFs strategiske hovedkvarter (ISAF HQ) i Kabul omorganisert for å tilrettelegge for bedre strategisk koordinering med afghanske myndigheter, FN (UNAMA) og de andre internasjonale aktørene i Kabul. Sjefen for ISAF (COM ISAF) er samtidig sjef for de amerikanske styrkene i Afghanistan (COM USFORA). Dette ivaretar behovet for god koordinering mellom ISAF og OEF. Under COM ISAF er det etablert et nytt operasjonelt ISAF-hovedkvarter (*ISAF Joint Command – IJC*) med ansvar for den daglige utøvende ledelsen av ISAF-operasjonen. Det er samtidig videreført et spesialstyrkehovedkvarter direkte under COM ISAF og det er etablert en ny treningskommando – *NATO Training Mission Afghanistan* (NTM-A).

NTM-A ble besluttet opprettet under NATO-toppmøtet i april 2009 og innebærer at NATO får et vesentlig utvidet ansvar for å trene og mentorere afghanske sikkerhetsstyrker, herunder det afghanske politiet (ANP). Sjefen for NTM-A vil samtidig være sjef for den eksisterende og omfattende amerikanske treningsinnsatsen – *Combined Security Transition Command – Afghanistan* (CSTC-A). Dette ivaretar en god koordinering mellom ISAF og CSTC-As samlede innsats overfor den afghanske hæren (ANA) og politiet (ANP). NTM-A vil samtidig samordne sin innsats ift. det eksisterende internasjonale koordineringsorganet for politiet (*International Police Coordination Board*).

United Nations Assistance Mission in Afghanistan (UNAMA)

UNAMA ble etablert 28. mars 2002 gjennom FN-resolusjon 1401. UNAMA har som oppdrag å gi politisk og strategisk rådgivning for fredsarbeidet i landet og støtte Afghanske myndigheter i deres strategi for å gjenoppbygge landet. I tillegg koordinerer UNAMA FN's bistandsprogrammer i Afghanistan.

EU Police Mission Afghanistan (EUPOL)

EUPOL ble etablert i juni 2007 for en periode på minimum tre år. Misjonen har som mål å etablere et effektivt sivilt politisystem etter internasjonale standarder. Dette gjøres gjennom mentorering, rådgivning og trening av politi på region- og provinssnivå samt rådgivning til innenriksministeriet.

5.9 Nærområdeinitiativet

NATO har i en årrekke hatt sterkt fokus på pågående operasjoner, *NATO Response Force* (NRF) og andre kapasitetsinitiativ som er rettet mot å bedre alliansens evne til å kunne gjennomføre operasjoner på strategisk avstand. Dette har vært en nødvendig og riktig satsing som må videreføres. Satsingen ute har også hatt den effekt at NATO har rettet svært mye av sin oppmerksomhet og ressurser mot operasjoner i fjerne områder. De siste års endringer i de sikkerhetspolitiske omgivelser, understreker imidlertid betydningen av at NATO også har evne og struktur til å møte sikkerhetsutfordringene, i sitt nærområde.

I lys av disse utviklingstrekkene har man fra norsk side fremmet det såkalte nærområdeinitiativet. Initiativet foreslår en rekke konkrete tiltak for å øke fokuset på sikkerhetsspørsmål i og rundt alliansens medlemsland, og bygger på to hovedpilarer. For det første er hensikten med initiativet å påpeke behovet for å prioritere hele bredden av NATOs oppgaver og dermed sikre alliansens relevans også på eget og tiliggende geografiske områder. I tillegg er det et behov for å styrke alliansens profil i medlemslandene, for på den måten å synliggjøre at NATO tar sin oppgave som kollektiv forsvarsorganisasjon på alvor.

I det norske initiativet er det foreslått å gjenopprette geografiske ansvarsområder for NATOs ulike kommandoer, styrke NATO-dimensjonen i militære øvelser som den norske *Cold Response*, styrke forsvarsplanleggingen i NATO og medlemslandene, øke etterretnings- og analysesamarbeidet, samt styrke transformasjonskommandoens rolle i hele dette arbeidet. NATOs kommandostruktur bør i tillegg knyttes tettere til de nasjonale felleoperative hovedkvarterene og derigjennom etablere bedre innsikt i sikkerhetsutfordringene i ulike deler av alliansen. NATO kan på denne måten bli mer involvert i militære øvelser som i dag arrangeres innenfor en nasjonal eller flernasjonal ramme, men som ikke har det samme NATO-stempelet som for noen tiår siden. Dette vil gjøre alliansen bedre i stand til å forstå og møte sikkerhetsutfordringer i de alliertes egne nærområder, noe som er viktig i seg selv, og som i tillegg vil kunne bidra til å

øke forståelsen for NATOs operasjoner i fjerne områder.

Fra regjeringens side vil initiativet bli fulgt opp i NATOs ulike organer, samt i den pågående prosessen knyttet til utarbeidelse av et nytt strategisk konsept for alliansen.

5.10 Norges samarbeid med det europeiske forsvarsbyrå (EDA)

Det europeiske forsvarsbyrået (*European Defence Agency* – EDA) ble opprettet av EU i 2004 for å «støtte medlemsstatene og Ministerrådet i arbeidet med å forbedre forsvarskapabiliteter innenfor krisehåndtering og understøtte den europeiske sikkerhets- og forsvarspolitik (ESDP)». EDA har fire arbeidsområder: Kapabilitetsutvikling, forskning og teknologiutvikling, materiellsamarbeid, industrisamarbeid og markedsutvikling.

Norge inngikk samarbeidsavtale med EDA i 2006, og er fortsatt eneste tredjeland med slik avtale. Avtalen gir Norge anledning til å delta som fullverdig partner i EDAs prosjekter og programmer innenfor byråets virksomhetsområder. Den gir imidlertid ikke anledning til å delta i byråets policy- eller strategiarbeid, heller ikke i tidlige fasene av prosjekter og programmer hvor målsettinger og rammer fastsettes. Basert på samarbeidsavtalen deltar Norge som fullverdig partner i flere av EDAs prosjekter og programmer.

Den daglige kontakten med byrået ivaretas av den norske EU-delegasjonen. Videre møtes Norge, EDAs administrasjon og medlemsland samt EU-kommisjonen, til halvårslige møter i en egen konsultativ komité. I tillegg inviteres Norge til byråets styremøter når prosjekter, programmer eller initiativer hvor Norge deltar behandles.

Norge har siden 1. oktober 2008 deltatt i EDAs *Code of Conduct on Defence Procurement*, et regime for økt åpenhet og konkurranse om deltagerlandenes anskaffelser av forsvarsmateriell. 1. juli 2009 ble regimet utvidet med EDAs *Code of Conduct on Offsets*, som har til hensikt å harmonisere deltagerlandenes gjenkjøpspraksis. Deltagelse i regimet gir norsk industri muligheter til å delta i konkurransen om kontrakter på linje med øvrige deltagende lands industri.

5.11 Etablering av et nytt avtaleverk mellom Forsvaret og Avinor

Forholdet mellom Forsvaret og Avinor AS er regulert gjennom et eget avtaleverk. Avtaleverket er under reforhandling. Nytt avtaleverk skal bidra til en helhetlig, langsiktig og bærekraftig opprettholdelse av nødvendig flyplasskapasitet, samt videre-

føre det langsiktige og strategiske samarbeidet mellom Forsvaret og Avinor AS. Det overordnede målet er å sikre effektiv bruk av felles samfunnsmessige ressurser innenfor gjeldende regelverk.

Forsvaret trenger ikke lenger eie så store areal på lufthavnene som tidligere, samtidig som Avinor AS trenger mer areal som følge av økt trafikk og nye myndighetspålagte krav.

6 Sektorovergripende miljøpolitikk

Forsvarssektorens system for miljøstyring skal bidra til at miljø- og samfunnsansvar veier tungt i alle plan- og beslutningsprosesser. Sentralt i miljøstyringssystemet er kontinuerlig forbedring av miljøpåvirkningen og forebygging av forurensning. Arbeidet med tredjeparts miljøsertifisering av deler av virksomheten videreføres i 2010. Erfaringer med miljøvernoffiserer tilknyttet Forsvarets deltagelse i operasjoner i utlandet skal evalueres.

Miljø- og samfunnsansvar i forsvarssektorens anskaffelser

Det er gjennomført tiltak for å forbedre sektorens kompetanse på miljø- og samfunnsansvar ved anskaffelser, relatert både til etiske hensyn og til miljøhensyn. Kompetansen innenfor dette området videreutvikles. Handlingsplanen for miljø- og samfunnsansvar i offentlige anskaffelser videreføres i 2010. Det er økende oppmerksomhet innenfor sektoren for å stille etiske og miljømessige krav, og leverandører skal stimuleres til å miljøtilpasse leveranser ifm. kjøp av materiell, varer og tjenester. Det skal legges vekt på å fremme miljø- og energieffektivitet, og forsvarssektoren skal være en aktiv bruker av miljømessig gode løsninger. Forsvarets tre Debio-godkjente kjøkken har siden 2008 realisert målet om 15 pst. forbruk av økologisk mat. Arbeidet med å øke andelen økologisk mat i Forsvaret videreføres i 2010.

Bevaring av naturens mangfold og friluftsliv

Naturmangfoldet i forsvarssektorens forvaltningsområder er kartlagt og danner grunnlaget for kunnskapsbasert forvaltning og integrering av hensynet til naturverdiene. Årlig overvåking og oppdatering skjer etter en systematisk metode gjennom oppsynssystem for biologisk mangfold. Arbeidet med flerbruksplaner i skyte- og øvingsfelt videreføres i 2010. Prosjekter for tilbakeføring og miljøsanering av Hjerkinns skytefelt og 14 andre skyte- og øvingsfelt fortsetter med bl.a. fjerning av infrastruktur, avløpssikring og revegetering.

Deltagelsen i det interdepartementale nasjonale programmet for kartlegging og overvåking av biologisk mangfold (2003–2010) videreføres i 2010.

Bevaring og bruk av kulturminner

Kulturminnevern reflekteres ved planlegging og gjennomføring av militære aktiviteter, og ved utbyggings-, videreutviklings- og oppryddingstiltak. Ved større øvelser utarbeider Forsvaret øvingskart med miljøinformasjon, bl.a. informasjon om kulturminner, slik at skade på kulturminner unngås.

Rent hav og vann og et giftfritt samfunn

Program grunnforurensning, som ble avsluttet i 2008, har fremskaffet oversikt over hvilke forurensningsstoffer som renner ut fra alle aktive skyte- og øvingsfelt via bekker og elver. Arbeidet med å redusere avrenning av tungmetaller fra skyte- og øvingsfelt og tiltak for miljøsanering i forurenset grunn og i sjøsedimenter videreføres i 2010.

Forsvarssektorens virksomheter skal ha kontroll med bruk, håndtering og avhending av helse- og miljøfarlige kjemikalier. Det vil aktivt arbeides for å erstatte helse- og miljøfarlige kjemikalier med mindre farlige stoffer.

Det skal i 2010 gjennomføres kildesortering av alle typer avfall med mål om at andelen blandet avfall skal reduseres. I tillegg vil det legges vekt på å øke andelen av avfall som går til gjenvinning.

Et stabilt klima og ren luft

Klimautfordringene har høy oppmerksomhet i forsvarssektoren. Hovedutfordringen er å oppnå betydelige og samtidig kostnadseffektive reduksjoner i utslipp av klimagasser. Kystvaktens tre nye gassdrevne fartøy i Barentshav-klassen, som er under levering, vil ha 90 pst. lavere utslipp av nitrogenoksider og 25 pst. lavere utslipp av karbondioksyd sammenlignet med tilsvarende dieseldrevne fartøyer. Nordkapp-klassen er ombygd med tanke på å redusere utslipp av nitrogenoksider, og får også betydelige reduksjoner i forbruk av drivstoff og utslipp av klimagasser.

Arbeidet med energiøkonomiserende tiltak og en planmessig overgang fra bruk av fossil energi til fornybar energi i bygningsmassen videreføres i 2010. Det vil gjennomføres ENØK-tiltak over hele

landet hvor eksisterende varmesentraler basert på fossilt brensel bygges om til varmesentraler basert på mer miljøvennlige og kostnadseffektive systemer som varmepumper og biobrensel. Energiledelsesprogrammet og ENØK-tiltakene vil redusere energiforbruket med 90 GWh årlig, konvertere 75 GWh til fornybar energi og redusere forsvarssektorens utslipp av klimagasser. Disse tiltakene

bygger opp under regjeringens klimapolitiske målsettinger uttrykt i St.meld. nr. 34 (2006–2007) «Norsk klimapolitikk». Tiltakene vil gi reduserte kostnader til oppvarming.

Det stilles skjerpede forbruks- og utslippskrav til sektorens administrative kjøretøyer og det skal aktivt legges til rette for en overgang til ladbare kjøretøyer.

7 Oppfølging av § 1a i likestillingsloven

7.1 Oppfølging av likestillingsloven § 1a i Forsvarsdepartementet

Pr. 31. desember 2008 arbeidet det 216 menn og 100 kvinner i Forsvarsdepartementet. Dette tilsvarer en noe økt kvinneandel på 31,6 pst. mot 30,2 pst. i 2007. Kvinneandelen blant sivilt ansatte var 45,3 pst. i 2008 mot 42,2 pst. i 2007. På militær side utgjorde kvinneandelen 5,4 pst. mot 6,7 pst. i 2007.

Departementet består av fire avdelinger som i varierende grad har en balansert fordeling mellom kvinner og menn, både på saksbehandlernivå og ledernivå. På avdelinger med fagområder hvor rekrutteringsgrunnlaget er godt ift. både menn og kvinner, rekrutterer departementet stadig flere kvinner.

Til sammen var det seks kvinnelige ledere i FD ved utgangen av 2008. Det var kun én kvinne blant departementets syv toppledere. Totalt på ledernivå (departementsråd, assisterende departementsråd, militær assisterende departementsråd og ledere med personalansvar for avdeling og seksjon) var kvinneandelen i 2008 på 14,3 pst. som er uendret fra 2007.

Hvert år utarbeider Forsvarsdepartementet interne lønns- og personalstatistikker. Disse gir en oversikt over likheter og forskjeller mellom menn og kvinner ift. bl.a. stillingskategori og lønn. Lønnsmessig er det ingen store forskjeller mellom kvinner og menn i de forskjellige stillingskategoriene. Når man ser på kategorien saksbehandlere er gjennomsnittslønnen høyere for mannlige saksbehandlere (ltr. 65,5 mot ltr. 60,2). Dette skyldes at offiserene i FD, som i hovedsak er menn, har høyere lønn enn de sivile saksbehandlerne.

Likestillingsarbeid inngår som en naturlig del av, og integreres i, den daglige virksomheten i Forsvarsdepartementet. Likestillingsutfordringene er vektlagt i Forsvarsdepartementets personalpolitiske retningslinjer og departementet arbeider aktivt med å få til en jevnere kjønnsfordeling mellom saksbehandlere og ledere. Bevisstgjøring av ledere med personalansvar og stadig fokus på utfordringene departementet står overfor, særlig for å øke antall kvinnelige ledere, gjør at man er mer oppmerksom på likestillingsaspektet både ved nyrekruttering og interne ansettelser. Det arbeides

særlig bevisst med å rekruttere kvinner innenfor de områdene hvor kvinneandelen er lav. Gjennom Forsvarsdepartementets totalt 14 eksterne sivile stillingsutlysninger i 2008, ble det ansatt seks kvinner, hvorav én kvinnelig underdirektør.

7.2 Oppfølging av likestillingsloven § 1a i Forsvaret

Forsvaret har en målsetting om å øke kvinneandelen blant befal og vervede. Ved utgangen av 2008 var kvinneandelen 8,3 pst. Dette er en økning på 0,8 prosentpoeng ift. 2007. I 2009 ble det iverksatt et pilotprogram for karriere- og personlig utvikling for kvinner i Forsvaret. Arbeidet med å ruste opp bygningsmasse og tilpasse utstyr til kvinner fortsetter i 2010.

Sesjon er blant de viktigste tiltakene for å øke kvinneandelen. I St.prp. nr. 48 (2007–2008) «Et forsvar til vern om Norges sikkerhet, interesser og verdier» ble det lagt opp til en endring og forbedring av sesjonsordningen. Fra 2010 blir det innført pliktig sesjon for både kvinner og menn. Dette vil sikre at alle kvinner i det aktuelle årskullet får tilgang til informasjon om Forsvaret, og gi en mulighet for at de best skikkede og mest motiverte kan rekrutteres til Forsvaret. Dette vil kunne bidra til at Forsvaret i større grad gjenspeiler mangfoldet og likestillingen i samfunnsutviklingen. Ved pliktig sesjon også for kvinner forventes det at kvinneandelen i førstegangstjenesten øker, og på lengre sikt gi utslag på kvinneandelen i Forsvaret generelt, da førstegangstjenesten er hovedrekrutteringsmekanismen for Forsvaret.

Arbeidet med forskning på årskull, samt på kultur og holdninger i Forsvaret vil fortsette i 2010. Dette gjøres for å få mer kunnskap om motivasjon for tjeneste og hvilke holdninger som er rådende i Forsvaret. Hensikten er å få bedre tiltak for å rekruttere og beholde flere kvinner i Forsvaret, og avdekke evt. beskrankninger som bidrar til det motsatte.

Regjeringens handlingsplan for gjennomføring av FNs Sikkerhetsrådsresolusjon 1325 (2000) om kvinner, fred og sikkerhet ble lagt frem i 2006. Handlingsplanen har som mål å styrke kjønnspektivet i Forsvarets virksomhet, og det arbeides

med å innarbeide dette i evaluering av operasjoner og operasjonsplanlegging, trening og utdanning.

Forsvarsdepartementet arbeider med bevisstgjøring av holdninger vedr. mangfold i forsvarssektoren. Dette arbeidet fortsetter i 2010. En egen stilling som koordinator for mangfold og likestilling i Forsvarsstaben er etablert for å styrke arbeidet for likestilling og økt mangfold. Skoleplasser ved Forsvarets skoler er reservert for kvalifiserte kvinnelige søkere og opptakskravene til Forsvarets skoler

er under revisjon. Kvinner som gjennomfører en befalsutdanning skal få tilbud om systematiske lederutviklingsprogrammer og personlige utviklingsprogrammer tidlig i karrieren. Flere kvinner i Forsvaret vil gi et bedre forsvar. Det vektlegges at kvinneandelen i Forsvaret skal øke for at Forsvaret i større grad skal dra nytte av de talenter og evner som finnes i den kvinnelige delen av befolkningen. Målet om å rekruttere flere kvinner til Forsvaret står fast.

Forsvarsdepartementet

tilrår:

1. I Prop. 1 S om statsbudsjettet for år 2010 føres opp de summene som er nevnt i et fremlagt forslag:

a. Sum utgifter under kap. 1700–1795	Kr	34 930 906 000
b. Sum inntekter under kap. 4700–4799	Kr	1 225 610 000

Forslag til vedtak om bevilgning for budsjettåret 2010, 1700–1795, 4700–4799

I Utgifter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
1700	Forsvarsdepartementet			
	01 Driftsutgifter		319 823 000	
	73 Forskning og utvikling, <i>kan overføres</i>		17 794 000	337 617 000
1710	Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg			
	24 Driftsresultat		-1 019 000 000	
	46 Ekstraordinært vedlikehold, <i>kan overføres</i>		59 000 000	
	47 Nybygg og nyanlegg, <i>kan overføres</i>		1 609 630 000	649 630 000
1716	Forsvarets forskningsinstitutt			
	51 Tilskudd til Forsvarets forskningsinstitutt		158 847 000	158 847 000
1719	Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartementet			
	01 Driftsutgifter		335 189 000	
	43 Til disposisjon for Forsvarsdepartementet		18 000 000	
	71 Overføringer til andre, <i>kan overføres</i>		64 854 000	
	78 Norges tilskudd til NATOs driftsbudsjett, <i>kan overføres</i>		265 000 000	683 043 000
1720	Felles ledelse og kommandoapparat			
	01 Driftsutgifter		2 642 083 000	2 642 083 000
1723	Nasjonal sikkerhetsmyndighet			
	01 Driftsutgifter		112 074 000	112 074 000
1725	Fellesinstitusjoner og -utgifter under Forsvarsstaben			
	01 Driftsutgifter		1 715 903 000	
	50 Overføring Statens Pensjonskasse, <i>kan overføres</i>		130 597 000	
	70 Renter låneordning, <i>kan overføres</i>		5 964 000	1 852 464 000
1731	Hæren			
	01 Driftsutgifter		4 561 305 000	4 561 305 000
1732	Sjøforsvaret			
	01 Driftsutgifter		3 158 848 000	3 158 848 000
1733	Luftforsvaret			
	01 Driftsutgifter		3 725 002 000	3 725 002 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
1734	Heimevernet			
	01	Driftsutgifter	1 001 921 000	1 001 921 000
1735	Etterretningstjenesten			
	21	Spesielle driftsutgifter	913 339 000	913 339 000
1740	Forsvarets logistikkorganisasjon			
	01	Driftsutgifter	3 081 345 000	3 081 345 000
1760	Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg			
	01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under kap. 1760, post 45</i>	1 027 627 000	
	44	Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, nasjonalfinansiert andel, <i>kan overføres</i>	80 000 000	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	7 668 947 000	
	48	Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, fellesfinansiert andel, <i>kan overføres</i>	209 000 000	
	75	Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, Norges tilskudd til NATOs investeringsprogram for sikkerhet, <i>kan overføres, kan nyttes under kap. 1760, post 44</i>	90 000 000	9 075 574 000
1790	Kystvakten			
	01	Driftsutgifter	945 090 000	945 090 000
1791	Redningshelikoptertjenesten			
	01	Driftsutgifter	478 322 000	478 322 000
1792	Norske styrker i utlandet			
	01	Driftsutgifter	1 277 049 000	1 277 049 000
1795	Kulturelle og allmenntilgittige formål			
	01	Driftsutgifter	274 023 000	
	60	Tilskudd til kommuner, <i>kan overføres</i>	1 564 000	
	72	Overføringer til andre	1 766 000	277 353 000
		Sum alle		34 930 906 000
		Sum departementets utgifter		34 930 906 000

Inntekter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
4700	Forsvarsdepartementet			
	01 Driftsinntekter		216 000	216 000
4710	Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg			
	47 Salg av eiendom		150 000 000	150 000 000
4720	Felles ledelse og kommandoapparat			
	01 Driftsinntekter		20 641 000	20 641 000
4723	Nasjonal sikkerhetsmyndighet			
	01 Driftsinntekter		2 523 000	2 523 000
4725	Fellesinstitusjoner og -inntekter under Forsvarsstaben			
	01 Driftsinntekter		30 113 000	
	70 Renter låneordning		36 000	
	90 Lån til boligformål		648 000	30 797 000
4731	Hæren			
	01 Driftsinntekter		3 625 000	3 625 000
4732	Sjøforsvaret			
	01 Driftsinntekter		24 205 000	24 205 000
4733	Luftforsvaret			
	01 Driftsinntekter		97 662 000	97 662 000
4734	Heimevernet			
	01 Driftsinntekter		1 878 000	1 878 000
4740	Forsvarets logistikkorganisasjon			
	01 Driftsinntekter		236 627 000	236 627 000
4760	Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg			
	48 Fellesfinansierte bygge- og anleggsinntekter		209 000 000	209 000 000
4790	Kystvakten			
	01 Driftsinntekter		393 000	393 000
4791	Redningshelikoptertjenesten			
	01 Driftsinntekter		434 997 000	434 997 000
4792	Norske styrker i utlandet			
	01 Driftsinntekter		10 177 000	10 177 000
4795	Kulturelle og allmenntilgode formål			

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
	01	Driftsinntekter	2 369 000	2 369 000
4799		Militære bøter		
	86	Militære bøter	500 000	500 000
		Sum alle		1 225 610 000
		Sum departementets inntekter		1 225 610 000

Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger

II
Merinntektsfullmakter

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2010 kan:

1. benytte alle merinntekter til å overskride enhver utgiftsbevilgning under Forsvarsdepartementet, med følgende unntak:
  - a) inntekter fra militære bøter kan ikke benyttes som grunnlag for overskridelse.
  - b) inntekter ved salg av større materiell kan

benyttes med inntil 75 pst. til overskridelse av bevilgningen under kapittel 1760 Nyan-skaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold.

2. ta med ubrukte merinntekter ved utregning av overførbart beløp.

Fullmakter til å pådra staten forpliktelser utover gitte bevilgninger

III
Bestillingsfullmakter

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2010 kan:

1. foreta bestillinger ut over gitte bevilgninger, men slik at samlet ramme for nye bestillinger og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
1725		Fellesinstitusjoner og -utgifter under Forsvarsstaben	
	01	Driftsutgifter	80 mill. kroner
1731		Hæren	
	01	Driftsutgifter	900 mill. kroner
1732		Sjøforsvaret	
	01	Driftsutgifter	800 mill. kroner
1733		Lufforsvaret	
	01	Driftsutgifter	1 440 mill. kroner
1734		Heimevernet	
	01	Driftsutgifter	150 mill. kroner
1740		Forsvarets logistikkorganisasjon	
	01	Driftsutgifter	300 mill. kroner
1760		Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg	
	01	Driftsutgifter	125 mill. kroner

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
	44	Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, nasjonalfinansiert andel	150 mill. kroner
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold	20 000 mill. kroner
	48	Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, fellesfinansiert andel	230 mill. kroner
	75	Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, Norges tilskudd til NATOs investeringsprogram for sikkerhet	100 mill. kroner
1790		Kystvakten	
	01	Driftsutgifter	3 200 mill. kroner
1791		Redningshelikoptertjenesten	
	01	Driftsutgifter	90 mill. kroner
1792		Norske styrker i utlandet	
	01	Driftsutgifter	50 mill. kroner

2. gi Forsvarets forskningsinstitutt fullmakt til å ha økonomiske forpliktelser på inntil 60 mill. kroner ut over det som dekkes av egne avsetninger.

IV Tilsagnsfullmakter

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2010 kan gi tilsagn om økonomisk støtte ut over bevilgningen, men slik at samlet ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
1700		Forsvarsdepartementet	
	73	Forskning og utvikling	26 mill. kroner

Andre fullmakter

V Nettobudsjettering av salgsomkostninger

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2010 kan trekke salgsomkostninger ved salg av materiell og fast eiendom fra salgsinntekter før det overskytende inntektsføres under kapittel 4760 Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg, post 45 Store nyanskaffelser og vedlikehold og kapittel 4710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg, post 47 Salg av eiendom.

VI Personell

Stortinget samtykker i at:

1. Forsvarsdepartementet i 2010 kan fastsette lengden på førstegangstjenesten, repetisjonstjenesten og heimevernstjenesten slik det går fram av Prop. 1 S (2009–2010).

2. enheter oppsatt med frivillig heimevernspersonell kan overføres til forsvarsgrener og fellesinstitusjoner, og benyttes i operasjoner i utlandet.
3. gjeldende befalsordning justeres i henhold til prinsippene som går fram av Prop. 1 S (2009–2010).

VII Investeringsfullmakter

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2010 kan:

1. starte opp nye investeringsprosjekter, herunder større bygg- og eiendomsprosjekter, som er presentert som nye prosjekter i Prop. 1 S (2009–2010), innenfor de kostnadsrammer som der er omtalt.
2. endre tidligere godkjente prosjekter som anført i Prop. 1 S (2009–2010), herunder endrede kostnadsrammer.
3. starte opp og gjennomføre materiellinvesteringer og byggeprosjekter av lavere kategori.

4. nytte bevilgningen på den enkelte investeringspost, hhv. post 44, 45, 47 og 48 fritt mellom formål, bygg- og eiendoms kategorier, anskaffelser og prosjekter som presentert i Prop. 1 S (2009–2010).
5. gjennomføre konsept- og definisjonsfasen av planlagte materiellanskaffelser.
6. igangsette prosjektering av byggeprosjekter med en samlet utgift tilsvarende 5 pst. av bevilgningen på de respektive poster.

VIII Fullmakter vedrørende fast eiendom

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2010 kan:

1. avhende fast eiendom uansett verdi til markedspris når det ikke foreligger annet statlig behov for eiendommen. Eiendommene skal normalt legges ut for salg i markedet, men kan selges direkte til fylkeskommuner eller kommuner til markedspris, innenfor EØS-avtalens bestem-

- melser. Dersom eiendommene er aktuelle for friluft- eller kulturformål kan de selges på samme vilkår til Statskog SF hvis ikke fylkeskommuner eller kommuner ønsker å kjøpe eiendommene.
2. avhende fast eiendom til en verdi av inntil 100 000 kroner vederlagsfritt eller til underpris når særlige grunner foreligger.

IX Tidspunkt for belastning av utgiftsbevilgninger

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2010 kan belaste utgiftsbevilgninger for bestillinger gjennom NAMSA fra det tidspunkt materiell

blir rekvirert, selv om levering først skjer senere i budsjettåret eller i et etterfølgende budsjettår.

Vedlegg 1

Ordninger tilknyttet verneplikten

I det etterfølgende gis en oversikt over de bestemmelser som gjøres gjeldende for verneplikten i 2010.

Førstegangstjenesten

Førstegangstjenesten er av tolv måneders varighet. Forsvaret kan forkorte denne tjenesten med inntil fire uker. Av hensyn til utdanning og arbeid, kan den enkelte vernepliktige førtidsdimittere inntil seks uker før fullført tolv måneders tjeneste. Det forutsettes at tjenestetidsreduksjonene ikke får konsekvenser for beredskap eller svekker rekrutteringsgrunnlaget for operasjoner i utlandet.

Særordninger

Personell med eneomsorg for barn gis utsettelse med førstegangstjenesten så lenge denne status vedvarer og inntil utløpet av det år den vernepliktige fyller 33 år.

Personell som driver selvstendig husdyrhold gis under særskilte vilkår utsettelse med førstegangstjenesten så lenge denne status vedvarer og inntil utløpet av det år den vernepliktige fyller 33 år.

Fellesbestemmelser

Til hjelpetjeneste i tilknytning til repetisjonstjeneste og etterutdanningskurs kan det kalles inn vernepliktige, som ikke er mobiliseringsdisponert til militær avdeling eller ved Forsvarets fellesinstitusjoner.

Vernepliktig personell (befal og menige) som er mobiliseringsdisponert ved staber eller avdelinger, og som det er påkrevet å trene eller å øve hvert år, kan kalles inn til kort repetisjonstjeneste/kurs hvert år.

Vernepliktig og utskrevet befal kan innkalles til etterutdanningskurs av inntil tolv dagers varighet. Hæren kan kalle inn vernepliktig og utskrevet befal som sier seg villige til sjefsstillinger og forut-

bestemte nøkkelstillinger på lavere og midlere nivå, til etterutdanningskurs av inntil fem ukers varighet.

Innkallinger for repetisjonstjeneste/-kurs skal skje innenfor rammen av det totale antall dager og antall ganger som er fastsatt for slik tjeneste.

Leger, tannleger, veterinærer, farmasøyter, psykologer, teologer og studenter i disse fag som har gjennomført tolv måneders førstegangstjeneste, kan innkalles til 90 dagers tjeneste ved stab eller avdeling. Leger kan alternativt gjøre tjeneste ved styrker i utlandet hvor Norge deltar.

Teologer som har gjennomført 15 måneders førstegangstjeneste kan pålegges repetisjonstjeneste tre ganger.

Vernepliktig personell som gis utsettelse med sin tjeneste, kan kalles inn til avtjening av resttjeneste ved andre avdelinger, uansett rulleførende enhet og om nødvendig i annen budsjettermin.

I tillegg til repetisjonstjenesten kan vernepliktig og utskrevet befal, menige spesialister og spesielle faggrupper for en mindre del av den enkelte avdelings organisasjonsplan i krig gis inntil ti dagers tjeneste.

I Heimevernet er den årlige tjenesteplikten inntil seks dager for korporaler/menige og ni dager for befal/spesialister. Innsatsstyrken er frivillig personell på tre års kontrakt, og har inntil 30 dager årlig tjenesteplikt i tillegg til den generelle tjenesteplikten i Heimevernet.

Felles øvre grense for samlet ordinær tjenesteplikt er 19 måneder eller 575 dager. Frivillig tjeneste i Heimevernets innsatsstyrke eller ifm. operasjoner i utlandet regnes ikke som en del av den ordinære tjenesteplikt.

Tjenesteplikt for kvinner

For kvinner som har undertegnet villighetserklæring til å gjøre tjeneste i Forsvaret, gjelder de samme forpliktelser i fred og i krig som for vernepliktige menn iht. gjeldende bestemmelser.

Vedlegg 2**Forsvarets operative struktur 2012**

Felleselementer	Hæren	Sjøforsvaret	Luftforsvaret	Heimevernet
Etterretningstjenesten	1 Brigade	1 taktisk maritim kommando (CNORTG)	Luftkontroll og varsling (K&V)	45 000 befal og mannskaper organisert i:
Forsvarets operative hovedkvarter	- Brigadekommando	6 MTB Skjold-klasse	- CRC Sørreisa	- Innsatsstyrker
Forsvarets spesialstyrker (FSK/HJK og MJK)	- 2 mekaniserte bataljoner	5 Fridtjof Nansen-klasse fregatter med NH-90 helikoptre	- CRC Mågerø	- Forsterkningsstyrker
Felles logistikk og sanitet:	- 1 lettpansret bataljon	3+3 Oksøy-/Alta-klasse minejakt/-sveip	48 + 9 F-16 kampfly	- Oppfølgingsstyrker
- Transportkontrollenhet	- Etterretningsbataljon	6 Ula-klasse ubåter	18 Bell 412 helikoptre	11 distrikter og en SHV-kommando
- Luftterminalenhet	- Sambandsbataljon	Marinejegerkommandoen	4+2 P-3 C/N maritime patruljefly	
- Havne- og jernbanelterminalenhet	- MP-kompani	Minedykkerkommandoen	3 DA-20 EK/VIP fly	
- Deployerbare logistikkbasen/Nasjonale støttelementer	- Artilleribataljon	Kystjegerkommandoen	4 C-130J transportfly	
- Theatre enabling force	- Ingeniørbataljon	Logistikk- og støttefartøy	1 NASAMS luftvern-batteri	
- Felles landtransportkompani	- Logistikkbataljon	<i>Kystvakt:</i>	Basesett luft	
- Felles vannrensenhet	- Sanitetsbataljon	1 Svalbard-klasse ytre kystvakt med NH-90	(14 maritime helikoptre NH-90)	
- Forsvarets felles sanitetsstyrker	HM Kongens Garde	3 Nordkapp-klasse ytre kystvakt med NH-90	<i>Redningstjeneste:</i>	
- Vertslandsstøttebataljon	Grensevakten	6 Ålesund/Harstad/Barentshav-klasse ytre kystvakt	12 Sea King redningshelikoptre	
- Strategisk luft- og sjøtransport	Forsvarets spesialkommando/Hærens Jegerkommando (FSK/HJK)	5 Nornen-klasse indre kystvakt		
Felles ledelsesstøtte og operativ støtte:				
- Kapasitet for militære datanettverksoperasjoner (CNO-enhet)				
- Eksplosivryddeenhet og jammeenhet (EOD/IEDD enhet)				
- Militærpolitienhet				
- Felles NATO luft- og bakkeovervåkning (NAEW&CF, AGS)				
- Kapasitet for deployerbar kommunikasjon og informasjon (KKIS-enhet)				

Vedlegg 3**Standardiserte nøkkeltall for forvaltningsorganer med særskilte fullmakter – Forsvarets forskningsinstitutt**

Tabell 3.1 Utgifter og inntekter fordelt på art

Utgifter/inntekter	(i 1000 kr)	
	Regnskap	
	2007	2008
1. Utgifter		
Driftsutgifter		
Lønnsutgifter	358 571 289	399 466 850
Varer og tjenester	194 584 470	217 200 989
Sum driftsutgifter	553 155 759	616 667 839
Investeringsutgifter		
Investeringer, større utstyrsanskaffelser og vedlikehold	28 455 371	47 451 840
Sum investeringsutgifter	28 455 371	47 451 840
Overføringer fra virksomheten		
Utbetalinger til andre statlige regnskaper	0	0
Andre utbetalinger	0	0
Sum overføringsutgifter	0	0
Finansielle aktiviteter		
Kjøp av aksjer og andeler	0	0
Andre finansielle utgifter	0	0
Sum finansielle utgifter	0	0
Sum utgifter	581 611 130	664 119 679
2. Inntekter		
Driftsinntekter		
Inntekter fra salg av varer og tjenester	409 159 168	526 536 049
Inntekter fra avgifter, gebyrer og lisenser	0	0
Refusjoner	0	0
Andre driftsinntekter	884 654	1 254 782
Sum driftsinntekter	410 043 822	527 790 831

Tabell 3.1 Utgifter og inntekter fordelt på art

Utgifter/inntekter	(i 1000 kr)	
	Regnskap	
	2007	2008
Investeringsinntekter		
Salg av varige driftsmidler	0	56 500
Sum investeringsinntekter	0	56 500
Overføring til virksomheten (jf. note 1, tabell 2)		
Inntekter fra statlige bevilgninger	181 134 000	180 156 008
Andre innbetalinger	0	0
Sum overføringsinntekter	181 134 000	180 156 008
Finansielle aktiviteter		
Innbetalinger ved salg av aksjer og andeler	0	0
Andre finansielle innbetalinger	0	0
Sum finansielle inntekter	0	0
Sum inntekter	591 177 822	708 003 339
3. Netto endring i kontantbeholdningen	9 566 692	43 883 660

Tabell 3.2 Inntekter etter inntektskilde

Inntektskilde	(i 1000 kr.)	
	Regnskap	
	2007	2008
Bevilgninger til finansiering av statsoppdraget		
Bevilgninger fra fagdepartementet (1)	181 134 000	180 156 008
Bevilgninger fra andre departement	0	0
Tildelinger fra Norges forskningsråd (2)	2 553 085	1 639 163
Sum bevilgninger	183 687 085	181 795 171
Offentlige og private bidrag		
Bidrag fra kommuner og fylkeskommuner	0	0
Bidrag fra private	0	0
Tildelinger fra internasjonale organisasjoner	0	0
Sum bidrag	0	0
Oppdragsinntekter m.v.		
Oppdrag fra statlige virksomheter (3)	369 022 696	502 841 872
Oppdrag fra kommunale og fylkeskommunale virksomheter	0	0
Oppdrag fra private (4)	37 583 387	22 055 014
Andre inntekter	884 654	1 311 282
Sum oppdragsinntekter m.v.	407 490 737	526 208 168
Sum inntekter	591 177 822	708 003 339

Tabell 3.2:

Generelle kommentarer til tabell 3.2:

- Bevilgninger fra andre departementer eller Norges forskningsråd er små og forholdsvis stabile i omfang, og gjelder prosjekter som gjen-

nomføres med finansiering av Norges forskningsråd eller andre departementer.

- Bidrag og oppdragsinntekter: Bidragene til forvaltningsoppdrag og driften av forskningsfartøyet M/S Sverdrup har over tid vært stabile. Oppdragsinntektene er i all hovedsak relatert til

pågående og fremtidige materiellprosjekter og har vært økende de siste årene.

Noter

1. Bevilgninger fra fagdepartement: Består av basisbevilgning, forvaltningsoppdrag og tilskudd til drift av forskningsfartøyet M/S Sverdrup.

2. Tildelinger fra Norges forskningsråd: Prosjekt som finansieres fra Norges forskningsråd.
3. Oppdrag fra statlige virksomheter: Oppdragsforskning for Forsvaret.
4. Oppdrag fra private: Oppdragsforskning fra institusjoner utenfor Forsvaret.

Tabell 3.3 Virksomhetens kontantbeholdning pr. 31. desember i perioden

Regnskapspost	(i 1000 kr)		
	31.12.2007	Regnskap 31.12.2008	Endring 2007 til 2008
Kontantbeholdning			
Beholdning på oppgjørskonto i Norges Bank (1)	366 714 066	410 587 479	43 873 413
Beholdning på andre bankkonti, andre kontantbeholdninger og kontantekvivalenter (2)	16 840	27 087	10 247
Sum kontantbeholdning	366 730 906	410 614 566	43 883 660
Avsetning til dekning av påløpte kostnader som forfaller i neste budsjettår			
Feriepenger m.v.	31 737 452	35 976 790	4 239 338
Skattetrekk og offentlige avgifter	28 322 899	33 474 394	5 151 495
Gjeld til leverandører	39 537 562	57 762 221	18 224 659
Gjeld til oppdragsgivere (3)	206 549 467	239 387 259	32 837 792
Annen netto gjeld/fordring som forfaller i neste budsjettår	-13 145	551 532	564 677
Sum til dekning av påløpte kostnader som forfaller i neste budsjettår	306 134 235	367 152 196	61 017 961
Avsetninger til dekning av planlagte tiltak der kostnadene helt eller delvis vil bli dekket i fremtidige budsjettår			
Prosjekter finansiert av Norges forskningsråd	0	0	0
Større påbegynte, flerårige investeringsprosjekter finansiert av grunnbevilgningen fra fagdepartementet	0	0	0
Konkrete påbegynte, ikke fullførte prosjekter finansiert av bevilgninger fra andre departementer	0	0	0
Sum avsetninger til planlagte tiltak i fremtidige budsjettår	0	0	0
Andre avsetninger			
Avsetninger til andre formål/ikke spesifiserte formål	4 000	508 192	504 192
Fri virksomhetskapital (4)	60 592 671	42 954 178	-17 638 493
Sum andre avsetninger	60 596 671	43 462 370	-17 134 301
Langsiktig gjeld (netto)			
Langsiktig forpliktelse til anleggsmidler	0	0	0
Annen langsiktig gjeld	0	0	0
Sum langsiktig gjeld (netto)	0	0	0
Sum netto gjeld og forpliktelser	366 730 906	410 614 566	43 883 660

Generelle kommentarer til tabell 3.3:

- Kontantbeholdningen har de siste årene holdt seg stabil. En vesentlig del av kontantbeholdningen skyldes penger kunden har innbetalt i

prosjekter. FFIs likvide egenkapital endrer seg fra år til år, og forutsetter å skulle dekke uforutsette utgifter eller planlagte investeringer som blir forskjøvet i tid. Frem til 2007 økte den

likvide egenkapitalen litt hvert år til ca. 61 mill. kroner. I 2008 ble den redusert til ca. 43 mill. kroner.

Noter:

1. Beholdning på oppgjørskonto i Norges Bank: Inneholder feriepenger, skattetrekk, fordringer fra leverandører, ikke gjennomførte prosjektaktiviteter og frie likvide midler. Se også note 3 under.

2. Beholdning på andre bankkonti, andre kontantbeholdninger og kontantekvivalenter: Kontantkasse M/S Sverdrup og beholdning for gavekort.
3. Gjeld til oppdragsgivere: Prosjekter som er under gjennomføring, men som ennå ikke har blitt utført for kunden.
4. Fri virksomhetskapital: Forsvarsdepartementet har pålagt Forsvarets forskningsinstitutt å ha inn til 10 pst. av årsomsetningen i fri virksomhetskapital.

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Post og distribusjon
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Faks: 22 24 27 86

Opplysninger om abonnement, løssalg og
pris får man hos:
Fagbokforlaget
Postboks 6050, Postterminalen
5892 Bergen
E-post: offpub@fagbokforlaget.no
Telefon: 55 38 66 00
Faks: 55 38 66 01
www.fagbokforlaget.no/offpub

Publikasjonen er også tilgjengelig på
www.regjeringen.no

Trykk: 07 Gruppen AS – 10/2009

